7129

1. Title Garuḍa Purāṇa (Preta Khaṇḍa)
2: Accession No. 5620
3. Folio No. Pages 56
4. Lines 12
5. Size 29 × 14.5Cm
6. Substance Paper
7. Script Devnāgarī
8. Language Sanskṛit
9. Period Not mentioned
10. Beginning "ओम् नमो नारायणाय ।। ओम् नारायणं नमस्कृत्य नरं चैवन रोन्नमं ।।..."
11. End "अशौच ग्रहिणा तत्रन द्रव्यास्ते तथा भवत् । ग्रहिणांतय चार वृश्राई विधि समन्वितं ।।"
12. Colophon No
13. Illustratsons No
14. Source Donation
15. Subject Purāṇa
16. Revisor No
17. Author shri Danśan
18. Remarks Pages are not in order, with margin, bound.

GU
56

2

3

गरुड़ पुराण. २६ पृष्ठ तक

~~561~~

5 61

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ नमो नारायणाय ॥ ॐ नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमं ॥ दे
वीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् ॥ स्वस्त्यस्तु सर्वभूतेभ्यो भवतु भवतारिभवकार्यश्री
भगवान् ॥ गोविंदो नारायणः कः सः इह लल श्रवणान्नवधिष्णोः ॥ कायिकवाचिकमानसिक
त्रिविधपापनाशिनी ॥ त्रिलोकीं च भूमौ पद्मवनाश्रितो श्रीभगवद्भक्ति ॥ सर्वसिद्धिमुक्ति
भुक्तिप्रदायिनी श्रीमद्भगवद्गीतारामायणे ॥ एतत्सर्वं लोकस्यानुग्रहस्थापनेन सर्वश्रो
तारः सावधानतया शृण्वंतु ॥ ॐ एकदा धर्मपुत्रो लोके वैकुण्ठनारायणस्यावतारः ॥ कृतकृत्य
मोक्षफलमधमस्य नरस्य योजयति ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भवद्य मया देहं त्रैलोक्यं
सकलं ॥ मया च लोकितं सर्वं मनसा परमात्मने ॥ भूःलोके सत्यपर्यन्ताश्रयास्तु विना
शमो ॥ भूलोके सर्वलोकानां प्रवरं सर्वजंतवः ॥ मानुष्यं तत्र भूतानां भुक्तिमुक्तिप्रदं भे
षजस्वरूपं तिलोकेन भूलोकेन भविष्यति ॥ गायंति देवाः किल गीतकानि धन्यास्तु ते भारत
भूमिभागे ॥ स्वर्गापवर्गस्य फलार्जनाय भवंति भूयः पुरुषाः सुरत्वात् ॥ मानुषत्वे लभेत् कस्मा
त्स्वर्गमाप्नोति वै कथं ॥ त्रिपथेन कस्य च इह परमाश्रितस्य च विन्त ॥ कथयेति तानीश्याति

द्रष्टुं पुण्यमस्य कथं भवेत् ॥ स्वकर्मणि च ज्ञानानि कथं वृक्षोपमर्पितं ॥ प्रसादं कुरु मे नाथ देवेश मह
त्कथ्यतः ॥ प्रभो त्वं हि परं मार्गं कथयस्व प्रसादतः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कथयामि तेन सर्वं क्रिया
दीर्घदेहिकी ॥ स्वहस्तेन कार्याणि तेन मोक्षमभीप्सुभिः ॥ जीवन्मुक्तिविशेषेण पंचवर्षाधिको
त्तिषो ॥ वृषोत्सर्गादिकं कर्म येन स्वर्गं निवर्तयेत् ॥ वृषोत्सर्गादिहीनेन सर्वं किंचित्फलं महीतले ॥ नी
लवृषस्य प्रदानेन वा वृषोत्सर्गं करोति यः ॥ तेन त्वं न भवेत्तस्य विनाशो नेत्रनेत्रैर्भवेः ॥ श्रीगरुड उवा
च ॥ कस्मिन्काले वृषोत्सर्गो नीलवत्यपि मृतेपि वा ॥ कर्तव्यं किं फलमाप्नोति कृतैः स्याद्युत्सर्गोऽशेषैः ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ शृणु त्वं वृषोत्सर्गं करोति यः पितृयानके ॥ नोपतिष्ठति तस्य मूर्खस्य पितृतस्य
निष्फलं ॥ एकादशाहे प्रेतस्य प्रेतत्वान्मुच्यते वृषः ॥ प्रेतत्वं च स्थितं तस्य दारैः पुत्रैः कृतं यदि ॥
गरुड उवाच ॥ जीवन्कथं मनुष्यस्यापि वृषोत्सर्गं करोति यः ॥ पितृलोके गतः केन कर्मणा प्रभवेन्न
भवेन्नमः ॥ इत्येवं पृष्टः स्वार्थेन विष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ दातारं नाम्यनेकाः
निःसंततिर्धर्मपरायणो यदि ॥ ब्रह्मचारी यतिर्भूत्वा न गच्छेत् स्वर्गभागिनं ॥ वृषोत्सर्गादिकं कृत्वाऽयदि मह
र्षिमाचरेत् ॥ यदि स्वयं स्वमामाने समाप्नोति ब्रह्मणा पश्यते ॥ विक्रमेण हन्ते यस्माद्धि द्वारा विवर्जितः

ग॰ पु॰ २

ह्येषां तगोरिहकं स्थानं गच्छेद्यमसदनं ॥ पुत्रो वापि पिता वापि पुत्रो वा बान्धवस्तथा ॥ यो पिनस्या
र्थे भागी सह तेन कर्योद्वेषोन्मस्य ॥ सहोदरोथ पत्नी च वैशोहि याउ रिता तथा ॥ स्वतेषु विषमानेषु नात्मे
वाकारयेद्बुधे ॥ गरुड उवाच ॥ यस्य पुत्रा न विद्यन्ते न भ्राता न च बान्धवः ॥ न पत्नी न च भर्त्ता च कः यत्नेः
क्रियते क्रिया ॥ केन मुक्तिप्रयं याति न संतापैस्तथा प्रभो ॥ एतन्मे संशयं देव छेत्तुमर्हस्यशेषतः
श्रीभगवानुवाच ॥ अपुत्रस्यापि नीलेन तस्मैनेहवाकुविन ॥ येन केन प्रकारेण पुत्रस्य जलतेन चरेत्
यानि यानि च दानानि स्वयं दत्तानि मानवैः ॥ तानि तानीह सर्वाणि उपतिष्ठन्ति चाग्रतः ॥ मज्जमानि
विविधानि भक्ष्यभोज्यानि च ॥ तानि सर्वाणि वा सोतिरेहानि चात्यफले ॥ गोभूमि रत्न वासांसि
भाजनानि फलानि च ॥ यत्स्वयं च समेतेनः स तस्य तत्रोपतिष्ठति ॥ कर्मणा न स्यानास्ति स्वयमेव
कृतमात्र ॥ स्वयमेव भोक्ता कर्ता कर्म शुभाशुभं ॥ यथा धेनुसहस्रेषु वत्सो विन्दति मातरं ॥ तथा
पूर्वकृतं कर्म कर्त्तारमनुगच्छति ॥ कर्मणां नाशको हे देवो महानो न फलप्रदः ॥ ददाति स्वयं दत्तस्य
सुकृतस्य धनाल्पयान ॥ दैवीह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ॥ मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरं
ति ते ॥ यावत्स्वस्थशरीरं तेन तावद्धर्मं समाचरेत् ॥ अस्वस्थः प्रेरितोप्यन्यैः न किंचित्कर्तुमर्हति ॥ तो २

6

वनस्त्रस्त्रमनसोहं न भूलचोर्ध्वदेहिकं ॥ तातभूतः कथा विधोधमनीह रिवानिश्चे ॥ क्रिमिकीटपतं
गो वाजनायेन क्रियते घ्यथा ॥ अपुत्र भेदैव यानि नानन यायो विनश्यति ॥ इति कर्मगतिं ज्ञात्वा जात्वा स
द्धर्ममाचरेत् ॥ यावन्न स्वस्थमिदं शरीरं सहजे यावन्न रह नेलो ॥ यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत्
क्षयो नायुषः ॥ आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषः कार्योन्मयत्नो महा ॥ सदीप्ते भवने च कूपखननं
प्रत्युद्यमः कीदृशः ॥ ॥ इति श्रीगरुडपुराणे उत्तरखण्डे और्ध्वदेहिकं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ गरुड उवा
च ॥ स्वहस्ते किं फलं देवं परहस्ते च नन्दन ॥ स्वस्याग्रे स्वयं विधिहीनमथापि वा ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ एकादशाहः स्वस्थ स्वस्य स्वयं च गोप्रदानं ॥ सहस्रं नियमानामासाल्दयो विधिवर्जितं ॥
स्वतसोपवस्त्रनलं हुत विधिपूर्वं च तत्समं ॥ महापूर्वं समायोगाटका वेलदुःशपद ॥ दानं दीन
ममपाय प्राप्नोति लाचाप्रतिगृह्य ॥ मंत्रयज्ञया विधिरहने भेक्तनोवित्तदायके ॥ पात्रे दानं तनये स्व
र्गे रात्रि नरकं याति ॥ ज्ञाता श्रनिमरहीना ये गुणवर्ज्जं चानिगुंतो ॥ नापात्रे विद्धा किंचिदात्मनः
श्रेयस्त्वा ॥ अपात्रे गोप्रदानेन दाता तेन नरकं व्रजेत् ॥ गोरकसेप्रदानत्या लब्रऊ भ्रः कथयं चा
नं ॥ सा विक्रीता विभक्ता च तर हन्यात्सप्तमं कुले ॥ ऊपात्रेयर्दिवादं विधिहीनमथापि वा ॥ अतः

7

ग. १४

सेमर्गोलीयाति वृषोत्सर्गं वृषे सति ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कर्तव्यं चेह वृषोत्सर्गो विना भवेत् ॥ मोक्षकामः स्वर्गश्रेष्ठा
प्तस्तु तस्य मार्गेन च ॥ कृत्वा नियुक्ते यत्र कृते पुत्रे पुत्र मुक्तिभाक् ॥ पुत्रपौत्रैर्विह्वलः कृपा तस्य वेपा
नित्य वाधते ॥ अग्निहोत्राद्विभिर्यज्ञैः दानैश्च विविधैरपि ॥ न तां गतिमवाप्नोति वृषोत्सर्गेण कृतेन
या ॥ ग्रहः ॥ कथं वृषोत्सर्गः कर्तव्यः किं च तस्य विधिः ॥ कस्मिन्मासे तिथौ कस्मिन् विधिना केन तत्
कृते ॥ कृत्वा किं फलमाप्नोति एतन्मे कृपया वद ॥ श्रीभगवान् ॥ कार्तिक्यादिषु मासेषु तत्स्थाने च
ग्रहे शौ ॥ शुक्लपक्षे च वा कृष्णे द्वादश्यां तिथौ शुभे तिथौ ॥ शुभलग्ने शुभे नक्षत्रे शुचिर्देवो समाहितः ॥
ब्राह्मणान् समाहूय विधिना स्वशुभलक्षणान् ॥ तैः होमं तथा दानैः वृषभं परिशोधयेत् ॥ प
त्र्यं च कृत्वा भक्ष्य भोज्यं तथा सम्मर्चयेत् ॥ होमं कुर्याद्यथाशक्ति मन्त्रैश्च विविधैः शुभैः ॥ गृहा
पत्नी समन्वितो होमं च कारयेत् ॥ शालिग्रामं समभ्यर्च्य वेदविद्भिः ब्राह्मणैस्तथा ॥ वृषसंयुक्तं च
वत्सालंकारं शुभे ॥ चतस्रो वत्सास्तरुणा समन्विता ॥ प्रदक्षिणां तिथौ कृत्वा होमान्ते च
विसर्जयेत् ॥ होमं समाप्य होमस्थाने ग्रहदेवताः ॥ विधाय तेन वृषं तन्नेत्रं विसर्जयेत् ॥ १

धर्मेण तु वृष रूपेण स्वयं निर्मितः पुरा ॥ तदेवोत्सर्गं ते भावेन चोक्ष्णे भवार्णवात् ॥ पुनैनं च
पोत्सर्गं भवेत् मोक्षकान्न च ॥ चरमं गृहीत्वा नवं पुच्छं मोक्षयेत् तिरस्यान्यमेव ॥ अभिषिञ्च्य शुभैः मन्त्रैः
पावनैः विविध वृषके ॥ तिलकोटी तिलैश्च वृषोत्सर्गं कुर्यात् सति ॥ ग्रामस्थाने तत्र कृत्वाद्यात्
नान्येन कृतः ॥ उत्कीर्णं च गोत्रलेखनं चमत्कारयेत् ॥ यदि वृषोत्सर्ग विधिना स्थापित तस्य तत्पा कि
भिः ॥ मन्त्रमार्गेण समागतो यो लोके काहि ॥ यावन्न क्रियते श्राद्धं वृषोत्सर्गं विधानतः ॥ स्व
र्गं न पश्यति नरो तावन्निष्पतति ॥ एकोद्दिष्ट विधानेन स्वाहाकारेण धीमता ॥ कार्यमेकादशा
हे तत्र वृषोत्सर्गं प्रयत्नतः ॥ सपिण्डीकरणं कृत्वा पश्चाद्वृषोत्सर्गम् ॥ ब्राह्मणान् भो
जयित्वा च पूर्वोक्तान् पूजयेत् ॥ कर्णमेव पृष्ठे स्थाप्य तत्र प्रणोत्तराः ॥ वक्षस्थलं
दक्षिणे च वामे च शूलं प्रदापयेत् फलं ॥ नाभिं मध्ये यो कुर्यात् पटं च तत्र च शोभयेत् ॥ कार्पासवस्त्रेण
वेष्टयेत्तं प्रमाणमात्रं ॥ नाभ्यग्रे तु कृत्वा शूलं एवं च हस्तेन ॥ अश्मविन्यासं तु कारयेद् ॥
दानं च तत्र ॥ तिललोहं हिरण्यं पञ्च कर्पासं लवणं तथा ॥ सप्तधान्यं तिलैर्विप्रकेषु पावन
कृते ॥ तिलपात्रं यथाशक्ति ब्राह्मणाय दानं च कारयेत् ॥ दीनानाथांश्च विप्रांश्च दक्षिणाभिः प्रपूज

ग.५

येत्॥ एवंयः कुरुतेनानपुत्रवान्नोपिपुत्रवान्॥ सर्वसिद्धिमवाप्नोतियथावह्नस्मन्बयभवन्॥ लि-
ख्येनेमिलितेकेकमेयावृजीवतिमानवः॥ यत्किंचित्कुरुतेधर्मामस्यफलमाप्नुयात्॥ तीर्थे-
यात्रावलादीनाश्राद्धेसकलमतादिके॥ देवतातिथ्यपूज्यवत्तेनपूताःप्रयत्नतः॥ श्रीभगवानुवाच
शृणुपीवोतपुत्राकाश्यत्रापापत्निशुचेनमः॥ पनयोनीतिभूतानितत्रकापीदेवता॥ पकः
कालश्रद्धानानासहसात्वाकोमस्य॥ नान्यानांप्रघःपंचभवंतिनभवंतिच॥ सर्वेषामेवतेनतो
मोस्येवधनयोदने॥ इतिज्ञात्वाप्रयत्नेनदातव्यंसर्वदाकितः॥ ज्ञात्वातमेवस्थितेजनेनत्वापयेद्द-
क्षेकेनने॥ येनुस्नलेशुलेस्याद्विपारोटकामले॥ तिरेषुमोक्तिकेतिदथत्तपीतिगृहेषुच॥ व
कमुकेपुदानश्च्यातामोपोमेवच॥ सुलोकाभ्यादेहोदेयावैवयथाक्रमं॥ गृह्यालेपी-
नश्चावैकोश्राद्धेसकल्पोन॥ वस्तुमापूदानय्यकुकुमैःचार्चयेपिले॥ पुष्पमालापुनः
कुर्यात्वैरोचालये॥ पैत्रुबान्यवासार्थतिथिवस्त्रपुष्पवासिभिः॥ पितृदेहेतपुत्रोवैकपप
मावोपुबान्यवैः॥ गत्वापूर्वस्थानदेहस्यप्राप्तुवंचोतरामवे॥ आहारपश्चद्धिभूमौतुचितातै
वकारयेत्॥ ओवेदतलपीकाषैमसमित्यात्वाभवे॥ मनस्यात्तेनतथात्वाविश्वामस्तुवि-

५

10

तामसेने॥ अग्रः पिंडप्रदानव्याप्तिनगोदेहमिस्त्रनां॥ नान्कामेवशमेपिंडंत्यावार्पयत्येनन॥ विना
यांनत्रतीयश्चयःपिंडयकोतिताः॥ बौधायप्रथमेपिंडाहितोयेमकरध्वजे॥ त्तीयेपमहेतषश्रये
गैःपरिकीर्तिताः॥ दक्षेतृतीयपिंडोस्मिरेद्देदोषःप्रप्रुव्यते॥ आधाप्रथूतंजीवमस्त्रलेनतालपेश्चने॥
लोमस्थःसाहमासेनकुर्याद्वोमपथाविधि॥ चिन्नामाणाध्यत्नेपनत्रस्यारात्कोःश्वनः॥ पमायम
नकायचायापृहत्वेवशस्त्रोनया॥ जानुवयोस्तुवदस्यामेकेपतेनखावोन्नतः॥ श्रनस्तुन्नालपेट
तितिबन्मायापूर्वभागतः॥ ततोजनयेसवैःकनंबाकवनाइना॥ विस्रावेसोरतिचपासेवेग्यत
गुणासनता॥ चालयेफरथेनुभिननोगाबुजलाद्याये॥ हविनेत्राहृलस्योनेसवैलेलत्रापमा-
चूरेन्॥ पूनेहरिजननःपश्चाद्वानवेचातिलाटके॥ जनेसार्धननलस्यरहमागम्यसर्वेतः॥ भ
हपत्रिखपत्राणिप्रेनकर्मापुरोरयेत्॥ हात्मपटहिताभागेगोमयगोत्रसर्षपः॥ तिलायव
लेदेवमनपायस्वेवश्मति॥ यमस्त्रकेननःश्रुत्वासमवेत्सर्वकर्मणा॥ गृहत्रापिदाटेवीनरस्या
स्थितनरमनके॥ अथवानोर्थेभूमौनपुत्रःकुर्यात्क्रियांशुभां॥ पुत्रभार्येपिभार्यास्याभार्याभावे
पितैवनः॥ कार्यासर्वप्रयत्नेनतदभावेपिमोटरैः॥ एकभोज्यक्रियाकार्ययावत्संवत्सर-

11

॥ अथ मेरुनृपाणिविंशालैकनामश्रीपतिजायते ॥ श्रीवासस्यापि द्वितीयेस्यात्तृतीयंसुदर्शनंभवेत् ॥ चतुर्थोऽत
भवेत्सर्वं पंचमं नाभिसंभवः ॥ षट्सप्तमे कोटिगुसंततु कचापमेववहि ॥ ज्ञानपारोचनवमस्त्या
मेदिकुपारुद ॥ देहजाने कृपाविशेषग्रहीलावैरेतिवीदनं ॥ दृष्टामेहनिय:पिंशतं द्वापटमिषेता
नं ॥ नतोसेहे सप्तप्रोतनतानकृपातरः ॥ श्रुतस्वामिष्ठापिशमतस्यात्तस्यप्रतापतः ॥ एकादश
धेहारश्चाद्वेधेनोभृते दिनदृशे ॥ योषितः षडदशस्यापि येनवाहुंसमासुवेत ॥ दीपमंजसवर्त
मनपारीयमेतचयनं ॥ धनशाहूनेनतन्त्रनेमनस्यानेनवापके ॥ अयोदशार्द्धिसप्रोनोनोयमेयमही
धरि ॥ पेरनेदेहमाश्चिनादिशाराजेलकपानरः ॥ पीतोदस्यहूमहाभागोवक्षिमांगेलयामिलः
कथाननात्वातिलुडः खिंसहमसतोडजेत्याथि ॥ अहमनहनिवेश्रीनोप्योत्तनानोश्रातहये ॥ चत्वारिं
शानयासमरहाराबृणराह्रुति ॥ शामस्यापाश्रोहूतनापाशेहाराहेनिरुदत्याथि ॥ स्वारहूतपरिवरान्
शरेयाश्चुमतीयते ॥ क्रमणायातिमध्येनाशरयासेव्रभोग्नुमे ॥ अतीतानानितान्येवमभोश्रवणाषि
व ॥ यास्पमोविंशतेनेरुभुवनगान्तवीसोलमयमे ॥ कदेकोचधूविविंशभुवनेवरुयास्यरेडुःस्वे
लानाकेनस्वनश्रस्पभुवनयामाश्रयाश्रनः ॥ श्रीनाछवरुभोतिवर्मभवनधर्मस्यागेहेतनः ॥

भ्योदशोद्धिसप्रोतोयंचितोयमर्कुंकेरः ॥ नस्मिन्नार्गेत्रुलनेकोगरहीतोषवमर्कटः ॥ नहेवम
श्रनस्मार्गेषुयोवनिवकवन ॥ हाहेनिकनन्नेनिसेकोहशाममपाकृतं ॥ मानुष्यत्वेमहाभागदुर्ले
भेवैवभावने ॥ नस्याणनमहन्नमप्राप्यायथोस्वयंगहे ॥ पापोतलसानेनद्भुनपवसगाद्भूटः ॥ कि
कुवेःपोधनेनस्येश्रस्मरवेल्लपोयनेमेव ॥ मयानडंमेनकुनेकुनाशनेनवोननमेत्रिदृशानमोनिकुः ॥
नमृविनत्वगदन्नेमहाजलकामाद्योनैवजिनात्वपवर्त ॥ नहेत्वदानेनगरवाकिकेकुतेनवेद
वादनवशास्वश्चलकं ॥ नयाममेवायनसोव्यसशाययशारोरभोनिस्तरमेहिहकथं ॥ ॥ २ इतिश्री
गतंडकवराणे येन -- शौर्धदैविकनामसमवरण इ समस्का नामहिमतेयथायः ॥ श्री भगवानुव
च ॥ शेणवंविलयनतलस्येशनमेवविपर्दर ॥ ज्ञानसानस्यकथितंकाधितस्याप्रिकिकवाः ॥ म
मदशानितान्यवानाथमार्गेश्रवणध्याने ॥ अष्टोदशायसहस्राणिमेकायास्येशरेत्रजेत ॥ चत्वारिंशा
नथासमन्यायानलानाशनेहस ॥ प्रयानिशत्स्यहेनाद्रोवाहाराशगणाकर्षितः ॥ श्रीतोस्मन्स्महा
मार्गोवक्षिमार्गेतपापितः ॥ कृपातत्सान्दिनडः खिंसहमानेवजेस्याथि ॥ अतीत्योपिद्वाशोगोस
मार्गेशवगायाच ॥ भवनेधर्मराजस्यतलोगच्छतिचोडनं ॥ यास्पशोशोविंशतेनवोडनारंगत्वर्वे

14

शैलागमे ॥ क्रूरं क्रौञ्चपुरं विचित्रभुवनं वह्वापदं दुःखदं ॥ नानाक्रन्दपुरं विचित्रभुवनं रौद्रं पयोभ-
र्षणं ॥ शीताढ्यं बहुभीतिधर्मभुवनं याम्यं पुरं चाग्रतः ॥ सिंहस्नेहमाश्रित्य गृहीतो यमसैस्थितः
तस्मिं पुरवरे प्रेतो अनुजानां गणो महान् ॥ पुष्पभद्रा नदी तत्र न्यग्रोधः प्रियदर्शनः ॥ प्रेतस्तत्र वि-
श्रामः प्राप्यते यमकिंकरैः ॥ यथा पुरा हि के सौख्यं स्मरेत्तत्र दुःखितः ॥ रुदन्नेव करुणैर्वाक्यैः स्व-
धानः श्रमपीडितः ॥ स्वधनं स्वकलत्राणि गृहं स्वजनबालिशः ॥ भृत्यमित्राणि वान्यानि सर्वं शो-
चति वै नरः ॥ कृपानस्य परे नीत्मा किंकरैर्लसपाशाचलन् ॥ किं कृच्छ्र च ॥ कृपानेकरुस्वजनाया-
कसृत्यनिकलमोहपाः ॥ लकमौपानितुं भुंक्तमृगद्धा पापिपर्वथि ॥ हिमवाहनेतोयमानः पूर्वं यास्ये
पूर्वं व्रजेत् ॥ पिपासाविलक्षतबले मध्यगानां नाशे मूलायथितमे परलोकमार्गे ॥ गंतव्यमस्तिनव
निःस्वनसमनतनं मासेदृश यत्रतत्र भवेत्क्रिया विक्रयायि ॥ आह्वता यमलोके हि नैव याचे प्रनेनतथा ॥
एवं तु कालेन सर्वं हन्यमानस्मपुरद्रे ॥ प्रजदत्तेस्वजनैपाचे नेहाद्दा कृपायवा ॥ मासिकं पिण्डम-
श्नाति ततः सौरिपुरं व्रजेत् ॥ ततः कालपथे ... ॥ तेह ... भयभीतस्तु विश्रा-
मेऽत्र हिनेमति ॥ ... पक्षे वा मासे वा द्वितीये ... ॥ त्रिपक्षकं च वैदेहं ततःपुरम् निक्रमेत्

15

वैरेइनगरे रम्ये प्रेतो याति दिवानिशं ॥ येनस्त्राण्यानि येरहाणि दृष्ट्वा क्रन्दति तत्र सः ॥ भीष्मैर्लोक-
ह्यमाणश्च हन्तेव पुनः पुनः ॥ मासद्वयावसाने तु तत्पुरं सोऽतिक्रमेत ॥ प्रेतोयान्नं जलं वृन्ने न
हन्नेवान्यैर्विहः ॥ कृष्यमाणस्ततः पाशैर्नीयते यमकिंकरैः ॥ तृतीये मासि संप्राप्ते गन्धर्वनग-
रे शुभे ॥ तृतीयमासिके दत्तं तत्र भुंक्ते च गच्छति ॥ शैलागमे तु तत्प्रेतः मासेस्मा मासिके प्र-
पाषाणान्यस्य वर्षन्ति तलबद्धेन संश्रवः ॥ चतुर्थे मासिके श्राद्धे दत्तेन तत्र सुखी भवान ॥ तता-
याति प्रेतोहि क्रौञ्चं मासे तु पञ्चमे ॥ हस्तदत्तं तु यो भुंक्ते प्रेतः पञ्चमे स्थितः ॥ तत्र दत्तेन पिण्डेन
श्राद्धेनाप्यायितः स्वयं ॥ मुहूर्तार्धं तु विश्रम्य कम्पमानः सुदुःखितः ॥ तत्पुरं सम्परित्यज्य ताडि-
तो यमकिंकरैः ॥ प्रयाति चित्रनगरं विचित्रो नाम पार्थिवः ॥ यमस्यैवानुजो सोऽपि यत्र राज्यं
प्रशास्ति हि ॥ ततः षाण्मासिके पिण्डे तत्र संक्षुधा नश्यते ॥ मार्गे पुनः पतन्तस्य भूता प्री-
त्यम्बले ॥ निहन्ति समरे यो वै कोऽपि यो स्वजनबान्धवैः ॥ मातापिता भ्रात मामस्मात् पतितं शो-
कसागरात् ॥ श्राद्धमश्नाति तत्रस्थः ततः क्रौञ्चपुरे तेन ॥ ऊनषाण्मासिकं श्राद्धं भुंक्ते क्रौ-
ञ्चपुरे स्थितः ॥ एवं विलपते मार्गे नीयमानस्तु किंकरैः ॥ प्रयाति सत्वरं तस्य केवलोऽपि स-

नं. १७

16

हनुयाः ॥ चर्यनेनानकामायमहारवेनावसीनदी ॥ यानयोजनविस्तीर्णा सुपशोभितसंकुला ॥ ना
नायंत्रसमाकीर्णानानापदघोन्नर्तना ॥ नयनेन्नपरानेनर्यथानवे यसर्पति ॥ स्वर्णकूटीतोयाव
रीयंता भरत्नस्त्रपिता ॥ नामहरीकाम्येरहोसकालापूलसंयुता ॥ लिखा शुभैर्विभाप्रामिः
शुभकान्तगंधिता ॥ नरुणीनुपसेवन्तामस्वमावरुडयवदा ॥ साधोंयनविनिर्गतास्तयायमहा
नदी ॥ समुक्ता नारीर्नेनानामेलेर्वनपूर्णा समता ॥ दानः दानदेहसंदेवविसलोकेचमानयेन ॥ नने
नद्याकानेतुभिः नदीकूलपरीपोषि ॥ धनदानाभायदः लेसहरूपत्तिगच्छति ॥ सुखेनसमृता
नेहिशालमुत्तानयेः कृते ॥ गोदावरीसहाभुगेष्वानानामवीचनाशिनी ॥ निमेषान्नस्मोचस
लेचिनानेसर्वानसी ॥ स्वस्थाखस्यशभीरेनवेनरपणाश्चनेचेन ॥ देण्याचविडषेमारीनावरीन
नमिकृती ॥ आरानाष्ठकमानलहानाने मल्लपनपसी ॥ उपविशपनदेजनपम्मानूपाचय
त्यसी ॥ उपविशपनदेजनमृष्टलंदिलानेयु ॥ नरजनऊलजनर्नूहतनीर्षमजनं ॥ पापहपा
कर्मचविनलहृदभुरूयतनाहपा ॥ हारेदैनिचसनलप्तभीषधोनाप्रनेरुहि ॥ वेनरूपानदेवा
पभुंनेदरंपयालीनं ॥ मासमासिकेनपष्टाद्रेनयचकापसर्वानि ॥ नार्पनेचविशेषतोभो

17

नचिन्ता हिसेनान्मान ॥ चत्वारिंशानन्पासमभोनमानिधानद्वये ॥ यथानिप्रयहंनालीपूरहोय
त्रेलकर्थिनः ॥ समसेमासिसंप्रामेश्वरवकेपरंमजेत ॥ नयपुंनेपरंनेयुत्तम्समासिकसंभवं ॥
नस्तुरनव्यातिकमानुः खेलुंडूसमाश्रयेत ॥ महाङः खेमवयपापालामोगाच्छतेपुनः ॥ नानाप्रन
गागान्यवेपकेदमानाङः शोविता ॥ स्वर्यचपूत्नहृस्या नानाकल्पनङःशोविता ॥ विहायनसंः
प्रतेगानन्तमवराशनि ॥ स्नानमनगारप्राप्यहस्यासेमासिमप्तुते ॥ मोत्तलैःपिरहानेषु हनस्वा
त्रसंभवेत ॥ मासैवकारप्याभुत्तौप्रवोहंसगच्छति ॥ दष्टोकमासिकेपुलाकापयोवपुर्णासिद्ध
नि ॥ मवाग्लवपवर्धनिप्रनालाङः खेनायकः ॥ भूताहिकेनवस्त्राडेनयपंकापसर्वानि ॥ संपुले
तनलोवर्षप्रनः पुनिनयरंमजेत ॥ पीनाक्षिनगारनयमहापीनेपनत्यपि ॥ पीनानः कृपिनसी
ध्यिनेहानेवदिरोषरुपा ॥ निहनःवान्पराकोपिपोमङः खेनायपाहति ॥ किंकपामवदेसैवकने
पुण्यहितमहपो ॥ अल्पानेपातनमाकंपहारेवनिवमाषते ॥ देवहिपषवुस्वकुनैननमयानेवस
विन ॥ एवंसंविस्तृवकुपर्थमालाखनेपुनः ॥ चत्वारिंशयोजनानाविभूतकानिवेननः ॥ पसं
गनप्रतस्यागनवीपरमाकुले ॥ चतरागोनिलपेलेरेवनानामधिष्ठितं ॥ त्रिरष्टापयन्नीहा

र्युधर्मराजपुरोस्थितः॥ शुभाशुभं तथा कर्म नेति विचार्य पुनः पुनः॥ आवणान्त्रावणान्युग्रा मनुष्याले
नवेष्टिते॥ कृत्यं नित्यं नराः लोकाः पुंजितानां विमुक्तता॥ नरैः शुभाशुभं कर्म कृतं वै भूमिमंडले॥ सर्व
मावेदयेत्तामेव धर्मराजाय पत्रकः॥ चित्रगुप्तादितेभ्यश्च जंतोः कर्म यत्कृतं॥ मनसा चिंतितं नित्यं
स्वभूपानानाम्न आभितः॥ श्रमे शरीरे पुण्यं पापं यमेह मानवः॥ नायेत न स्वसो व्याधयः पातकि स्या
पातकोद्भवाः॥ इति श्रीगरुडपुराणे उत्तरखंडे .... एकोनपाठ्याध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥
शृणु वक्ष्यामि ते तार्क्ष्य यमार्गो यानि कृते॥ यथा मार्गस्य पुण्येन पितृलोके स गच्छति॥ एका
दशाहे पिंडे तु दत्ते प्रेते भवेत्ततः॥ उत्क्रमं यदा तेन तत्र हरिनिर्दिशन ताम्रकौ॥ सोऽपि दत्ते विमा
नस्थो याति मार्गे तु गच्छन्॥ पुत्रानि सर्वे च स्थूलं च देहानि त्रयोदश॥ यादृशानि कृतानि च वाह
नानि मार्गे॥ न दृष्टो वीयते नर्दं द्वादशाहे तु गच्छतः॥ नराश्चिन्तो महामार्गो वेननेय सगच्छति
एकपादानि सर्वत्र भवसाराः स्वर्गस्थः॥ उन्नमाय समस्थानां नन्दा तस्य यथा भवेत्॥ मार्गो यथा
भवेत्तस्य यावन्नात्र स्वर्गो भवेत्॥ पापं वसन्ती नयान्ते नरनन्याय कल्पयेत्॥ कृत यदानां वै
रुवे नराश्रिता समसो भवेत्॥ श्रीगरुड उवाच॥ कस्मात्पापानि दृश्यानि किं विधानि त्रयोदश॥

दोषपीने कस्वाद्देव नरदयत्स्य तनयम्॥ श्रीभगवानुवाच॥ त्रयो पानदहवस्तांगिंपुरिकाच
कमंडलः॥ आसनं भाजनं चैव पुरुषस्य विधिः स्मृतं॥ आतपत्रं तु यैर्दत्तं सुहृतेनेन मानवाः॥ सत्य
हानेन च्छाया मार्गानुगायनेयेन नाहिरा॥ आसिपत्र वनेचाये मातिक्रामतिबलस्वं॥ अथ पादत्र
चजनिर्दत्ताये नसुपात्रे॥ आसनं भाजनं चैव दत्तं समाहितं मनेय॥ धर्मे सुविन हितः पृथ्वि
गह्वरालेः शालेः॥ वकुलमेसमाक्रांतानि च मिनोयवर्जिते॥ कमंडलप्रदानेन तृप्तो भवति
निश्चिते॥ तृषा देवानयात्म्याडप्यभेन नाम नृजे॥ पतात्मानं मह स्वस्यन्नस्फलमाश्नेन फलं॥ प
मुह्नाम हा होरः कुबालः क्रूरपिंगलः॥ नवीदृयंति हाना स्वल्ला मरणेशान नः॥ अत्र पैर्दे
धमानस्तनमार्गे विलुलिंत कुचित॥ दद्याति यमदेस्थाने पुरिकाथः प्रशांतः॥ भाजनाम
इत्यानेन श्रामाने भोजनमेव च॥ अथ पंचोपवीतेन पदं स्यपर्णा तोयजेन॥ पथमार्गो गच्छ माना
तृषान्तः श्रामर्घो दितः॥ महिषीर श्यामाग हानाम्ब सुखी भवति निश्चिते॥ श्रीगरुड उवाच॥ नीं
वस्मात्त्यहकर्नाविश्रो हानाहन्यान्मव या॥ कस्मात्कृहानि नहानेस्मा दीनस्य च कोवद॥ श्री
भगवानुवाच॥ रहप्यानि वृहणो होने ममह स्त्रैणपच्छानि॥ प्रदेहेच भास्करी देवी भास्करा

प्रे० २६

लोभमूलं तु तत्फलं॥ श्रीगरुड उवाच॥ सहितो देहेन यो लोके विचरेत्यन्ते स्वगृहे गृहे॥ स गच्छति महामार्गे
न हन्ते केन गच्छति॥ श्रीभगवानुवाच॥ विक्रमेण यमामार्गेन वै शाखे दोभे वेगे॥ सर्वेषां नरकं
योनिया वस्या यमसंस्थयः॥ कांसो विनमय पश्यो महि घासन संस्थितः॥ मनुकालेप्यपमीः
सा नानाकेतु समाजन्मान॥ तत्र यमुनीति लक्षयोनि नरकाणि महास्थर॥ तेषां मध्ये महाचोर
नरकाण्यकविशाति॥ तामिस्र लोहशंकु महाभैरवनाधिनो॥ रौरवं कुम्भ तप्तगामि सुनिका
कन्यामूत्रके॥ सर्वेषां लोहशंकुः वन विषेतप्पनापने॥ महाभूतक कालो सूत्रेवने महापथ
विविलानर्यवनामि संकुभीषणा कनरो वव॥ प्रसिद्धवन्नेवेवनापले चेकविंशतिः॥ येषा
नरककोषंकजन्मामूषाला निच॥ सर्वेनिते विधेने इता नाम्नश्च यातिवे॥ यमेनपोषिताः स्तावे
मृगुमासा नरकमाद॥ दिशोदिनेय घन्नानि स्वर्ग मत्र्यच रादिके॥ पंचमेव प्रयत्नेति प्रत्रकामादि
मूलकनः॥ मासो नेभो जननेति देहेकृष्णानिनावे॥ तस्मिन् प्रयानेन समर्दप्रयपदं चेवबर्न रे॥ एव
मासिकेतः अप्येकेमनोवक्त्रे पेषुसाके॥ ततः संवत्सरमाने प्रत्या संग्रयमालये॥ वहु भीतिः
प्रेतो लोहलत्तान्यसप्तकर्जेन॥ प्रेतमाया वायुभूतो यामो पंचसमाद्दत॥ स्वामिकविसमा

तेन देहेन स्वात्मपिंडजे॥ अमराग्रे स्थायामे देहानेनतः पर्वते॥ नयात्माकमंगे प्रयाये देहप्रेतं सः
मुक्तेनत॥ श्रेष्ठमावः पुण्यः कर्मज देहमाश्रयेत॥ ततो निहत्य पटके न पदे केनच गच्छति॥ य
यात्राणे तल्लकेवे देहो कर्मगतिगतः॥ कामो सितो गानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरो
पराणि॥ तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही॥ इति श्रीगरुडपुराणे
प्रेतखंडे पितृदेहोत्पत्तिर्नाम चतुर्थोध्याय ४ यः॥ श्रीभगवानुवाच॥ वाच्यं मतः कथां विहाक
र्मजं देहमाश्रयेत॥ ये पापसमसमाचारा वंशेष्ववि प्रजातिपतेः॥ विस्मयमाधहंतन अयागतानास्ति
ष्ठाति॥ कायस्याति प्रकृत्यानि पापं पुण्यं च समवेप्रः॥ महादानेषु स्त्रेषु गानि सुत्रकुलो भवेत॥
पातुनानाचरत् विप्रस्व देववलतेपुभे॥ तोहिलवृणाकपोपम तिलपात्रं तथैव च॥ नित्यं द्वेनर
ध्यानि यमस्य अत्र वाविणः॥ गत्वा च तत्र तेन सर्वे प्रयोत्याये वदतिनिह॥ धर्मध्वजः प्रतोहानानि ज्ञान
होति सर्वदा॥ समयान्नमात्रे दानेन प्रीतो धर्मध्वजो भवेत॥ तत्राल्पा प्रतीहारा वहुने न संशुभाः
शुभे॥ धर्मात्मस्यप्रदुष्टसेनाः स्वरूपानि नोत्तनः॥ तस्य प्रयतिर्द्रुतः मानो यम सखे भीषणा॥
न देहभयभीत स्वहाहेति रुदन्तेनतः॥ कृते दाने तु ये मर्त्ये तेषां नास्ति भयं क्वचित॥ ग्रामस्व

20

21

ग॰ पु॰ ८

22

कृतिनेहृष्टा स्थानात्स्वलति मूर्धजः ॥ एवमेव मंडलं भित्वा ब्रह्मलोकं प्रयास्यति ॥ तेनैव सकलभो
यमो यमलोकः सुभावहः ॥ एकएव नरो हंते ॥ लब्धेस्था उजनीयेन ॥ एवमार्गो विशालोत्र स
खदः सुगमकर्मिणां ॥ हानश्रेणिविनावद्य नगाकुंड मममंदिरं ॥ तस्मिन्मार्गे नरो दृष्ट्वा भी-
षणाय मकिंकराः ॥ पाशदंडकरा घोराः मुद्गराणि च येषां हस्ते ॥ एकैकस्य पुरस्तात्रे वोढा
श्रविकृताननाः ॥ पापिनः प्राप्य पापूर्नतेन व एष यमकिंकराः ॥ गृहीत्वा निर्मामि मामा मानपरशोच
न्नुयहु वेन ॥ गोधेद्वि कराताना लिपयन्ते दन्ताक्षिकपपप ॥ महाकाष्ठेन तत्प्रयाति तस्मा हृष्यान-
शालिनः ॥ महत्स्यापुसवयाति निरहीनो हृत्कृबन्धनैः ॥ एवं क्रन्ते च मेपशेष नरवः क्रन्तकमेण
देवकोपेन योयोनि मानुषीं प्राप्य नारकीं ॥ धर्मराजस्य वचनात्क्रोधमवत्निवेनरः ॥ मानुष्या
न्नवनः प्राप्य सगश्रावनाबअेन ॥ यत्प्राप्य चाकनेकर्म नानायोनिव्रजेन्नरः ॥ नत्वेरवंधं-
ज्ञानो विवेकः सर्वलोकतः ॥ अप्राप्य नेषविज्ञाय सर्वलोकं पंस्तव ॥ यदा भवति मानुष्यं
नरो धर्मं समाचरेत ॥ किमियो भक्ता विज्ञावादेहानां प्रकृति सदा ॥ मानुष्यं च समासाद्य यो
न धर्मं समाचरेत ॥ कृपद्भुत्तमजातो शीदीपहूलः प्रतनध्यः ॥ महापापम भावेन मानुषं

23

मलभ्यते ॥ यत्नस्त्वाप्य चेद्धर्मं संगच्छेत्परमंपदं ॥ जातो शानी नलभते किलमानुषं न्न
नुष्यापि दुर्लभं नरं बलभो हितं तं ॥ यत्नमपालयति लालयति दुश्यापि तस्मान्मनेह
र्तितहलगतं प्रसारत ॥ इति श्रीगारुडे उत्तरखंडे यमलोकगमनं नाम पंच-
मोध्यायः ॥ श्री गरुड उवाच ॥ येकृत्वा नरो पापं नरकं संभवंति ते ॥ भूतलोकादिहमु
क्तस्य कथंभोगा भुज्ञते हद ॥ नरकाग्नौ निलीयन्ते नरकेः यमेप्रभने ॥ केमनरंहिताले
भोनरके भयः सुदारुणाः ॥ विचरंति कुत्र लोके नरकेभ्यो विनिर्गताः ॥ तद्धितानां च पाल
विवरं हि हिवान्निशं ॥ इति पृष्टस्तु गरुडेन लक्ष्मीनारायणो ब्रवीदिदं वचः ॥ श्री भगवानुवाच ॥
पतिराजभुगणेषान्त्य एवं कृत्या मिहेवचः ॥ परार्थे दाररहस्यणाश्लाशहानिशाचरः ॥ न
रकेभ्य सर्वपापकर्मा आत्मनात्वेषु गोवनाः ॥ विचरंति शरीरेतान् कर्मपापाशाद्दिनाभृशं ॥
पिकधनविनिर्गच्छन्ते भ्रातृनष्यानि ज्ञेनवः ॥ आत्मवेफबलेलोके कन्यापासाहितान
शं ॥ अवशेषनि चनेप्रेताबन्धनोद्वृत्तनेरनाः ॥ तेजंवेंनिमहाप्रेता वयोपाच्चाहिबन्धु ॥
पिनर्धनानि कन्यानि स्यान्यगोह्वेरकामकः ॥ पितृमाता निविरहानि नमस्करा इवंपोषि

ग॰ पु॰ ८

24

नौ॥ स्वेवेषु मधुनरामत्यजुत्रक्षेदेविशांतिते॥ नरस्तुपेणापीडंतिपकामंनरोमेषेणत॥ तृनी॰
यकलत्रेषुभूत्वा यौनवानापिपीडते॥ अन्याश्चविविधायोगाच्छ्रोवेतिविषुचिका॥ वि
नयांतिमसूनानेषांमहिषाहिन्नलेश्वितः॥ पिबंतितत्रपानीयंभाजनेच्छिषसोक्तिते॥ एवं
ग्नेनःश्ववनेनेनानाहारोषेविकर्मणां॥ श्री गरुड उवाच॥ किंकुर्वंतिचतेप्रेताः केनरूपेण
कस्मिनित॥ ताप्यतेकेनविधिनाकथंलभ्यंतिकेशव॥ एतच्छ्रिदिमनोमोहंममभोदिच्छ
सिधिये॥ कलिकालेक्षसीकेयाप्रेतत्वेनायतेवदु॥ श्री भगवानुवाच॥ स्वकृतंमोमरयम्
वेहव्योक्षिसेणापीडयेत॥ नोवृत्तीतिमऊर्धातोस्तुनरःखेदहानिच॥ तस्यजायधर्मवतो
देववानानिक्षिपजनकः॥ सरूपवान्कुप्यसेवादोनसप्रेतोहिपीडयेत॥ गायत्रीजपहीनश्लो
वैष्णवस्वकुयाचनः॥ ब्राह्मणकनोषोमशीघनमप्रेतोहिपीड्यते॥ उच्छिष्टंश्राधवनिर्माल्यंवम॰
नेभक्षनकर्परं॥ ब्राह्मणमांसदिस्यंनाहीताऊनपापिला॥ हेतमवनतान्स्वलाछिपाला
नेहिभोजने॥ एतानेमिपुनेतिनरेश्राद्धकर्मसमवतेयेत॥ सर्वधर्मक्रियाभ्रष्टोनास्तिको
धर्मनिन्दकः॥ असत्यवादोनिर्वेनोनरःप्रेतेःहिपीड्यते॥ कलायनत्वमाप्नोवननेय॰

25

क्रियाविना॥ हन्ताहंह्यापरांनेवनप्रीतोनैवपीडने॥ वक्तृनांमेकृतात्मनांमेकसौख्यंसमश्नु
ते॥ एकोऽहंकृतकर्माचएकमेतिन्वाहिनः॥ एवमुपीसनेप्रेतैरेकोऽयंनस्वनालिनाः॥ एक
स्यचनाशामृत्युरेकोऽहंहिततोभवेत्॥ विरोधोऽबंधीभ्रमार्थेप्रेतत्वेषाहनेकशः॥ यक्रूनाप
रिवेशाश्वविन्यासहन्तान्यैः॥ अकस्मात्कुप्यमानस्तुसापीडाप्रेतसंभवा॥ नास्तिकंचविरले
पश्चमहालोभेनतृष्णयाच॥ यद्यस्मात्कालहानिन्यासापीडाप्रेतसंभवा॥ नित्यकर्मविशुद्धं
कुलपहोमविवर्जितः॥ हन्ताचपाडव्यागासापीडाप्रेतसंभवा॥ नमस्यतेनित्यतीव्राग्रमा॰
सप्ताहस्यचनिरक्तः॥ लोकेकलहकर्ताचसापीडाप्रेतसंभवा॥ हीनजाताचसंवन्योनी॰
चकर्मकुरोतिच॥ अधर्मेरमतेनित्यंसापीडाप्रेतसंभवा॥ दुर्भिक्षेकृषभावस्याद्यवहारो॰
विनश्यति॥ लोकेकलहकारीचसापीडाप्रेतसंभवा॥ पितृमातृसुवैहत्यादेवद्वारसूपनि
दकः॥ हत्यापापोमघमाप्नोतिसापीडाप्रेतसंभवा॥ मार्गेचगच्छमानस्यपीडयेहानमंडली
नसंग्रंथःप्रेतेप्रेतेचिनिसत्यंवदामम॥ वसनेऽस्यनाशस्याद्धपक्वान्नोविनश्यति॥ वो
टाविरानेभिहानिःसापीडाप्रेतसंभवा॥ महारोगोपपत्तिश्चस्वजनोऽरःस्विनोनिशा॥

ग०१४

ज्ञातसंयोग्यनेयस्य साधीरोऽपि तेन संभवात्॥ मार्गे च गच्छमानस्य धर्म यस्माद् सुखं भवे॥ अन्ये तः
स्मात् निश्चयात् ऽसाधोरोऽपि तेन संभवात्॥ देवतो पूर्वे हिंसा तीर्थं यस्य पौ वैनेनापते॥ अन्यत्वं वा परो
हेतां हृदयेन भाविनः॥ स्त्रीणां गर्भ विनाशस्यात्र पृच्छा हृदये पूतेन यदा॥ बाला नाथोऽनेन यत्र
साधोरोऽपि तेन संभवात्॥ पूर्वं पूत्रपतेत यत्र पूर्वं तन्मन पूत्रपते॥ विरोधे भार्यया सार्धं साधीरो
ऽपि तेन संभवात्॥ विरोधे ज्ञाय ते निमित्ता वा बन्धैः पूर्व साधुभिः॥ स्वदेशे निष्कलं सर्वं साधीरो
ऽपि तेन संभवात्॥ पितृभ्रात्रा कलहं करने स्वपत्नी नैव संवनो॥ सराकः भवतिष्यतः साधीरोऽपि तेन
संभवात्॥ विकर्मी ज्ञायते येनैव स्वविक्रियया नश्यात्॥ तत्काल स्व स्वसंसर्गः सुखोत्सुकोऽस्य
मेतया॥ स्वमानुष्य वृथा दोषे पूर्वर्य यस्य स्वया॥ येन लोके ज्ञायते नात्यो धीरोऽनेन येन जनः
पूर्वे ज्ञाता वर्गस्य पूर्वे पोत्र ऽस्ति समाचरेत्॥ यो वेत्ति मन्यते धूर्तात्मनः धनलाभमाप्नुयात्॥ ये
नेशः कलेवरस्वावने ज्ञात विप्यते॥ मतिः प्रीतोऽर्हतिः बुद्धिलक्ष्मी तत्र विप्रपूते॥ हृनी
येवं तु मे ऽस्मिन् वा स्वे हि ज्ञायते॥ वृद्धेश्चैव यत्नस्सुखं पापकर्मेति भवेत्॥ यकोऽपि तेन
स्पर्शविज्ञानवलेन यो नोऽस्य पाकशाला मध्यते नैव गोत्रे मतः हि पितृधान्यं ज्ञायास्य २२

वन्धूनं॥ कल्याण कर्मसु स्वयं स्वर्गानिरवहिता भाषमाणस्य पोषं॥ ते षष्ठे मोक्ष कामाविधिव
त्प्रापितिनाः स्मरणेनः स्वपाकम्॥ इति श्रीगौतमपृच्छावबोधे तत्त्वकथनं नाम षष्ठोऽध्यायः॥ पः ९
श्री गौतम उवाच॥ कस्मिन्काले तेषां स्वर्गः सपिंडीकरणाच्यते॥ एतन्मे ब्रूहि भगवन्लोकः
ताः कृपमेवापि॥ पश्यौ हि जीव निहिंसा सपिंडीकरणोऽपि तुः॥ आज्ञानिर्दोषपरा नानिक
र्ष्याने नित्वा नता॥ श्रीभगवानुवाच॥ एकादशाहे कर्तव्यं यत्नेन धर्ममेरल॥ तेन तनिली
लोकतेभ्यः एतशुक्लिमवाप्नुयात्॥ स्वेन मतीं यात्रारोपित्वा पूर्वैः श्राद्धभावेन॥ मातोगतानि
मासिनि तं श्राद्धं तोयं निवृत्ति॥ पश्यो जीवनियाना रोक्रुद्यो श्राद्धे पितृ सदा॥ तस्मान्निधा च भा
वेवादेवनास्तं तेन बजेत॥ हषतास्वर्गे न क्रवीनपुत्र भावकदाचन॥ एताच कुल हतेमा हास्वा
कुलपतन्यस्य पः॥ हाटचाहे सपिंडी स्यानोपलं चकदाचन॥ पितृ श्रवणा कर्तव्यं सपिंडीः
करणं सदा॥ पुत्रा भावे च पत्न्याथवेन स्वभावे महोदरैः॥ भ्राता वा भ्रातृपुत्रो वा सपिंडः श्राध्य
पदया॥ ज्येष्ठस्यैव कानिष्ठेन आत्मपत्नीन भार्यया॥ सपिंडीकरणं कार्यं पुत्रहीनेन रेवणा॥
मालमासे न कर्तव्या पार्श्वपदे कदाचन॥ चक्रराति यदीन स्याप्रेतत्वं ज्ञायते पुनः॥ सूतर

26

27

गं॰ २६

ऽष्टकरणान्यूर्ध्वमेकोद्दिष्टेन कारयेत् ॥ गरुड उवाच ॥ एतेषु सुलक्षणोद्देशे वैशेषिको येन तान्यया
नेष्टौ कदाचिन्मुक्तिस्तस्य तत्कथं भवेत् ॥ प्रेतत्वे किं प्रमाणं च कति वर्षाणि संख्यया ॥ विना
प्रेतत्वमोक्षं तस्य कथं तु किमाप्नुयात् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कथमायाति निर्येतेनाम्नादृहे क्रमशः
मितेः ॥ शृणु वक्ष्याम्यहं गुह्यं यथा कोपि गयां व्रजेत् ॥ पतेन्नाणाप्रमेयेन लोकवासनाधुसुनन्दनेन ॥
मुच्येते कान्ता येन मन्त्री पीशरस्मात्केन संभवा ॥ पृच्छतां तु ते प्रयत्नेन गृणोत्ता स्नानं वैश्वेश्वनः ॥ ने
धानवत्सलान्सेः भाष्यमाभाष्य गत्वतः ॥ भूमौ वा कोटिभिर्व्वाप्ये यथा येन तथा यतः ॥
सर्वेषु संपन्नेषु भोक्तव्यः फलिना केन संभवः ॥ विप्रो वा यदि भ्राता पिधुमन्तो नीचोगोयदि ॥ प
त्रेहयोपरोक्षिणा मनः केनापि शोषयेत् ॥ स्वयमेव स्वयं दृष्ट्वा मोहयुक्तेन स्वभावतः ॥ मद्भुना
नियुक्तं पुत्रेण प्रेतदोषादि दृष्टिनी ॥ नोर्ध्वे ज्ञाने मानयोर्वश्विनेषु मेघनाथनाम् ॥ धर्मौ वा येन
कृतेनेश्वनयो ग्रहदुःखहदिः ॥ नरा पुंसि विरूपा या चिन्नमभिकर्योनियन ॥ अपामिव वृविश्व
मिभवं निवपदे ॥ आश्रयासि प्रवर्तने प्रकृयो दुःखनः रुन ॥ उद्भाहनेन च कृतेन सर्वे प्रेता विमो
चन ॥ सर्वाणि कानि मान्येन न दोहामकरोनियः ॥ नस्यकर्मफले साक्षात्पोत्र दुःखमाश्र

तो ॥ सभवेन नु मुक्तिस्तस्य दत्ते प्रेयस्करे पदं ॥ स्वर्णं न यातिः सुकावयस्याद्देशेन दीपेन ॥ श्राणस
त्वमितेन तस्य स भुक्ते यो ददाति वै ॥ आत्मना प्रेयसे पुत्राय प्रेतन्तमिच्छेत् स्थितं ॥ तेन मासषु मं
मिच्छं तिस्थानमपि पुत्रसर्वदा ॥ श्रेयो वेदवंशानामानि स्वयं गति स्वर्णयाजानं ॥ येन यान भवन्म
निष्कृत्या मोपिकदाचन ॥ वृषात्मानं स्वयाप्रस्य स्वर्गं प्रक्रियते इति ॥ पश्यामि ते मुक्तिमाया
निकाम्य ग्राम्यप्रयतः ॥ स्नाने च यत्र जाति स्कन्दि स्कन्दो विष्णापद ॥ नरासिविज्या मार्गीद
यज्ञा गुणा मगुनः ॥ पुत्रकोटिश्च स्वर्गतो दीयापितमस्तदा ॥ पुत्रहीनस्य शीनस्य भवेत् नम
निजसंगति ॥ पवेश्ववंति नेयानः प्रनृत्तं नमसमाश्रितः ॥ तस्मात्स्वयं भवेन्मुक्तिः स्वकालेक
मेण नुयान ॥ गरुड उवाच ॥ नाम गोत्रं विज्ञाय न प्रेतो निस्साकथं भवेत् ॥ कथमूर्ध्वं निदेव
ताः धर्मात्मेन मक्षवा ॥ न दृश्यते हि नैव दर्शनेन कदाचन ॥ किं कर्तव्यं ॥
गृहिनिश्चितं ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सत्यं त्वया नु ते वाच्यं वदेति हि तिरेवनः ॥ नरा सं
चिन्त्य मृत्युं सत्यमेन हि द्विजेभिने ॥ भावभक्तिपरायणाः ॥ कृत्वा कृ
त्वेवलिचेवहामिस्मरणपूर्वक ॥ जपैर्होमैस्तथा दानैः प्रकुर्यादिह शोभनं ॥ निष्कामा सर्वथा

ग० प्रे० ७

शृणु विनिश्चयं वचो मम ॥ प्रीतः पीडा भवेद्यस्य बान्धवैः कृतैर्नैव मुच्यते ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पितृ
भक्तिपरो भवेत् ॥ नवमे दशमे वर्षे पितृप्रदेशेन तनयः प्रमान् ॥ गयाश्राद्धं तु तेन मातृपितॄणां च
होमयेत् ॥ कृत्वा कृच्छ्रं बलिं सर्वं वै वृषोत्सर्गादिकः क्रियः ॥ सर्वो पुत्रं वहेत्तत्सर्वं मोक्ष्य
मवाप्नुयात् ॥ उत्तमं लोकमाप्नोति ह्यानि प्राधान्यमेव च ॥ पितृमातृसमं लोके नास्त्यन्य
दैवतं परं ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूजयेद्वै पितरौ सदा ॥ हितानामप्रदेष्टा हि प्रत्यक्षदेवता पि
ता ॥ अन्ये ये देवता लोके न देहप्रभवा प्रभुः ॥ शरीरमेव जन्तूनां येन स्वर्गो मोक्षदः ॥ देहो
दवो यो यतो नेवकोऽन्यः परात्परः स्मृतः ॥ इति संचिन्त्य हृदये पितॄणां यः प्रयच्छति ॥ तस्मात्सर्वं
प्रयत्नेन भोक्तव्यमेवेति विनिश्चयः ॥ पैतामहानां भक्तानां पुत्रमात्मनि तत्र जायते स्वतः ॥ तस्मात्
श्रेयः ... निष्पादि मातापित्रोश्च कस्यचित् ॥ यस्मै
मोक्षं ... ॥ इति श्रीगारुडे ... उत्तरखण्डे प्रेतकल्पे
नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ श्रीगरुड उवाच ॥ कर्मणा केन प्रेतः केन ... भवेन्नरः ॥ को
दृशो वा भवेद्रूपं भोजनं ... भवेद्विभो ॥ स्वप्ने नालक्षण्यं प्रेतानां कानि ... स्वरेश्वर ॥ प्रस्क १७

30

न्नः कृपया देव येन तच्छ्रोतुमिच्छामि ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पापकर्मरता ये च पूर्वकर्मवशानु
गः ॥ तापयेनैव महापापेन ... वदाम्यहं ॥ वापीकूपतडागानां आरामस्य च भेदिनः ॥ आप
से वने ... भोजनं ... ॥ पितृदेवान्यमेव ... पापकृत् ॥ प्रेतः प्रेत
लोकं यान्ति यावदाभूतसंप्लवं ॥ गोब्राह्मणस्त्रीबालघ्नाः ... ॥ कर्षयन्ति च ये लोभः
प्रेतालये भवन्ति हि ॥ ... ॥ ...
... पापकर्मिणः ॥ ... ॥ ...
... ॥ महापापोपपातकैः ... ॥ ... विहिताः
... नः ॥ ... मासिकैः ॥ ...
... ॥ ... ॥ ...
... ॥ ... ॥ स
... ॥ ... ॥ नेम
... महीतले ॥ मानवं देहहीनं च ... ॥ ...

31

ग॰पु॰ ५८

सुधीतो जायते ध्रुवं ॥ व्यासाय हंसनामिभ्यन्त्रप्रपूरदाय वनः सदा ॥ विद्यामचानोक्ता सुसधीजा
यते ध्रुवं ॥ आनय ज्ञानदानं यो हर्यागोगोमध्यपाप्यरूहनल्पगः ॥ हेमा हेमस ह वला लो सधीतो जा
यते ध्रुवं ॥ कल्मषीश्चमत्येनानवस्त्रं धमेव न सदा ॥ विद्याप्रसमि विहीनश्च सुधीतो जायते ध्रु
वं ॥ इति श्रीगारुडे पुराणे उत्तरखंडे ... प्रेतकल्पे ... अध्यायः ॥ ८ ॥ गरुड उवाच ॥ यद्ज्ञे
यस्तया मूर्खनारायम्भुम ब बध्यते ॥ वेदेहकौं नृपहा कांशतेजीवंतिमानवः ॥ जीवंति मानुषेलो
के कलेन च च पूर्वप्रणे ॥ कस्मादेवा नृनंजानं साधना मृत्युमाप्नुयात् ॥ जीवंति मानुषे लोके स
र्वे वर्णादि ज्ञानयः ॥ आत्मवान्न कुंजानां स्यात्केभावन संतके ॥ कन्नोन च प्रयुपपनाक स्मादेव
मस्माकेप्ता ॥ सपनो नामि धीनो वा भात्र ककृमारः करूपवान ॥ द्विविज्ञः सैवविद्वो सुग्राससना हि क
तैजनः ॥ नष्टबुद्धौ ग सुशील सुमहतां नीचयोनयः ॥ सर्वेतानवनं श्रोमाधीमानतल विक्रम
सर्वोमेनर सोनंदनाय तेन स्वपानते ॥ कस्माहमस्तु मामाति राजा वैश्यो वा त्रिपुरो वा ॥ श्रीभ
गवानुवाच ॥ साधुसाधु महाप्राज्ञ यत्त्वया भक्तिमेऽपृच्छ ॥ शृणुता वचने मस्पृच्छा नादेहविनाश
ने ॥ विद्यानविहीनो मृत्युपोत्रमाहाय गच्छति ॥ नन्नवत्वामि पदेऽका यथा योनि वो पम ॥ वे ५

32

दानमभ्यासे नैनैव कलानां तेन सेवते ॥ आलस्याक्रमेणान्या गोनिषिद्धेश्वार ह्यसरा ॥ यत्र ज्ञ
महेश्वानिपरवेद्यमनिमत्ता ॥ पनेवैश्यमेहादेवेशाजायते गृहः स्वयः ॥ गुरुद्रव्यानशुनोवध
नालंकृत्वा समसोहिनः ॥ देवानवेति म व्यक्तं से सतक्रेय म मोऽवे ॥ मेरे इहानन्तनेनि नधर्मः
विवर्जिते ॥ कुर्वन्मानिने मृहिवेरवा गहितकुले ॥ स्वकर्मातिपरान्नमा पुमस मधावो मः
लोकेमृयुपवने ॥ स्नानेदानं जपो होमे स्वाध्याये देवतार्चने ॥ यस्मिन्दिने न सेवेत स स्यात्पादु
कसानते ॥ अनित्यमध्रुवे देहे मनुष्य रसो इव ॥ अगौरवकमयेदेहो यस्य गणानामुपवसा त्वरे
श्रावनवर्जनन स्नायं प्रत्नेन श्वविनश्यति ॥ नदारसमयो ... पकानामतेनयना ॥ गा
नेतानानपदेहेऽरव वृद्धे स्वकर्मामः ॥ जन्मप्राशनं विना प्राप्य कर्मेजमोषये ॥ देहाकुम
महानस्नानि धिकर्मानेवच ॥ मातापितृवो वालिनः केनरेणश्चनापिवा ॥ कल्पत्रयरमो
यतः पातकस्य विनाशने ॥ अनेकभावसंभूतं पातकं विविधं कृतं ॥ यदाशुभानि मानुषे
न स्नानं वेपनस्योप ॥ मानुषाद्वासोयदा पतनि भोग्विज ॥ अरुज्जादि श्रुनेश्च यथाचेष
जायते ॥ सर्वज्ञमानिसं सहन्त्रविषादकननेनमः ॥ अनेक गर्भवासाश्च कर्म नानागनयस्तथा

33

गरु० ५५

आयुषो ज्ञापयः क्षेमाय रासुपविपर्यया ॥ गर्भवासाद्धि सुकन्ता हन्ताननितिमराग्नतः ॥ नपुं
सकत्वं निन्दितं बालभावे समाप्नुयेत् ॥ पापेनेनिमित्तं त्वपापं पश्यपिसमुक्तिमान ॥ वि
नाशकहदेहदेहस्थानरः किं न विधते ॥ शाकुनेः कर्मपापोस्तु कन्यका प्राणिमानवः ॥ भूपा
लानां च वसोलिसा स्वल्पपापैः विमुच्यते ॥ पंचवर्षाधिका ध्वना महापापैर्विलप्यति ॥ योनिभ्र
ष्टेन यस्मान्न स्याकन्ह्यपात्नु च ॥ एतेदानप्रभावेन नो बन्धनंपावियेत्यवि ॥ इति कुरु सवचः
श्रुत्वा गरुडो वाक्यमब्रवीत् ॥ गरुड उवाच ॥ मृतबालकस्यं कर्यास्थिरदानादिकक्रियः ॥ ग
र्भस्थवालितमाला सामानुरक्तारणोस्मृतः ॥ कथं किं केन दातव्य मनूनी नेको विधिस्मृतः ॥
गरुडस्याववचः श्रुत्वा निस्तुलो वाक्यमथाब्रवीत् ॥ श्री भगवानुवाच ॥ योगेगर्भो विपद्यते त
स्तेनैवाशौचयास्मिनः ॥ यावन्मासं स्थितो गर्भस्तावन्ते दिनसूतके ॥ नस्य किंचन दातव्य मामा
तेष्वाग्रहतो ॥ ततो यानेलिपन्नेति मासाचूडाकरणात्ततः ॥ इयंभोज्यपयांसामाबालानां
वस्त्रेषु पते ॥ आचूडात्पंचवर्षस्यादेहादेहोयथाविधिः ॥ इयं तस्य प्रदीयेत बालानांभोजने
सुभे ॥ ततो मृतस्य कर्मीणि सर्वभीतिहिनाबिच ॥ अयोतस्मिकृते मसवैस्मरकं भादियायमे ५५

दानवोतनवा श्रेष्ठासग्निसंबन्धकलया ॥ नातसंपाहि फलदो समनुफलं ततमन्तनसाच ॥ कर्ते
व्ये पतिस्मा इलकुनदेहं इत्पापविे ॥ तस्यपदेशंवनेदेयमहाबानिर्धनकुले ॥ स्वल्पपुत्रैर्धनो
भवावलिप्त्किंविनतिनः ॥ एवं जेनववसूजनन्तस्मादेयविशेषतः ॥ पूर्णगोमीपनेगाष्य
सर्वेषामेव निभातिमे ॥ मिष्टानभोजनंदानं कर्तिशाकिलमूर्पदा ॥ दशाङ्गाममकामानिसो
वे वतननसेवनात् ॥ स्वभावसुपाहृपातोयोपाशौचाचाराकलभवत ॥ मृतद्रव्यदानामुभवेदो
द्वेदोरेरभावाक्षकरोतिपापं ॥ पापप्रभावान्नरकंप्रयातिभृत्तःदरिद्रःपुनरेवपापी ॥ ५५
इ ॥ इति श्री गरुडपुराणे उत्तरखंडे ------ नवमोऽध्यायः ॥ श्री भगवानुवाच ॥ भूतः पंचत्व
वस्था मिशुपषस्थो विनिर्मिते ॥ जीवन्नापिमृतेनोवापिपंचवर्षाधिकोपिवा ॥ पुत्रे पंचव
मेवर्षे षोडशाब्द पनिर्दिष्टतः ॥ सर्वेद्रियाणिजानानि रूपाक्षपापविनिर्णयः ॥ पूर्वकर्मविपा
केनप्राणिनो बन्धवन्धनात् ॥ विद्यादिमनुज्ञानं सर्वात्पापोमारयतेध्रुवं ॥ गर्भनेष्टक्रिया
नास्ति दुग्धं देयं शिशौ मृते ॥ चरेद्वपायसंक्षीरं दद्याद्बालविपत्तितः ॥ एकादशाहादशाहः
द्वेहचेदेवहितविधिवला ॥ महादानविहीनेचकुमारकृन्यमाचरेत् ॥ कुमारेणांनबालानो

35

गं॰ प्रे॰
१८

भोजनं नैव सम्बन्धे बूर्व्वते ॥ बाले वा तरुणे वृद्धे च देशभवति देहिनां ॥ भूमौ निक्षेपणं बालेच्चावर्षत्रय
माप्रभवे ॥ ततः पूर्वं लगं श्रेष्ठं देहदाहो यथाविधिः ॥ जिज्ञसादंतनजलमाबालस्य जलदानवदाहिभे
कथाते सर्वशान्हेषु क्रमायोमीतिवन्धलातं ॥ पूर्वदंतोनोकृताचिस्यासेचयामीतिवन्धने
पूर्वदंतोनोकृतापिस्यातंसयायामीतिवन्धने ॥ गर्भस्रावे व मंतीताच्चाशिश्चवासासंयोश्शी ॥
बालानां च यथैनायी श्रामाशान्तसविशानैः ॥ प्राणं चव वर्षकोमाव योगगारनवृहायने
क्रियाः ॥ शेषं स्पाश्च ततनायो वनमाश्रयेत् ॥ मनापिपंचमेवर्षे प्राप्ततः स्वधनापिवा
पूर्वं कोविधिकर्तव्या सोदनदृष्ट्यागैरके ॥ स्वल्पकमेयसेगाश्व स्वल्पाविकपवन्धनात्
स्वल्पोवस्पिकासांश्चक्रियासर्वाऽमयौच्छेते ॥ अन्नभोजनाद्वाश्वदेवर्षीणां चतुर्लभः ॥
हमेतथमहेतेश्वासापानेतेश्वतेत्वरा ॥ बालोवाहेशुवाबापिचदेशभवतिदेहिनां ॥ स्वजंदः
तेमहस्रोतेनितिश्वेहं सवेघतालिह ॥ परिस्यसूनिचात्मानेनीपर्णाखेचामिवोश्वगः ॥ श्रेष्ठगृहमापः
गृहधोवायुभूताकृत्यादिनः ॥ तस्माद्दयादि साव्या निहतेन तासिस्मेतिश्विते ॥ मेमतः पंकव्व
पोणिभिकेवत्समसंस्कृतं ॥ पंचवर्षाधिके बाले विशुद्धिर्द्दिनश्रयते ॥ वृक्षोन्मार्गदिकेकर्म

36

श्रेष्ठहीनतान्निसर्वतस्त्वरेन ॥ वाल्यपुत्रेतर्शियाता तानावेडशलासमपयेत ॥ यस्त्वपत्नोनिनः
तालेवासप्रपुत्रस्मृहनरुधक्षः ॥ हेतवनोगिडिवंडशलास्वैराइयाद्युत्रनायते ॥ स्वजातिविहिता
पुत्रासम्पुत्वायाश्वरेगत्रर ॥ नसैपूत्रस्वंवश्रापइडश्ननेतनस्कंवजेन ॥ हीनजातिसपन्नश्चीख
वृक्षैःसमुद्वेधनं ॥ कलिकल्पषशिस्मृकैःशूनिनेमिइमेषैः ॥ वक्षूचमस्सालमपृष्वमानोस
गेभिः ॥ पित्रुज्ञानमपित्र अनृपृपत्रपोज्ञाभिश्रुयात ॥ नपितरक्के वसमतानानायेश्वहिगपव
इति श्रीगारुडे महापुराणे प्रेतकल्पे [illegible] नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ गरुड उवाच ॥ सत्य
मुक्तं त्वया देवमहापुराणं समीपोपगे ॥ मृतानां चैव जंतूनां कथं कुर्यात्सपिंडने ॥ सपिं
डीकृतो यानि नियमसपिंडकृतो यदि ॥ केनेव मह पिंडस्वे श्रेष्ठो वक्त्र महेसि ॥ पतिपत्नीः
मृते कालेष्वापुनः कथं सुरसत्तम ॥ जीवत्भर्तरि नारीणां सपिंडीकरणं पितुः ॥ भर्तलोके कथं
याति स्वर्गलोके सुरेश्वर ॥ अन्यो देहे कथं प्राइ द्वयोत्सर्गं तु नहि ने ॥ चंदतानं कथं वा स्यात्
सपिंडीकरणं कृते ॥ कथयस्व प्रसादेन हिताय जगतो विभो ॥ श्री भगवानुवाच ॥
सम्यक्तेन कथयिष्यामि सपिंडीकरणं पितुः ॥ वर्षांते तु [illegible] ॥ त

37

नः पितृगणो मासं पुष्पितलोके च स गच्छति ॥ तस्मात्पुत्रेण कर्तव्यो मासि पिण्डीकरणं पितुः ॥ वर्षान्ते
तु वा गच्छेत्कृत्वा पितृः प्रेतमानेन ॥ पितृः प्रेतत्वं दिनानि स्युर्नित्यं स्मृतानि केके ॥ निश्चितं पञ्चशा 38
ह्लवर्षान्ते पितृमेलने ॥ सहपिण्डीकृते पैतृ ततो यान्ति परां गतिं ॥ ते नाम संपदि प्रयान्ति नः पि
तृगणो भवेत् ॥ पितृदेवाः पितृणां मासे मेलयेत्पितामहं ॥ तालावृद्धिं विवाहादि स्वर्गाय वि
हितानि च ॥ विवाहं नैव कुर्वीत मृते च गृहमेधिनि ॥ भिक्षुर्भिक्षां न गृह्णाति यावद्वर्कायो
सपिण्डनम् ॥ स्वगोत्रेण पृथक्कृत्वा वर्षान्ते पितृमेलयेत् ॥ मेलनाय नपिण्डस्तु निवर्तन्ते
लोकस्थ ॥ अनन्ताः कुलधर्माणि पिण्डसंबन्धवायुप्राप्य ॥ श्राद्धमेकादशाहस्थानेहम्य
मासिके ॥ निर्मलः सात्विको वा नृसिंहश्चापि पिण्डयेत् ॥ द्वादशाहे त्रिपक्षे वा षण्मासे
वत्सरे तथा ॥ सपिण्डीकरणं प्रोक्तं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ मया त्वेतन्न कर्तव्यमेकादशे
कदाचन ॥ सपिण्डीकरणात्पूर्वं यत्र तत्र प्रदीयते ॥ तत्र तत्र पृथक्कार्यं वर्जं पितृस्थितेह नि ॥
पिता पितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः ॥ एकोद्दिष्टं विभज्य सर्वं न्यायतः पितृभिः कः ॥
त्रिभिः कार्यं संस्थानं कृत्वा पार्वणं मुनिना दिने ॥ तदिने न दिने कुर्यात्पितामहप्रबोधः खग ॥ श्र

कर्तव्यस्तु सुतेन तु ॥ अहन्यहनि संप्राप्ते कुर्याच्छ्राद्धानि षोडश ॥ पाथेयं न गृहे नैव पितरस्त
याद्यथाक्रमं ॥ उदकुम्भप्रदानं तु एष धाना न नित्यानि च ॥ भोजनादि हि दृष्टा महाराजानि 39
फालिनः ॥ दीपदानादिपालकं विपिन्तच वषीधकसदा ॥ कर्तव्यं तत्र खग श्रेष्ठ सर्वथा श्रेयसे ॥
प्रये ॥ यदा न कुरुते सर्वं बाधुर्भवति वन्धुलः ॥ तद्वादकं प्रदेयं तु ततः पितृगणे मध्यतः ॥ स्वाहा
कारेण वै कुर्यात्दिने कोटि ग्रामनिशोरगः ॥ कृत्तनरैर्भोजिले श्रेनेवि विधिपूर्वं खगाधिप ॥ प्रपूय
न्तकर्म तथा कर्मणा यान्ति परां गतिं ॥ उत्तमाश्रित्य भृत्याय कुलेनाप्यवसेऽध्रुवं ॥ सर्वसौख्येश्वरी
पुत्रपौत्रैर्नित्यं विवर्धते ॥ आत्मा वै जायते पुत्रः सर्वेषु विचरेत्सदा ॥ आकाशमेकं हि पृथ्वा
वेशाद्विस्तारेण यथाकृतः ॥ देवादिषु हि सर्वेषु प्राणमात्मा समाश्रितः ॥ आत्मा न एव पुत्रेषु
इति वेदेषु निश्चितं ॥ यस्य यायात्मनि सर्वं शुक्रशोणितसंभवः ॥ तेनैव भावयुक्तेन पुत्रस्तल्ल
भ्यकारणः ॥ पितृरूपसमादायकृत्स्नं विद्वत्वतः ॥ यावत्पुत्रस्य नो रूपं पुत्रायाज्ञान
तन्यः ॥ सहस्राकपिलोकेषु स्वर्गभूतानां भविष्यति ॥ पुनाम्नो नरकात्त्राति स पुत्र इति कीर्तितः
जायते ॥ बधिराद्यपितो नैव विधाता निर्दिष्टानि हि ॥ तद्वलोऽस्मिन्नर्थे पुत्रसमर्थाय वचने शृणु

ग. पु. २८

गरुड उवाच ॥ औरसः क्षेत्रजश्चैव दत्तः क्रीतः स्वतः स्वतः ॥ अपविद्धः सहोढश्च गूढोत्पन्नश्च पौनर्भवः
स्मृताः ॥ एतेषां पुत्राणां ... कानीनस्य ... ॥ कां कां गतिमवाप्नोति जन्ममृत्युवशा
गतः ॥ भवेद्वै हितायस्य ... मोक्षमेव मतः ॥ अपुत्रस्य कथं कार्यो विधिना केन तद्वद ॥ ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ ... पुत्रेणैव तु कारणात् ॥ ... स्वर्गं ... पुत्रिणः
... ॥ कुर्वीत ... ॥ कुर्वीत ... श्राद्धमेकं
... ॥ ... ॥ लोकानाप्नोति ... पुत्रपौत्रप्र
पौत्रकैः ॥ ... ॥ अपुत्रस्य ... कापि
... ॥ ... पुत्रोऽपि ... ॥ प्र
... ॥ एकोऽपि ... ॥ ...
... ॥ ... पुत्रः ... ॥ ...
... ॥ ... ॥ ...
... ॥ ... पितामहः स्ववापि तत्र ॥ एवं ...

५०

तत्पुत्रपौत्रसहिता ... ॥ ... ॥ पुत्र
... ॥ यावज्जीवं ... ॥ अस्मादि शुचि
... ॥ भवेद्गोत्र ... पिण्डोदकक्रियाः ॥ पुत्राणां वि
... ॥ तस्मात्पुत्रेण कर्तव्या उदकक्रियाः ॥ पितृपुत्रेण
नैव सपिण्डीकरणं सदा ॥ पुत्राभावे पिता पत्नी सा पत्न्यभावे सहोदरः ॥ भ्रातावाभ्रातृपुत्रो
वा सपिण्डः शिष्य एव वा ॥ सपिण्डानां क्रिया कुर्यान्नारीणां विधिनः ॥ ज्येष्ठभ्रातेकनिष्ठेन
भ्रातृपुत्रेण भार्यया ॥ सपिण्डीकरणं कार्यं पुत्रहीने नरे खग ॥ भ्रातॄणामेकजातानामेकः
चेत्पुत्रवान्भवेत् ॥ तेन ते सर्वे पुत्रेण पुत्रिणो मनुरब्रवीत् ॥ सर्वेषां पुत्रहीनानां पत्नी कुर्यात्स
पिण्डताम् ॥ ऋत्विजः कारयेद्वापि तत्पुत्रो वा पुरोधसः ॥ कृत्वा दैव पितृणां च पितृणां चाशवेऽथ (?) आद्ये समाचरे
त् ... कार्यं तत्र दैवं दाहवासेच ॥ भर्तुर्हि विभागे भिकार्यं सपिण्डीकरणं पिता ॥ पि
तामह्याः पुत्रः ... कनीयसा ॥ ... संवत्सरे मासि पूर्णे संवत्सरे पिता ॥ ये सपिण्डी
कृता येन तेषां श्राद्धं पृथक्क्रिया ॥ सपिण्डीनकृतेष्वमेषु पृथक्श्राद्धं विगर्हितं ॥ पत्नीकुर्यात्पृथ

५१

सं. प्रे.

किंशेषं तत्र हस्तो भिन्नगते ॥ सपिंडीकरणे नूनं द्वितीयं पक्केनोपपद्यते ॥ सपिंडीकरणं कृत्वा
एकोद्दिष्टं करोति यः ॥ आत्मानं तु ननु तेन प्रेतं मनसे पमसादने ॥ वर्षे पादे क्रियासर्वा प्रेतस्य
विनिवर्तते ॥ तासां वै पृथक्तनाकार्यं नाम गोत्रेण धीमता ॥ यदा तु नेभाजने नित्यं दीपदानादि
यानि च ॥ सपिंडीकरणं न्यूनेनैकस्यैव तु दापयेत् ॥ पतिपुत्रवधूर्भार्या पित्र्यं ने देवतागनः
हृष्टा नम्रांगं नक्षत्रैर्नभ्रुवेश्या पयो सलिलः ॥ पुत्रे पालो यस्तहितं तं सत्याक्रु नाभिकस्पनं ॥ सानः
अंशमामापप्रवारं टाटोनि तिष्ठा ये रयेत ॥ पिंड निनम्र एकला पवर्ष्टहानिः स्वप्राक्रिनः ॥ द्विवारे
दे तिमानमस्यः सरकृपाणा सन्नात्मनः ॥ जीवमानोच पितर्विनाहि पुत्र सपिंडना ॥ द्वाभ्यां सपि
श्रमानाति सन्नो न हृतैर्नि त्राजनच ॥ ऊनाब्दं समाहृत्य चन्तर्धो क्रियते निवना ॥ नसाभक्तं देवे
कार्यं हृतेन गोहिलतन कैः ॥ पुत्रिकापतिगोत्रा स्याद्धमनास्वजन्मनः ॥ पुत्रोत्पत्तिश्व रामसे
तिन गोत्रं वजेसूतः ॥ पतिपत्नी सदैकत्वं ऊनांश याधिगेहति ॥ पुत्रेणैव पृथक्कानेन पाहेतन
स्ववासरे ॥ पुत्रश्चैव हृतैरंशं तापकत्वं न समेहति ॥ पृथक् श्राद्धानि कुर्वीत सपिंडपनिनाः
सह ॥ पृथक्कियामासकिं तदेवं न्या पतिना सह ॥ सलिलं तिमहालोकैरेवंतमन्यैव वोसमम ॥ ए

42

कचित्रिमोममासकोडं हस्तो मरणं पते ॥ एकं पाके पकुर्वीत पिंडदत्योपृथक् पृथक् ॥ एकार
ऽहे धात्मार्गं हृत्राद्वा नग्राह्या ॥ यदा वित्तं पलनाति पदत्तानि यानि च ॥ वर्षे पा वर्ष
पककर्मणोनयाहि हजनवे ॥ एकगोत्रनृनसैव त्रियोवा पहुं घसयता ॥ सद्योदत्त वै कन्नकु
यादिकर्म पान्यपृथक् पृथक् ॥ एकादशाह्निपत्राद्धे पृथगृहस्या श्रु भोजने ॥ पाके कंसपतिनाम्नो
णां गृहेषु तो विगर्हितं ॥ एकतेवनपाकेन श्राद्धं निकृत्तनेव ह्यन ॥ विकल्पः कर्तव्या
पिंडदानादिपारादि ॥ तो थेजापदवृणेक्षदं पञ्चदशेन त्या ॥ नारीभर्तारमासाद्य हतागा
तेदहने यदा ॥ तदा भर्तो वसा साय भ्रवर्ग लोक चाव काले ॥ सपीला पालन पत्यान नाश
यने महान ॥ श्रोलर्द हनिवा न्मान मात्मा नेनेव पोरयेत ॥ दहाते दस्मा नाना पात्र मा
व पद्या मलः ॥ नद्यानारी हेटेदहने नाशी ह्यानेनापुमे ॥ दिव्यादि दिव्याह त्वस्या सुश्रो भव
तियः श्माल ॥ न मनैलो न त्तहेन वांकिना नैव हस्याने ॥ न यासपति मत्र काश्व नेनक
दाचन ॥ श्रेन मात्मा मनेन सि भर्त येकत्व मास्यितः ॥ भर्त संगपतितन्नस्मृत्य त्रामियते
यदि ॥ पतिलोकनमायानि यावदाभूमिसं ह्वे ॥ लक्ष्मीवना नारितप समानापित्रोस्तत्वे

43

वच॥ नृत्येण निमज्जवन्मा स्वाचिरं स्वावमास्यपान॥ दिव्यवर्षशमाणेनतनिम्न्कः कोटोर्धकोट
यः॥ तावन्कालेवसेन्स्वर्गेनरदेवैसहमर्वदा॥ नरदेनेष्यवनलोकेकुलेभवतिभामिनी॥ म
हार्थोनिमवाधोनिभर्त्रासहपतिव्रता॥ एवंनकुर्तेनारीपमोछाधनिसंगमे॥ पतिहीना
नामहःखानांडःखीनाविप्रवाटनी॥ वन्दुर्गीकिंपणापाचगोधावाश्रुवोभवत॥
खभर्तारंपरित्यज्यपरमंसोव्रवानिनी॥ नस्मान्सर्वप्रयत्नेनपतिमेवयान्सदा॥ कर्मणा
मनसावाचाहनेनोवनिप्राणने॥ जीवमानेम्नेवापिकिलिवुजरूनेनया॥ साभर्तुलोकं
नाप्नोतिपुनर्नेभर्तारंभजा॥ यदेवेभोयस्यनस्मैतिचिस्थः जुयोङ्गतीभर्तीनसक्रियाच
नस्याप्यर्थकेवलान्तिलाविहानारोभुमे भर्तपुनस्सुखयेव॥ एवंकृत्तमानारीभर्तलोक
वसेचिरं॥ यावदादित्यदेवौचनावत्स्वर्गेमहीयते॥ पुनस्त्रिवाधपीभलाजापतेविपुले
कुले॥ पतिव्रतावसानारीमुक्ताकाचखभर्तृका॥ मवंमनहि कांय्यिनेमयानवखोमुख
विशेषंकथयिष्यामिहननेपवस्त्वलपृहे॥ हाद्शाहेकृतेमवेवर्षपंवस्मयिरने॥ अनःक
र्यात्महानिन्यचवहान्येनिमासके॥ कृतस्यकरणेनालिप्रेतकार्याहेतेपुनः॥ वेलकेतनि

नरःसम्यक्वार्यंकृतमेवनुष्कानि॥ स्वतमोववुनःकर्यात्प्रेतोपतमम्मन्ने॥ पतिमासंच
तस्ययमासकालं हरितः॥ अन्मोतिवृद्कुरणस्यनात्मसपिरतोयःप्रकरोतिशुद्धः
नस्यापिमासेशनिपिन्नमेकेकमवंसकेभसलिलचदयानि॥ मृणानालेवृद्धानकरोति
वपतिव्रता॥ आयवुद्कपोनार्थमदात्प्राणान्हनापने॥ अन्नेनमनुगच्छेपोक्तनेमा
धश्रुभमया॥ तणमात्रेणाद्ःखेनस्वमत्यनमजिते॥ तिम्नःकोट्यर्धकोटीचयानिरो
माणिमानुषे॥ तावत्कालेवसेत्स्वर्गेभर्तारंश्रयाधितोहनि॥ वालव्याग्राहीयथासर्पवालाडइदं
रेतविलान॥ नद्वन्ननोषमामाप्याहेवपानिश्चरेवलान॥ ब्रह्मघ्नेवास्वराभ्जवागुरुघ्नीमा
मित्रान्नथ्य॥ मनिघ्नानिवेनारीनमासापन्दृतितया॥ हृताकृमपाणानालिखाल्मपापाव
महापातान॥ इत्येवंखवसणाउचोपमोयेविधीयते॥ स्वमार्गेपतिनाप्यानिमानमसानसवि
रति॥ बलासवर्धतेक्षन्नबालापन्याव्रगच्छति॥ वजस्वलांचेवनारीरनेक्षुर्भंगागभिनी॥
इहनेपास्वचक्षेवामर्वापकवेनणा॥ भर्तावेनारथपनेषाभुयोपमेत्रुतिष्ठनी॥ एवमुक्ता
स्थानान्माकपोतःसहभार्यया॥ दिव्यंविमानमाख्यसम्पृष्टदेवताश्चि॥ यानाप्सरोभिः

तीला ये भर्तारं मनुगच्छन्ति ॥ सा भर्त्रा सह हितालोके कपोती च विराजते ॥ गृह्या श्रुमम हालोभ
धर्मोप धर्मे स्तोरतः ॥ कपोतस्ताते महात्मनो सर्वं प्राप प्रण्याशनः ॥ कपोतनम स्तेप निनेनिरा
कृते निरीक्ष्य माश्रुलिने पधालिता ॥ ततः कपोतो गमिनातनरा हिव शृङ्गां पृथुकां पति
नाम हेतु ॥ इ इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे ऐरवतिरे संविदानामैकादशो ध्यायः ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथं
मेतादृशं स्नेहं कोहऋषाभर्तं तिने ॥ भूतः प्रेतपिशाचाद्यैः कैः कैः कर्मफलैर्विभो ॥ सर्वेषामनु
के पार्थे श्रूहि मे मधुसूदन ॥ येनलोकमृते ये नरा नेन सम्भवे नहि ॥ सर्वे कृपयदेवे शाममम
केशव सौपि ॥ श्री कृष्ण उवाच ॥ साधु पृष्टं त्वया पार्थ मनुष्याणां हिताय वै ॥ श्रृणुष्वावहि
तो भूत्वा यानि चिह्नेन लक्षणं ॥ गृह्याद्भू रान रेवन्त नाखेय य प्रकस्पवित ॥ भक्तस्त्विह महि
माने नैनैक पार्थ मय्यह ॥ प्रथमेऽनाभे वनार्थे पार्ता सोऽहं प्रवाहनः ॥ महात्म पश्रेष्म ध्यप्रमः
निष्ठो महाबलः ॥ यज्ञदाननपः श्रीमान्वेदस्यपः साधुर्मार्ग्गिनः ॥ शीलाचारगुणोपेतो नस्या
ताहितएव से शुन ॥ प्रजापालनतो नित्यं पुत्राणि च महाबलः ॥ सकदाचिन्महामार्गे गयागे
लग्नपतः ॥ वनं विवेश गहनं नानाद्रुमसमन्वितं ॥ शार्दूलमृगसंघैकेनानापक्षिनिनादि

तं ॥ बनस्थे तेन तेनाग्रा ज्ञानस्वयं ग्रहरादहस्यात ॥ नीत वृक्षो वृक्षो नीव बाण नलवहहूपे नव ॥ बाधा
माहात्मनेन स्पास श्लेष्टनेपयौ ॥ संदृशां को दमा ज्ञालसमरा नन्तु बृसमापने ॥ ततो मृग
प्रसंगेन बलमृत्यु द्विविषयः ॥ कान्तामकेतो नृपतिश्रमसंतापपीडितः ॥ ततस्त्वानसमा
साद्य सरयं पद्मं विराजितं ॥ पीत्वा जलं सकंकंटोनपस्त्रागप्यादि वासितं ॥ ततो वनैपमालिता
विमलामहश्रीवाहनः ॥ स्त्रोपद्मदमामात्रा यत्र नत्वा यामनो रमे ॥ महाविटपमेरुयपः
लिम्बा गसमन्वितं ॥ वट स्थान स्पर्शं स्पकेन भूतस्त्रिवा स्थितं ॥ तमसाहतमाकाय यलिघमा
दम हीपतीः ॥ शुष्क्योतंद्रव्यां सो कापियाख्या जलधये ॥ तत्के चमलिनं पूर्णिमासं भी
महपीने ॥ स्नात्वा त्रृद्धासब वृक्षाबमासमीनतलनः ॥ प्रेतैयुक्तं कृशैः पूर्वैसमेता पृथ्विवा
रितं ॥ तं दृष्ट्वा विच्छेदं वो रविस्मितो बधवाहनः ॥ प्रेताधिपं उच्चतनाचोरामट्ठोमा मानतम्प
न दाहहमनाभूतमस्यात्निकमुपागतः ॥ सुग्रीवो सनरानार्थ्यपिनरांतोलगपेवचः ॥ प्रेत
भावे मया नपंप्राप्तो सि परमां गतिं ॥ नमस्ययाग्नमहावाहो ताल्लिहस्त्वनरो मम ॥
श्री प्रेत उवाच ॥ प्रेतत्वकारणं ताततत्त्वाहिसर्वमशेषतः ॥ केन कर्मविपाकेन प्राप्तोयं वदतत्

त्वतः ॥ कुरु राज्यं वा राज्याद्यं कृते पैन इ वृ हृद्याते ॥ कथयस्व मम प्रीत्या यत्वया पृच्छामि तत्व-
तः ॥ ततः पूर्वमेव राजा प्राप्ता च सकलं स्वयं ॥ प्रेत उवाच ॥ कथयामि त्वया पृष्टं सर्वमेव-
हि तत्त्वतः ॥ शृणु लोके शृणु राजन्स्यो कर्तेन समाहितः ॥ वैदिशे नाम नगरे सर्वसंपत्समन्वि-
ते ॥ नानाजनपदाकीर्णे नानारत्नसमाकुले ॥ नानापुष्पसमाकुले नानापद्मसमाकुले
नद्याद्दे विविधैर्भूषिते नानाचेनवनसमा ॥ वैश्यजाति समुद्भवो नाम नादिवि(?)तनमस्तते ॥ इत्येवं
नर्मिना देवा कलौ नगरे नस्तथा ॥ विविधैस्तनयाशैश्च विभ्रासेन पिता मया ॥ सर्वाबा-
लवित्वाश्च मया समर्थ किर्वे हितः ॥ तौ नाना प्रविवि हिभ्यो मया दत्तं अनेकधा ॥ तम-
वैनिन्वा लेनानाम मसै देवान्द्रायतने ॥ नमे लिमनतिलानन स्वयं हृदय चवा न्यकः ॥ तवृमित्र
हि मे नानव पः कर्ता नो ध्यै हिकं ॥ प्रजनन्येष्ठ स्थिवेनेन मम मत्तानेन्य पावनम ॥ एक त्व्यं विपः
देवाश्च पामासिक मध्या द्विकं ॥ प्रतिमासा मासिचाम्यानि पच्चं श्राद्धानि भोरु सा ॥ यस्येनानि
नदीपने श्रेन श्राद्धानि भूपने ॥ प्रेत नत्व लक्षियं नस्य दत्तं नेः श्राद्ध पनेश पं ॥ तं तेनानाम हा-
राजे येन लोहद हृद स्वले ॥ वर्णानन्य पिसर्वे यैमा सात्ता वाग्य विद्योद्यते ॥ नन्मांनाश्यराजे द्रा-

मपीमा र तेते स्वामिने ॥ यद्याम म मृत्यु भावाभिभवे चेत्र यद्यभूतोनमम ॥ तथा कार्यं ततपापी वीराक्षकपूं
क रुमभो पो र ॥ श्राद्ध मन श्रु कृत्तिरुमव्यं मे वौ धे दै हिकं ॥ पिशाचा वाश्च भवेतीह कर्मभिः
श्रुत हृदः ॥ राजोवाच ॥ कथं प्रेता भवंती हकू नाभि धं दैहिकं ॥ पिपकवा श्च भवंतीह क-
र्मभिः केश्च तन्तूहः ॥ प्रेतः ॥ ब्रह्मस्व देवस्वं वा सर्वे गोमि धनं मया पिवा ॥ ये हरंति नरा ब्रह्म-
प्रेतस्त्रो हि भूमिते ॥ नापयो गस्वया याव श्रा भावे भवंति हि ॥ भवंति तत्र महा प्रेताश्च
कुसा तिहरंतिप ॥ प्रवाल वस्त्र हर्ता वी ये च वस्त्रापहारकाः ॥ नष्ट्याहि सुण हर्तो ह संकु-
पेन सम्बा हुतः ॥ कुलघ्नाः नालिकाये शस्त्र ध्यामिका ह नराः ॥ पेव यत्त त्विनिर्दं ताम
हाराज विवर्जिताः ॥ एव माया महाराजन्या पेनप्रेतत्वं यांनयः ॥ राजोवाच कथं मुक्ता
भवंतीह प्रेतत्वात्तेन नहद ॥ कथं वा पि मया कार्यं मौर्ध्वंदैहिकमात्मनः ॥ विधिना
केन तत्कार्यं सर्वमेतन्वदस्व मे ॥ प्रेत उवाच ॥ शृणु राजेंद्र संक्षेपाद्विधिना याद्यता
त्मिकं ॥ स्ववर्णोद्भव माहत्य मृतिना मेद कल्पयेन ॥ नाना पुष्पा ः पट्ट वस्त्र सर्वाभरण
भूषितौ ॥ पीनवक्षज्ञौ रोहजौ वत्सनाग कन्यामिन ॥ स्वस्त्राने ः विविधैर्नानायेः स्वमनोभि

रत्नेश्वरानः॥ पूर्वेण सुग्रीवं देवं ददर्शिताश्रमफलप्रदं॥ पश्चिमे वामनं देवं पूर्वेण नगराग्रजं॥ म
ध्ये चिन्तामणिः शूलपाणिर्महादेवः स्मृतः परं॥ ततः प्रदक्षिणीकृत्य प्रणम्य सिद्धेश्वरः॥ कृते
न रथ्या दीर्घिका कृष्णे देवं यान्तप॥ ततस्तातो विनीतानामाकोपलोभविवर्जितः॥ कृत्वा
ज्ञानि सर्वाणि स्नानयो सम्यग्नेनैव तथा॥ स्व यावत्या ता विप्राणाम्यावज्ञाता यथा नहो॥ सम
लोकवत्स्मानि भावना सनभोजनेः॥ सालाग्रामे हकारे पाशुरायेन क्लिनाय वे॥ माम
ग्रामेष्टकारेणा ग्रेन लोकक्लिनाय वे॥ प्रापालेन ममघोरमाचरेण स्यान्निवेप॥ नारा
ग्रेनि सेनामनस्य तस्या मसृ हेतन॥ पवेन्द्र नायविधिवञ्च भाग्यभफलं लभेत॥ एवं सेन
मानसेनामृत्रेन माविन नामत॥ तेमानताप्रमाप्तपरेहस्य सर्वशूरसंकुल॥ ततो वलेसमभ्य
तेने नोह पनितमाप्रवान॥ तस्माद्धनान्तनेगन्धर्वनासिद्धषीयपा॥ सर्वश्रममसमाप
सर्वेन सान्निध्याभावितं॥ एकाग्रविधिवत्सर्वे वीधीहि कमातिनः॥ ग्॥ ऋड्उवाच॥ सर्वेषा
स्वर्गं सर्वेषां हिमम फलप्रदं॥ येन तान्तुष्यनेकेन दानेन स्वर्गं तेन च॥ श्रीभगवानुवा
च॥ माधवहिं हेयोगश्रेष्ठाकपयामि निबोधमे॥ येन स्वेन भवेयेन दानेनस्वर्गमेनच

२४

50

दानेन तत्र संजाम सर्वाश्रुभविनाशनं॥ तेन महाहलकमष्टेव स्कंदे विधयेव सेरा केशवम
यमह लोकपालेः॥ तोयान्य मर्यादि वज्र गाभयस्य भक्त्या विप्राय देहि नवलानमप्मेः॥ कि
मैथेः॥ ग॰ ऋडउवाच॥ किमेन तत्क्षिप्रेदेवो विलरे शाव हत मे॥ मृगशिरे योपभार्व
कश्यप स्वनगानुनेः॥ सेमारमाधसेनाथपूहि क्षन्येजनाहेम॥ पृथ्वीकायामेरुसमपि
काले वीर्य हैदिकी॥ कथं चेना महाकाशो मेहद्राभयानकः॥ सभवेनित्यतपश्रु कर्मः
भिः केश्रुभावनः॥ विपालं संभवं नीहकसेहकर्मशाफल॥ नमनह्यपदेव वाश्रु ह
मिलाभिवहिते॥ भूमौ पत्र पत्नेक स्मा पैवरं मक्जनानृसेव॥ सहस्त्राशानिलाहभैःपारो
यस्यांविवधस्पनो॥ किमर्थं मेरु लंभूमौ गोमयेनायलिप्यते॥ किमुर्थं स्नानलविपाकि
स्पकुनन यक्षाने॥ किमर्थं पुत्रयोग्राश्वा निषूतेन नस्यवृपतनः॥ किमर्थं दीपदानं स्यालेस
र्थेविक्षयजन॥ किमर्थं ग्रामेरेहानेदद्यातितिह नपृंगवे॥ तंफ मित्राणपामि शरापि दक्षापः
पतिनेन कथं॥ तिल ले हिहस्त्रपंचक नमसंस्वगा जयो॥ सप्तधान्यं हि निगो वाहीयतेके
नहेतना॥ कथं वामियते जेन सनेनास्पकजनोगतिः॥ श्रुति व्यासधारीरेन कथं विशुम्यः

51

नेनरा॥ सद्यः कल्हदेवगुरुः श्रुयिराहे श्रुत्वकः॥ श्रुत्वेनाभंपजनं कस्मात्कान्तिनि
गाकृतः॥ वत्सधामाकिमर्थं च कृतः सोशाहकोनेनं॥ यमस्त्रोके किमर्थं च दुरोचीरिपि
माहेवनं॥ पालोपमेकव हेमाम्रपविभनिर्गतां॥ यव मर्थपत्रमुपाघगाणालिभव्व
गमेनरस्त्रनाथीगविरपुस्दपानाः॥ स्वमृ येगरत्नमागन्यभोक्तुं कामसन्ध्ये सह॥ पावधि
हनोगिरसुं किमर्थे हृपनेसतः॥ किमर्थं च सवालुपापत्रे पर्कं च हृतमपे॥ कापुत्रो
गुणोः कुत्रको नामगोत्रेन सा हेतु॥ निशापंभोपनेदापेपावत्सं दिने दिने॥ राहोःसके
किमर्थं वदतानयो चनने सह॥ भगाववा तिका सचन्नवः पिराक पभवन॥ कपोहेवपः
पिनभगसुश्रेनका नाम्हनेकथं॥ ह्रेवक्रियनेदेवकम्मा पिरेकथं भुवनं॥ किन त्वर्तीयः
नेकमा पिरलाबारनलनं॥ श्रोत्रमेव पनेन मापात्पाहानेकिमर्थकं॥ हितोयो किं कुथ
स्नानेचनयेमा रिनिके हिजे॥ रूपामे किं फलदानं कार्य सर्वजनेसह॥ कस्मान्नेलवसा
देयः श्राद्धे भवमलाराहे॥ रूपामेवाक्रियत्या एटयान्नकेलकंपेस्थान॥ पिंडवैकारे
सोनस्माच्चपान्सर्गसपूर्वके॥ भाजनेपानसे छोत्वयो वा सामिसोगुलोपकं॥ रथोदयो

52

कृदेवं स्नापस्हानं किमर्थकं॥ किमस्न कमुरुकं भावपदेयावस्नाकन॥ श्रुद्धानिषोउशे
नानिसहेपावकोनाचहः॥ यत्रा येनेरवेनेवर्षघ्राधक पानयः॥ दिने दिने प्रदानं वा च
लामेप्रनवस्थे॥ यामेकृलालिपेतेवमानवाभुनलप्रभो॥ किंस्वतुनेवप्रपामिकेनलो
वेसामिर्गतः॥ कृयमानेनिभूनानिशेषमापानिलनया॥ नेत्रावरस्वमेनाथपृथ्व
गकायामेवच॥ लाभूवस्त्री पिपचैनेकयुगवोनिचान्मये॥ लोभोमाहारस्पापेवभूवीवे
वनस्कारः॥ तमकामासरंकारः कृतोपानिनताहंन॥ श्राप्पयाण्यथगापापपाक्रिवि
लक्कनेनया॥ नहोरदेहकृतेपानिहानानि विविधपानिच॥ मयिरेनेकिमर्थं वषगाः
सेवनानेनया॥ प्रेतास्यमेलनकेषाका विधिमंसूकायपेन॥ सर्वेपापमयानिषोविपत्तिमे
भिनामपेन॥ पेस्वपापेनरमयासुपानिनायेनमाभवि॥ पानिवान्यानिभूनानिनेघोमनेः
भवेस्वकिं॥ पापिनाये कृत्याराघेवान्मपृहपेगुलः॥ आनमयानोवस्नदानेलोविषाः
सचानकः॥ कापिलामा पिवपुष्टोयः पदेदसमहं॥ पायेकृतमस्नेवकोगानिनसमा
पव॥ श्रुत्वचोन्नामण्यविकृतमार्यापशभवन॥ नस्यपापमस्माभोनाहतमेवदत गू

53

गरु. ५४

त्यते॥ सर्वमेतन्मयाख्यातं लोकेस्मिंल्लोकहितायवै॥ इति श्रीगरुडे ११ [illegible] प्रेतकल्पे [illegible] नाम-
ष्ठे नाम द्वादशोऽध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥ शेषं पृच्छे न यानात्वं मनुष्याणां हितायवै॥
मृतानां बान्धवैर्भूत्वा सर्वमेतो धर्मदेहिके॥ समासाद्विमेदमाहने [illegible] प्रश्नेनात्र गरुड ने॥ य-
स्मदृष्ट्वा [illegible] भोशियोगिभिः पीशाविनकैः॥ गरुडोऽस्य [illegible] तेकस्यविनकाविन॥ भ-
क्तानेहि महाभागलेनेनेकस्यपामहे॥ पुण्ये [illegible] लस्वर्गेनेवचनेवच॥ येनकेना-
प्युपायेन कार्यं [illegible]॥ नारायण [illegible] यस्मिन्नतोनविद्यते॥ तहस्त्र [illegible] कर्न
[illegible]॥ तिलैर्दर्भैश्च भूम्यां वै [illegible] मनेभवेत॥ पंचरत्नानि वक्त्रे
[illegible]॥ यत्र [illegible] हिकृतं [illegible]॥ [illegible] भूमौ
[illegible]॥ [illegible] भूमौ तिलान् [illegible] लिप्यतु॥ नस्पृशेद्वा [illegible]
सर्वं [illegible]॥ [illegible] नस्पृशेत्॥ [illegible]
लोकभेकमथनः॥ सर्वे [illegible] लेपोन विद्यते॥ पत्रे [illegible]
नस्पृशन्ति॥ यानयानानि [illegible] कर्मणः॥ [illegible] विशान्ये ५५

तेकृयोलयः॥ तिलहोमं [illegible]॥ मंडलेन विना भूम्यां [illegible]
ज्ञातेन हि॥ [illegible]॥ मंडले वा पुनि [illegible] वीनमरः
ले॥ [illegible]॥ [illegible] नेवायुनामरः॥ न
[illegible] क्रियः॥ [illegible] विविन्नि॥ [illegible]
[illegible] लक्ष्या॥ [illegible] विभः
तेमरे [illegible]॥ [illegible] नः॥ [illegible]
[illegible] भवनिवारणः॥ [illegible]॥ [illegible] देव
तासाने [illegible]॥ [illegible]॥ [illegible]
हिनि [illegible] देवदेवनः॥ [illegible]॥ [illegible]
[illegible] केशवः॥ [illegible]॥ [illegible]
[illegible] तुलसीच [illegible]॥ [illegible] तिलाः पवित्राः॥ तुलसी [illegible]
[illegible] विष्णुरेकादशी [illegible]॥ [illegible]॥ विष्णुरेकादशी॥

54

55

२६ गोलाङ्गूलसौविश्वयेन वः श्रूयतां देवि सर्वेषां रूपदोषशिक्षितापिनी तिलः पवित्रमतुलं द 56
भोज्यानि पावनानि निवास्यति वैदानि दुर्गतिनिगतश्च यतः हस्ताभंगुरं देहभाने पानवे
नयेद्दुवि स्वयंकालोत्थितं भूमिकारणारानरमतः स्वभेद्भविष्यते पेत्तु स्वभैलयोऽवशिष्टत
विस्तुलाकसंवयातिमस्तरोनोथमानवः तलीमन्त्राकृतयाणोसौस्थिताभूमिस्वतः
श्रायांगुलविस्वरूपसमासरमाणो गोमयेनानुलिप्ते तु स्वभौमायात्वसौस्थिता येनद
नेनरनेन सर्वपापैर्विमोक्षति लवणानार्थीस्वीयसर्वकामफलप्रदे यस्मात्स्वरसाभु
दैवोकुबाल्यपात्रियना पितृनोविप्रेभ्योदत्त्वा सात्म्यंगुप्रदेभवत् विमुद्रस्वसमुद्भवो
मानोपुलवणोमः यतसलवणादानेन नेत्तपामसिवोगिनः श्राद्धानुः सर्वथावेयथायु
शाणुवीसिलनपणे भानसमयदत्तानानपोनिवस्थानले लवणेनमनास्येद्वारस्मा
द्वारस्त्रनिवः । तिथीरावतस्य कलमेनलंवत्सपादमोध्याय: १८ ॥ यः श्रो भगवानुवाच
व शृणु नाल्पपरश्रेष्ठलालासमानमनम देवानामप्यदुर्लभं सर्वकामफलप्रदं दे
यमर्कं महादेवेन प्रोतो दत्ताहेनवे गुडतापसमाप्तकेकर्णसंयोगमानमे येनदत्त्वेनश्री

पंनेभूर्भुवस्व वनितिक्रमान ॥ वस्मापापस्मयाभवे शोकगयागणान्विता ॥ देशामादेवता
सवेकपोषितानिमासुपान ॥ देयमेतन्महाभागेप्रोतोदत्ताहेनवे ॥ निवसेतकलोकेव 57
नोयानाभवेविस्त ॥ रूपवानुभगवाना धीमानसशविक्रमः ॥ नायनोपमलोकस
स्वानेनात्सुनाक्वनि ॥ तिलाश्रुगोहितितिहमेपारदानि हिनौनमे ॥ नस्यानस्यानितेया
पंनलवगारेवनशपानि ॥ तिलागावोमहादाने महापातकनाशने ॥ सकलस्पीयने वि
ग्रेनस्यवपोंकदावन ॥ सकलपतिमदानं तिलागावासुमहिनो ॥ भूमप्रभेनवविर्मुण्दः
छायोकदावन ॥ पेप्सावगोनयाहीश्रदानेदयमकल्पने ॥ स्थानेदेवापृथगेवहृदंदेय
विधियाति ॥ भानोरोदद्देनदानेनकालेनापलिप्पति ॥ नोवनस्त्रवनदंममृगानिपुवत्
सेपयः ॥ मनंयसन्यश्वलस्यान्पहद्मनि किकलेद्वैपः ॥ यस्त्वानमोदनेश्च वनमनुदानममनक
श्वेनोदयादपुश्रोयापाव नोवनपसोविदं ॥ श्रुतिवाहनतद्विप्रेणाभागास्त्रलानिनेनतः ॥ स्त्र
स्वस्माववकालनमनुकालेदिननिति ॥ तिलैश्चदभेसंस्थेश्चनस्यदानेनदावर्षे ॥ वि
कलेदियपदन्नमुर्यपोक्तोलिननलावनः ॥ दाहकालेवयदत्तंश्चनसयोगानेभवत ॥ तिल

लोहहारं पवकर्णी सेलवणं तथा सप्रधानं देवि नागेन्द्र पके केमपावनमस्तं लोहूरा
नेयं मल्लस्यपर्मवानानिलेलतथा लवणो दीयते पुष्कलं भवं विपेन पमानं कृपासमः
तिलानलष्वनेभेगान भुपेभवेत नारपेतिनगृणावेत्रविधाश्चुवपानकात सर्वविप्रम
हतान्नन हृणाभुविभोवृताः सवेनेव वहूणानि सर्वभानं नयाणितः विलोमसूपा
माचेगृग्राधानेयपमोगानिः एतन्नेकोत्तिनसर्वमर्मवागानिराप्याने नमस्तान्तचेघ्रभूसलि
हसानिपिनगृहतथा भूमिसंपन्न हेद्रनुपौल्लौलितलोधनः पदापणनिरतानिवि
चौरवमाहेनवे नपाश्चारेपकरुतेनृ सपुत्रावेश्चार्वनः खण्यानासलतोभामोकल्प
नेवानग्रहणानि शुधेन्नमानकर्नव्यापिनरोनापत्यपसो किल्वेवस्तोभर्तृत्तेपितृत
हिपरलायकेः श्रुवोपध्यादिभिपनाकल्मोनाचेनिषोधयो पमोत्मापसाषनावारेव
गोपनस्तृपने हणवेगृलनरामानिस्ताने नावपलपसो लोहहानेवदानकुम्भिस्थन
खिपापोक्ता ननः श्रीनिष्ठवाधृतिनगवेनस्पुवष्टुमनि कृमरोमसवलहेतुरेवपमहक
निकानथा एमानिपमहलसूनिग्रहेः पापकमेणा लोहेलम्मानसपेपाहिपतलिम्हं

क्लिहेनवे ॥ पमाकृपालंसेनिष्ठेतानमोनङ्ढोरितं ॥ गाभस्माः श्राश्चावोपेनस्तवानूशास्त्रम
लकः ॥ पोश्वहीनत्वेशोघेन्निटेहेतुः सपातके ॥ हृतिमाश्चैव सुपात्वपशस्तमर्केसरथः
सवालः पूपामहृताश्चलोहस्तेननपोगिनः ॥ पुत्रपोषान आवेधलगोपास्वह्नदारेलथा
हवानिनवेहेनवस्तपृगामेषानिहिनः ॥ पेचवन्धुमिपुरु सम्पापतनपुचपागानिः ॥ सु
निवास्वपनः धेनः पेघोनृपुक्तिमानपतन ॥ घ्रनाबेगाहवपेचहेशगोरहिपानानिना ॥
विप्रगहवनोपलभ्यानिहापेचपापग्रपः ॥ कृमिनघपमपोरेषः सपालकः अधोमुखः ॥ काल
यंघयेषुसंध्यायेपावृणोहिप्राणानयः ॥ पारहोधक हिपावनावहन्मापितिहनि ॥ श्रीमाः
पावहेहिगामृपाहिपसनकुमस्थव ॥ मलकेपापहेनहोपकायमाहेश्वरः ॥ श्रूहंशप्रग
ग्रोरसवोभूतपापसवनहृवे ॥ पमोपुमेमानिस्पपावहरः पकस्ताकृते ॥ जेनकोरसः
माश्चापपूर्वकमापूवानितः ॥ स्वर्णोवनवकेमोहपानिलेवणिताश्चव ॥ स्वगोस्थानर
कस्थानाश्राहासपृहावेभवत ॥ नमाश्राशानिकर्वानिविपानिविकृमाः ॥ मत्स्यः॥
कूर्मोवराहश्चनरसिंहोनवामनः ॥ रामोरामश्चकृष्णश्चबुद्धश्चैवसकल्किकः ॥ दशानि

स्थला भानि स्थलं तेषां लिप्सया तु पैः॥ तेन वै लवणो मासो येषु लिप्सुनः स्मृतः सगोत्र मानवः॥ लक्ष्मा बाले 60
र्वविन्न वस्या द्रोहिणयमे ऽप्रते॥ ७ द्रोणोत्र पलां प्रास्तु नोवन्मशारदः ध्याने॥ स्थानेरेकारथेन्ये
म विस्मृतो ऽवकारयेन॥ स्थूहा हंस महा मंत्रेन पिण्डा दन्या दयान्॥ पूजये स्मृक पृथ्वी
प्रति स्वर्मे स्वलोक ये॥ नद्यानाथ्ये सु स्थपंसु स्मृ निम्न तिथ कीर्तिते॥ विस्मृ मनाथा पिनानि
र्ता विस्मृ लिन नराथ्य वे॥ यत्र विस्मृतप यथा सुतेन रावहंतां किं मम॥ जले विस्मृः स्थले विस्मृ
विस्मृ सर्वे नमस्ते॥ जालमाला कलु विस्मृ सर्व विस्मृ मय जमान्॥ वयमाथा पृथ्वी पत्
र्भो व र्ये निलः॥ व्यसनाला यथा नाक्य वायु वे पद्मनः॥ व्यपेहा सावयपूदाने वयमध्य व पेयूते
व येवि पा वयस्था व तो यामु भूर्व वः॥ यूह पाला प्यरूद्या ही पूह पालो युद्ध कवः॥ यूहूर
मा प्राहू कनो हा धर्मी हि कुमानि॥ धर्मा धर्मेम निर्द्दोनाय यः करोति शुभाशुभे॥ यत्कर्म
कियते कि यते नम्बी पुर्वजन्मा र्जितं लग॥ शुभेवा यदि वा पापं तन्सर्व महं मरूप॥ मरूप
गातो पद्ध स्वनः स्वस्वभावभावेन॥ धर्मवित्ता मह कनो प्यप्रमेवा वमेवचा॥ यावनेनाः
कर्मसो पि धर्मस्मृतिः स्वाम्यहं॥ मत्वप्राणां हितार्थं प्रेतेवेना रुगी मरुना॥ नथाव

नपु पते यानां विलसे लोके मगच्छति॥ शुल्लेयस्य को माधो व्रयः परिवाग्मनः नथा॥ मर्वो व स्यौ
कृते स्व पाप पर मात्मे पुत्र॥ योन्मूल यानथाथान यस्मा धाकृ पराजयाः॥ मनुयो गयज्ञं
पापक मेण मनमागिग॥ स्वर्गलोके तान्स्वधर्म गा गुरूः सर्वपालकेः॥ उद्देवेन कालम
त्मना नेषा पर्वेतपान॥ गावोमम्मः स्मृतः मनु गावो मम सेन पश्यतः॥ गावो ममपूर्व संन
गावोमध्ये वसाम्यहं॥ पालनी सर्वभूताना याद वे देव शुद्धमिथ्या॥ धेनुदशा साक्षे वोमम
पापं वामो हन्न॥ इति श्रीगारुडे महापुराणे उत्तरखण्डे चतुर्दशोऽध्यायः श्रीभगवानुवाच॥ येन
राः पापकर्मेऽकाने गते नियमा लये॥ न लभन्ते सुखं तस्मात् केमयेनेनफलं देहभेदिम॥ पाद
कमपूर्ण मानस्य गौर्वासि निधामिसः॥ श्रपोरुष्ठ भुक्तेषानि पेटहो निरूपान्महो॥ प्राज्ञ
पे श्रमयेरस्तनेनद्यानि कुर्वीत॥ वमूराने न नेत्रो ता विपर्ति सवनित॥ नश्येदि
दूपन दायस्मेन नवाप्यापितेवने॥ सूयकाख्य महावो विस्मृके लोक वनित॥ उपाते
नेनपेपानिदोहानेनमानवः॥ शुष्मिन कार्निके वापिमाघमासमनेपिवा॥ चन्द्र
पणं वदीपनेदो पराम्ना वा वहे॥ प्रमदं वयदानबामा गौत्रविषमनरः॥ पावसंवत्

61

मं.त्रं.४

रेणापियेनस्मस्ववोलिस्मया ॥ कलेयोनानिगुरूणामपूर्णकायंचैवमाकाशेन ॥ येपोतेनुवास्मथि
नृपेणालिनयशानृयकोलनः ॥ क्षेपुलोरोगुविलेपोरेवागीनिहिहिजास्येप ॥ कुदास्थसेधुलं
घायेशहिसेकल्यम्नेरिपालेः ॥ सर्वोपहाम्सगुक्ते पराम्नयचपारस्य ॥ योदूरानिमनस्पयी
नीवल्याप्यास्मेहेनच ॥ सगदक्नेनिमहामार्गमवरेउः स्वविवूमिनः ॥ ग्रामसेमानतेमोसरी
यनेयोहूनानेय ॥ श्रेवनसेनूस्यमानसूनेम्याकसलोविलं ॥ कमेशलपरानेनत्रभानःपि
वेनोनले ॥ भानलेवनपानवसपुभयोगलोपके ॥ पकारणाहेरानसोप्रेतोयानिपुरा
गाते ॥ चेपोरस्यापदानीम्पप्रेनस्यपुभमिछना ॥ रानव्यालिपयापानुपयेनसमपोप
नोभवन ॥ भानलानीलिलाप्तेवसहकेपास्यिषारस्प ॥ मुष्टिकावनगुमचनपाख्वसंग
पानलेन्नु ॥ हनावेलनुःपहाम्यवप्नेहिपपपरापपेन ॥ पूषानसमरेकेनेनाखेप्रानिपोनि
पपागाति ॥ कृपगुसपगावेगातिश्चाह्यापीप्रनिपस्नेन ॥ पक्षेविनावसानानेनसुन्वविमवा
मुपान ॥ नानालोकान्विचवनिमाद्वीपवदूचानिपः ॥ पमवाहस्यमाहानसमाहिपीस
गोनयवा ॥ नाम्बलवछेरानसोयामानोहवर्धन ॥ नेनसंपोमिनानासर्वेनस्यहेस्पानक् 62

कर्वेते ॥ गोभूनिलोहितपापारिहनामकालिधाकिनः ॥ हनोवेशेनपोरयानलपाउंब
नाकप ॥ पृदपाग्नसहवसाफलपापामितुमान्नवः ॥ पमहनामहारेशकरालःक्रमले
गलः ॥ नभोग्गपालिनोनाचोम्हाहलेकूनेनाते ॥ मार्गवेगक्षमानलवतानःपुभपी
तिनः ॥ चरानरानफोप्नलवपानिवृश्वर ॥ मायापूर्लोपनिकिमाग्रुभपापिपव
हानकः ॥ श्रास्पारवनणपाग्रुजावाउपाचैवसूर्वपाः ॥ हेमश्रीपूनिनाग्रकेयसेवहि
मापने ॥ ननःश्रेनलवसुफोमोटेवनाभिस्नेम्रदन ॥ पनमेकपिनतालेपरानसेनोक
वपेने ॥ श्रुभ्नाकशपिछहमनपरेहेपवेपान ॥ नानस्पमरपेलोकेवप्रापिनोभरता
धवे ॥ नूनश्रपमोधमोभपानूपनेवनसेभपः ॥ श्रालकालसुनानेनपाणिनेनभव
गश्वर ॥ नुमोभूल्वानहावघूनिमीकानिपूपोरन ॥ नवहारस्मोभिसुननुनोनालर
स्केक ॥ पाप्रिष्ठानामपानेनलोगोतिछुमनेपूग ॥ पनपानोपगुवेगीवसुपोमभिसुगानि
प्रदः ॥ पुक्ललपनलेपक्षाविर्विनमहदीसुक ॥ कलबःपगूनपेवेनिमाभापापणुस्मः ॥ २
श्रियालीपनेपच्छीसापकेचनसस्वल ॥ नेनस्केनमिलीपनसमोगीचसमीरणः ॥ 63

ग॰ पु॰ ३२

64

स्याकाशो चैव माकाशे सर्वव्यापी तु शंकरः ॥ न न कामस्तथा क्रोधः कायं पंचेन्द्रियाणि
च ॥ एतेनार्थसमायुक्तः देहे तिष्ठति तस्करः ॥ कामक्रोधौ सदाहंकारो मनस्तत्त्वं च नायक
इंद्रियस्य स्वकालालोभ स्वरूपाय एतन्मयुतः ॥ तृणान स्वस्व स्वरूपं च निर्मितं तत्कर्मणा ॥
गृहे देहे पुत्रमापित्त स्नेहं हृदये स्नेहना ॥ पंचेन्द्रियसमायुक्तः जीवो देहान्तरागतः ॥ नि-
लेस्त्राः पुत्र सर्वं हि लोकवाहा स्नेहनं तत्त ॥ एतेन बलं षेसे पादौ पञ्चा निश्चयं नैव ॥ मध
नाचैव नेत्रौ प्राने पंचेन्द्रियपादयोः ॥ सूर्यरूपं विज्ञानी या प्राणा शेषेण उच्यते ॥ प्रवृ-
त्तानेत्रे शरीरमोमर्ज्ञोन तथा ॥ स्नातो देहसमासोनः सर्वमेवसर्वं या नवा ॥ षट्कोषका-
रकाणि मानापि मोह भावतः ॥ संभवे पञ्चमानाद्दि सर्वे वा नास्ति देहिनां ॥ मन्दरणां
देहलोम... नाथ यन्त्रणा ॥ पितृश्च पूर्वानतामनमासमपन्नपाव ॥ बुद्धिस्थ
पुत्रत्वं तु वरा देहे नमस्कृतं ॥ एषते कुर्यानं तं लाली विनाशस्य सर्वदेहिनां ॥ कथय
मिष्ठतलेधु प्राणी चक्रकर्षं भवेत ॥ एकस्यं तु शुभिर्वज्ञस्य प्राणाद्दयविभूषिते ॥ इंद्रि- २१
देहमसमापन्ने तत्व हास्य प्राशोरके ॥ विष्ण्येषु समाक्रान्ते कामक्रोधसमाकुले ॥ रागद्वे

65

षसमाक्रान्ते तस्मिन् हर्षमत्सरकर्षे ॥ लोभमूढान् पराविद्धि मेमोहवत्रैणाचैव हि तो ॥ स्ववदे
मायया चैव नवेन ताधिपैव हि ते ॥ बुद्धिमेव कसमुक्तं च गुणेगुणरूपं षसंस्थिते ॥ एतत्रूप स
माक्रोशो शब्दो सर्वदेहिनां ॥ समास्त्रकतनो मासमासानि यथो स्थितमथ तः ॥ मृत्युस्य स-
तानतः सूक्ष्मो स्थूल कारणभिन्न प्रभवः ॥ न च स्थाने वना सर्वं भुवना तिचलतं दृष्टा ॥ स्नानमाने
ये न ज्ञाने ते निलनः सूक्ष्मसमः ॥ एवमेवमया ख्यातं शरीरं चेतनं विधि ॥ चतुर्-
णीतिलक्षाणि निर्मितानि नव यंभुवा ॥ स्थितसस्त्रज्ञानं चैव सुज्ञानं चैव गायन्त्रनाः ॥ ॥
इति श्री गरुडपुराणे नन्द खंडे विष्णिकृष्णसंवादे नाम पञ्चदशो ध्यायः ॥ नार्ह उवाच
कथय त्वं नयतेनस्य भूतग्रामः चतुर्विधः ॥ तेषु ज्ञान यथा मासो मोहममता स्थितो विनं ॥
वासे पापाचोन स्थानहे द्विकाके पान लापिनः ॥ सद्धि मृगाश्च बहुरूपाचैव वानवावि-
धानया ॥ कामक्रोधौ भयं लज्जा मूनाहर्षेच वानवे ॥ विशिनति किंचित्तेवापि नमानाः
सेन विहिते ॥ ईश्वरालमिदं मन्ये समावेश्य सागरे ॥ कस्यांकृत्य महाबाहो संसारे दुः
खसंकुले ॥ श्रीविष्णुः ॥ कथयामि श्रुते वत्स कलेवरविनिर्णयं ॥ येन विज्ञानमाक्षा

सं.०९॥

सर्वेषां च ग्रपद्यते॥ साधर्म्येण यथा लोके सर्वं प्रति वकारणं॥ येन तेन प्रकारेण तस्य मे
कार्य्यकृत नमानसः॥ अन्तकाले च नारीणां स्वर्ने हि तत्व वनस्थये॥ यत्न ला सिद्धं स्वस्य
श्रुत्वा च नृपा विषान॥ तेषः सा का समग्न मा स्याचनपोशुस्नूद्भवान॥ तस्मात् स प्रपुन:
नारी पापं च जन्म सिस्मा विशेन॥ अप्युमेह निवेशगानां हि तेषु ब्रह्मचानि नो॥ तृतीय च
तर्केले यथा तन चरं निश्चचानि॥ समा हायाने ढवालो भवे ग्रामाढ्यना वर्ने॥ योग्या
भर्ने च न गृहे न भक्ष्यन नभोज्ञने॥ तस्मात् हतोमनिष्ठ स्य सर्वे पापे स्व भोजन॥ गुणा
स्वपापवत्सापेक्षाने पान्तु गमा स्वनात् नित्॥ पूर्वं मम कर्मवाच्यान नस्या स्थाने सेविषा न॥
गोपोर याचे रहस्यानि नारी गर्भ स्त्रेस्व॥ पाचन देशा मी राज्ञो गर्भ स्थितिः शिव न चेतन॥
स्तु भामा च धि प्रसन ने ग स्नाये नगादिम कुः॥ सा नित्यान यत्सामा त्येन लम्पेन वगेष्वर॥ पा
वपत्र से भवेन त्र्य गर्भ लत्त्वा स्य स्तु रानः॥ पंचमेह निनारी राज्ञो लमध रभो जने॥ नो साम्पि
विवर्ने सा विम छमेवाम्मृतनाशने॥ वीजान्त माः स्तुना नारी सा पिवि हि समाबरेन॥ नाभूले
वेवगर्भ स्या भद्धेव कान्समासामे॥ नापो वालस्य के वद्धू श्री त लं के वसंचरेन॥ संकर

३॥

ति स्थि वर्तस्या मगजे द्रूष्टमोचतं॥ संयोगं समृपेताहं मधुसं पोषितो लोका॥ नास्या भार्येया:
स्रानि मन्त्र विप्रा विक्ररात:॥ श्रुक्तयोगितान यपंगितो वि शन्यनि: प्रजायते॥ वर्धते नवमा:
ननासयाविनिवासर॥ येन तं जी वत्रपत्ता स्तुक्त निर्वच्य वस्थितं॥ कामस्त्रि न व सुष्टकं च:
यशोवेकस्व मा मुयात॥ नरास्थिलि नवा मोल निपाविन्र भाषापन:॥ स का यक्रा भवनारी
श्रुक्रापिवन्ता भवेत्स्मान॥ ज्ञुकृणीतान यतासोण्च भवेन्मनुष्यसकः॥ यदेशाये मकोलिल
वृद्धस्य प्रवमिन्द्रये:॥ वनरशो भवन्मा समि श्रेसान भवेछिन॥ वनमा सेवा विप्रशसना भेस्या
वर्धते क्रमात॥ पंच विंशति प्रतिमा हे वलप्रुषि प्रजायते॥ मासपाने नृस पर्णं पंच तम स
भव:॥ मासहयं तत्सं पूर्णो लेखा मे प्रशृजायते॥ मज्जास्थीनि विधिमासिके मासे वेच तथे
के॥ कृतीं च नासिका कृत: जायते नालिपंचमे॥ केशो रोचन बाहोगिधुस्या मासि मास
मेमे॥ सप्तमे गास ज्योनिनाभो मांसे रस्या हिम:॥ नवमे पूर्णमासा विगर्भस्य:कोटिस्च
विकिरस्या तृपते नृसाम्नह लिङ्गा भेनिर्गमे॥ नारी वा पुरुषो वापि नपुंसको वा भिजायते॥
वाकि सियावयथाकिसाषाकोषाकसमाग्रन॥ पंचेन्द्रियसमोपेतः स्यानाडीविभूषितं

66

67

दशधाराणसमेयोनेयोनानानिसयोगानित॥ मनास्यश्रुक्रमासालिनोमरक्रवलेनया
षिकोषिकमिश्रुणाणगुयानेपंचभोनिके॥ सतिवृहेममाक्रहकेरुपाविकसोक्रना॥
गुषानायास्वयामानानियोषिक्रमेस्थितःपूरं॥ चानिवोरिंहविमोक्रापावनाकाश्रम
नव॥ यतेःश्रृंतेपिरतस्तोलिवडःस्नायुवमपतेः॥ स्पृणाभूनश्रवप्रोक्तःमम्मनापतनामिश्र
नः॥ स्नानास्थिनाथानामाणिमासमेवतन्पंचमे॥ यतेपंचगुणाभूमेःपानीयस्यवोध्यव॥ य
या पंचगुणास्वापःतथानस्पगुणकाश्यप॥ लालामूत्रंतथाशुक्रंमज्जारक्तंचपंचमे॥ स्वपं
पंचगुणायोक्राजानन्यानिवशपतत्नः॥ क्रपातमानमायाक्रयाशालसकानिनेवच॥ नेतःपं
चगुणास्वामेयशोक्तःमर्वेषयोगिभिः॥ रागद्वेषौतथालज्जाभयमोहस्तथैवच॥ यतेःपंच
गुणाप्रोक्तावायोःसर्वेषचापितः॥ विनोदस्याचवाणीभिःश्रुवतोमनसंक्रमः॥ श्राकाश
स्यगुणापंचहानाख्याप्तावेपितः॥ श्रोत्रत्वक्चक्षुषीजिह्वाघ्राणमात्रंइंद्रियाणिच॥
पाणिपादौगुदेर्वादौश्रोत्रंकर्मेन्द्रियाणिच॥ शब्दश्चापिगलावित्ता स्वगुणमात्रावन्तीय
का॥ गन्धारोहलिसिकावच्यकैश्रुवगयनाकौ॥ श्राल [illegible] विनीलपामीसर

ना॥ पिंगलपयोस्थितःशेनाम्पथानदक्षिनास्थपः॥ योसम्मान्यानस्थिताथावकथामामि
नसेणपः॥ इडाचवामभिदासापिंगलादक्षिणोस्मृतः॥ सुषुम्नाचसमभागानाडी
वामचकचेष॥ येहिताहपिंलिंक्तावयुमाकतोवकाशपे॥ प्राणोपानःसमानश्चउदानो
व्यानएवच॥ नागःकूर्मश्चकृकरोदेवदत्तोधनंजयः॥ केवलेभकमन्नेचशंहृदेसर्वदे
हिना॥ नयनेश्यानावायुःस्थितोसमेवसन्निभ॥ श्रहागोष्ठेकमूत्रवन्नवाणुनाकिपूतेह
पा॥ मेप्रविशपश्चेसमयशथक्रकराग्निपथकनले॥ ऊधमार्गेनलेकृत्वानदत्तेवनसोपं
ग्रोतिस्वापःस्वयेग्राणःश्वनोदेहाश्पथक्रपक॥ वायुनाथस्थमानेपिकपृथकनापाह
यकमानव॥ मलेःहारग्रामिःकेवेःभिमोदेहानस्थूभेव॥ कृगानिहिनयलिकामुक
देनकाभिवशुषीरा॥ नलामलाश्रवेशाषावाषाष्ठेवनयनेनक॥ श्रुकयाणिनमेया
गादेहेपूकेयश्चाकेसमने॥ गामकेवयलपृथ्यानिसाराप्रकोरिसमानिनः॥ हिग्रुणा
स्पूनयाकेपानलाविशानपःसमनः॥ मोसपलसहहेकेसामामादेहमेस्थितो॥
रक्तपलयानेनाहवयामेनेग्रानने॥ पस्तानिदयामेदश्रुनवाचेवनतेसमा॥ पल

ह्रदयाकंमनामहार्वजं पलत्रयं ॥ भ्रुकुटिमेरविचिने पंपलकंरत्रयात्रयं ॥ पलेखमाणाव्रघर
यंत्रविद्युद्रवेनल्लमास्थानः ॥ कलापिरूत्समाख्यातेवे भवंसंघचक्रेन ॥ ब्रह्मांडे ये गुणाः संति
पाभीरेनेत्ववस्थितः ॥ पातालस्थानलतेयपादस्पर्शविनलनथा ॥ जानुभ्यांस्तु नलविडवि 70
तिलेचक्रमं सिनाखु ॥ तघातलयातलाविचयुल्फेदेशारसातलं ॥ पातालेचक्रविस्थाने पाद
होलस्तयेडुपः ॥ भूलोके नाभिमध्येन भुवर्लोके नरोधके ॥ स्वर्लोके हृदयेविद्याकंठदे
शामहस्तथा ॥ जनलोकंच भ्रूदेशेन पालोकं ललाटनः ॥ सत्यलोके महारंध्रं भुवनानि
चतुर्दश ॥ त्रिकोणे संस्थितेमेरुरधः कोणेच मंदिरः ॥ दक्षिणेचैव कैलासो वामके कोणे
तो हिमाचलः ॥ निषेधश्चोर्ध्वरेखायां दक्षिणागन्धमादनः ॥ रमणीयो वामरेखायां स्थितो मे
रुपर्वतः ॥ अस्थिस्थाने स्थितो जंबुशाकोमज्जावसंस्थितः ॥ कुशद्वीपः स्थितो मां
सेक्रौंचद्वीपः शिरास्थितः ॥ त्वचायां शाल्मलीद्वीपो गोमेदो रोमसंचये ॥ नखस्थः पुष्कर
द्वीपः सागरास्तदनंतरे ॥ क्षारोदस्तु भवेत्सूत्रे क्षीरोदो वसागरः ॥ स्थले शे पिः श्लेष्म
स्थो मज्जायोऽहनेसागरः ॥ रसमोहये सौविद्यायां शोणितस्थे पसागरः ॥ नाडकेभिका

स्थानेसुतदः शुक्रसंस्थितः ॥ नारीचक्रे स्थितः सर्वौ विंदुचक्रे चंद्रमः ॥ लोचनभ्यां
अनोत्सैर्यास्तेवरुधः स्थितः ॥ नाभिस्थानेऽग्निके विद्यात्सुधाब्रह्मके स्थितौ ॥ ना भे
रूपस्थितो महीरलोनाभावस्थितः ॥ पादस्थानेस्थितः केतुः शनिरेवह्मरलो ॥ वि 71
भक्तेच समाख्यातोनेमापरस्तलसप्तलकं ॥ उत्तरादि हितसमांडेचिपतेनेनसंस्थ्यः ॥ वि
नाशः सूर्यकालेवनायनेसर्वे [illegible] ॥ सर्वेसूर्यप्रयाधपाचनियमलोकेगतस्थंवै ॥ तु
भवानन्तपाशेनावराहभूताचमृत्युकेनः ॥ समवालकमध्येनपज्वालकाद्रिमध्यनः ॥ के
शग्रहेः समाकोलानीयंनेयमकिंकरैः ॥ पापिष्ठास्तवधमालातपूरणपापं विवर्जितः
यमलोकवसेत्सवको रिजनमासविपने ॥ पश्चेजातपनतात्स्मयनेजनुः स्वकर्मभिः ॥ प्रा
प्यकर्मविवत्रवपतेविपत्नमेवच ॥ पश्चेलातनिहितस्त्यंतेगर्भस्यास्येवविलिनः ॥ कर्मणा
तापनेजेत्रकर्मणेवप्रलीयते ॥ स्वलिंगुः स्वभयेस्वेमेकर्मणिवप्रपद्यते ॥ प्रपोषवक्षोर्ध
पारैर्गर्भेवासुःविकारिणः ॥ जन्मातोवेसर्वोमायालेमाहरयनिसत्वरं ॥ स्वकर्मकृतनस
वन्तोननर्भप्रपद्यते ॥ स्वकृतान्तरनमोभोगीभाग्यवानकुलेभवेत् ॥ पश्चात्पश्चात्तरकर्ते

ग ८५

वाकुले हीने पृत्नापने ॥ हरिशेश्यापत्नी सूर्यौ पापकर्दुःखभाजनं ॥ स्वकर्मभोगीतलस्ला-
र्वकथितो नन्नेवो मया ॥ अतः परं किमन्यनेक यथामिलोगाश्रम ॥ श्री भगवानुवा-
च ॥ त्रैलोक्य सर्वधर्मविरत नागाम मेघाडंबोध्या यः ॥ नास्यउवाच ॥ यमलोके कियन्मात्रे
त्रैलोक्यं सचराचरं ॥ विस्तारं च समग्रं हि सुत्रावेवं कियन्मुने ॥ गच्छेन्मानवा लब्धं कथ-
यस्व जनार्दन ॥ कस्य पापैः कुले देवैः केन वा शुभकर्मणा ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ षट्योनि
सहस्राणि योजनानां समागतः ॥ यमलोकस्य पंथानं नैरन्तर्यात्तिहि पापिनः ॥ यान्ति ला-
भ्रान्तमोहवलन्मार्गे महापथः ॥ नीयन्ते नरकपापिष्ठः मानवा मर्छ्येनरः ॥ कंटकाक्षा-
नौनाग्निशिविधावा रक्ताक्ताः ॥ शस्त्रायानन्नशल्यपूर्वविश्रमन्ते नरः ॥ गृहीताः काल-
पाशेन क्रूरैः कर्मभिरन्विताः ॥ नविद्यमानेन चाला येपेन पाणान्मपोषयन् ॥ दृष्टपेन
नन्नलंनर्वतत्वलायेन विलीयते ॥ कृपणा पीडितो यांति नरकायाचमहापथि ॥ शीतेन कंप-
नेकायेयममार्गे निठुरगेमे ॥ यथयत्न याइषो कर्मशुभाशुभस्य पतुपाइमाः ॥ स्वदीनाक्रूप-
णान् ममाऽ ःखेव्यामाप्लरोने ॥ कृहेतिकरुणं केचित्केचिन्नरोदंवदंतिने ॥ आत्मकर्म

72

कृतैर्दोषेर्यथमानाम कर्मजः ॥ क्षुत्पिपासा पीडितास्तु विस्तेयोदाक्रुणाः खगा ॥ वितन्मा-
येन यालोकः स्वकेनमियन्नेनिने ॥ यानिक्कानि शीर्णानि स्वपदाङ्गानि मानवः ॥ ना-
नितान्यनि पिशिनि यमलोकस्यरःपथि ॥ वापिकानेवा निर्देनिर्गाहदव्यानलानि ॥ प्र-
मेनिवाषुष्पानि पिन्नत्रापापकर्मभि ॥ इदृशा वन्मुकेयाद्वकाभ्रानतत्त्वस्व न ॥ पुनस्तक-
थयिष्यामि यमलोकस्य यान्मिषतः ॥ यामिनेर्तेनयामेथ्येउस्तेव वस्त्रनस्यच ॥ सर्वं वस्त्र-
मयं दिक्ष्ये नभेयनन्यागस्वर्ग ॥ चन्द्रशेखरवरदं रेसम प्राकारं तोरणं ॥ स्वयंनिर्मितं मनितस्त्रु-
नेयमहनेसुमालिनः ॥ योजनानां सहस्रेन नुप्रमाणेन नडुच्यते ॥ सर्वरत्नमयं दिव्यं विच-
नालाकेवर्चसुमम् ॥ नकृदेयमरात्नस्य विस्तीर्णं काचनप्रभे ॥ देवाश्रीतिः प्रमाणेनयो-
जनानां समन्वितं ॥ धनतेमनद्ग स्नत्वेकं यमसौरसन्निभे ॥ शुक्रान्नालागवाक्षेवनाला-
वन्नविभूषितं ॥ चेतुराननं ननाद्नोपनेतो वणानोशालेपुने ॥ एवमादिभिरत्यैत्नु भूषणो-
भूषितेसदा ॥ नवनुष्ठाभगवानयमः वासमेनमत्तुनेशुभे ॥ हेयोजनविस्तीर्णनीलजो-
मूतसन्निभः ॥ धर्मजो धर्मशीलश्च धर्मज्ञः हितो यमः ॥ भयदः पापयुक्तानां धर्मिष्ठा

73

नेष्वावग्रहः ॥ ब्रह्मज्ञो गुर्वङ्गनाभिगुर्वङ्कः पर्मेशाम्बरेते पुरा ॥ नरकमधनिमग्नोमाउन्मत्तो वैविविवे
लप्ता ॥ ब्यान्ताभिर्गुरुभिर्गुर्वङ्कैः पालवाहित्वानिः स्त्रियै ॥ पूर्णपापे वृशतविव्रग्मस्मेवेरहः ॥
पैवर्विशानि स्वानपाजनामांह प्रोशितैः ॥ स्तुबिलरमहाहिवालो हयाकारवेषितैः ॥ उ
ग्रोलोशनपेवाणमकाशनप्रोभिनः ॥ रोपकैः शतनमूकौणींनधलिसमाकुले ॥ वि
विनेविविकुपालैर्विवयप्रस्यावप्यकैः ॥ कोणाशुमांमपो हिंवोरामनेतुपश्याभिनः ॥ नत्रस्य
गतायेषा सोमन्त्रतोपतुनवैचि ॥ ममस्रपोतेकपालिवितमहलकनेतु छन्नेपिवा ॥ येनचोपानि
नेववमरस्ममहनिनसाविनः ॥ हत्वाहारेपापारहितनः कृतकर्मलिखन्यसौ ॥ विवृशुम्मल
प्याणाशन्नस्याहित्ररामहः ॥ हित्वानाशृपशूलमयानोनातिविमोटरकस्य च ॥ पश्चिमेका
लपशायभूयनोभिप्राकचिनलष्णा ॥ उत्तरेमध्यपीडरावन्नेशेवानाविशाहका ॥ इत्वाभ्ये
वैधिमेवैनिरामलेषावैचमृतेन ॥ ब्रनीशावस्तनेनलापापमथवा राहसेनकः ॥ पापिनः प
विसृतानिनविवृत्तमः सतिघृतिं ॥ यत्कर्मकुतेनपञ्चनम्नावेलिखितनेवसो ॥ धर्मराजपुर
हस्यायोनरकः सोनिरहाताः ॥ नत्रस्थः पापकर्माणः पच्यमानानराधमाः ॥ यमहूतैः

मैःहापापैः हन्यमानाम्मुद्गरैः ॥ छियन्तेपापकर्माणः क्रकचैः काष्ठवद्द्विधा ॥ प्रवेष्टुः
पच्यमानाहेस्यमानेतुपात्रेमीनंपशा ॥ एवंकर्मविपाकेन तस्मिन्लोहविलम्बत ॥ कथन
विविधपापाशेषवंकर्मकृतेनरैः ॥ नानापहरणातेश्वनभायत्रैः तथापरैः ॥ छिन्नाबाः
नेविपाशृवेकन्यावेष्वाचकीलिनाः ॥ कृतस्मानश्वहृषते तार्क्ष्य कर्मविपाकतः ॥ केचि
हुश्मर्पेयापाकेनैलपाकेन पापिनः ॥ हमसैनेयमहूतैश्चपापिष्ठः स्वभन्यनेनाः ॥ ऋगालानिमा
येयन्तिमेहहीहाहीतिवादिनः ॥ यमलोकमपाहूशममस्वभक्तिनतया ॥ स्वर्ववरूपा
लालयेनाकः पापिनोस्तवनः ॥ किमेभिर्विलतानाना सर्वेषां सुभाषितैः ॥ रोनोप
कायवस्यानिश्यायानवस्वोविलभेत इति श्रीगरुडपुराणे उत्तरखंडे - - - - - - - -
समाप्तोध्यायः ॥ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ श्रृणुतार्क्ष्य प्रवक्ष्यामि धर्ममर्यलक्षणं ॥ स
कृतेनपुण्यमतोपावविधावति ॥ कृतेनपः प्रशंसन्येनापात्तनमाधव ॥ द्वापरे सत्
येवशालमेवकलौयुगे ॥ गृहस्थानामनोर्धर्मः मनमानोविवरतोऽस्ति ॥ इहामूत्रसुखप्रा
कैवनन्दकर्मनालिपानके ॥ स्वहारस्तुपितायेन नराकानिजलासायपः ॥ यममार्गेत्र

नत्वा ये स्वर्वे यान्ति समानवः ॥ हिमैनतुषारशीतांशुधाराधौ येन नयमालये ॥ नृत्यमानः स्वर्लोके
यान्ति रत्नकान्तिदत्तानि यः ॥ तस्मात् भूषितास्वे व गात्रश्वेत सम लिनः ॥ भूमिदानः स्वर्लो-
यान्ति सर्वकामैः समन्वितः ॥ स्वर्णमणिमुक्तादिवस्त्राण्याभरणानि च ॥ तेन सर्वमिदं द-
त्तं येन नृत्वा च सत्यया ॥ यानि यानि च दानानि स्वर्गे दत्तानि मानवैः ॥ यमलोके कथ्यन्तानि
निर्वृत्ते धाम सर्वाणि ॥ अन्नानि विविधानि भक्ष्यभोज्यानि यानि च ॥ विपुलानि पुनः सुखः
श्चैव नन्दयन्ति यानि ॥ आत्मा वै पुत्रनामासि हि पुत्र दत्तं यमालये ॥ नायं पुत्रेण न चैतदत्तेन पुत्रः
यच्छति ॥ यत्नो देहेन पुत्रेण प्राज्ञे वै नृपत्या विधिः ॥ स्मृतिवाह सदा येन भोगाल्वे लभेत नः
नः ॥ स्वयमानस्य पुत्रस्य स्वर्गे नेष्यां जलाञ्जलिः ॥ दीपदाने प्रेतनृप स्वप्ने तोयानि यमालये ॥
श्रुत्वैकः स्नानयेद् यान्येः स्यात् सा याद्दिनमप ॥ काष्ठश्च गृगोर्वी ई धौ नैया राज्ञो चन्दनघृत ॥ प्रथमे
द्वितीये च तृतीये च नवरात्रका ॥ श्राकाशस्थः पिबेद् यं फेना वायुव पूर्वैः ॥ चतुर्थे सवपुः
कार्यः सर्वैश्च सहगोत्रजैः ॥ अस्थिसंचयनादूर्ध्वं संगमस्यो विधीयते ॥ द्वितीये वा तृतीये
वा चतुर्थे वापि मासिके ॥ अस्थिसंचयनादूर्ध्वं नास्य दद्याज्जलाञ्जलिं ॥ नखवाहिन मध्या

कैन पराकेन सो ... ॥ द्वितीयं प्रथमं यामे सद्यादद्यात् जलाञ्जलिं ॥ पूर्वे चात्युक्तै नः सर्वैर्गोत्रि
णो हि न वान्धवैः ॥ स्वजातीयैः परजातीये पूर्वस्यादेयो जलाञ्जलिः ॥ गन्तव्यं न वि शेषात्तान-
स्तु नलाञ्जलिं ॥ लिङ्गद्वा स्तुपर्या दीनाम् लोकान् कवर्णविसर्जयेत् ॥ पूर्वे पञ्चमासे पक्षेका
लानि नयते विना ॥ प्रत्यक्षेण यदा विप्रा विराजमश्च विसर्जयेत् ॥ निराजेच नरः सूतानदी
गत्वा समुद्रगाने ॥ प्राणायामं प्रयानं कृत्वा पूर्वं न्यायाच्च विशुद्धयति ॥ पूज्य गच्छति सर्वेषु वि
पार्वण लक्षेवच ॥ गतं कोटि हिरण्यनैन राजा विप्रो जलाञ्जलिः ॥ विहरविप्या ... सः
गोत्रिविधिपूर्वेन ॥ जलाञ्जलिं कृत्वा पश्चात् कारयेत् विसर्जनं ॥ समा गच्छपरो मासिकांश्च
मासाय सूतमये ॥ सप्तपरे दहेल कन्ये विधि ओ विश्व विधारयेत ॥ साया वा पार्थयितव्यं
पश्चात् सर्वकर्माणि च ॥ यस्मात् समा यतः प्रेता याना सुखं न नर वैः ॥ इत्यादेयं न नवहि प्र
वेष्या यत्न रहे यज्ञे ॥ श्रावणे समासादयेत विश्वाविशुद्ध जेनन ॥ नन सर्वे गोत्र जनाः
सर्वे सानि चकाश्रयः ॥ तपाहादेव रहता व तु व जेयि रत पावने ॥ उक्ता न लिपरा
एङ्गा गच्छति यमालयम् ॥ यस्मिन् यानि मते यन्त्र धन्य शय्य देहिपिता ॥ विशारव नरः पान

सं. ७७

विधानतो हि नो व्रतैः ॥ जीवनं स्त्रीगतो गोष्ठे स्तुपृष्ठो नरः संचयः ॥ विधायाचमनं सम्यक्प्रा
णायामसंस्थितः ॥ पुनः स्तुमर्षणा स्नात्वा शुभां प्राचीं विलोकयेत् ॥ याम्यायां निम्नपद्मासनस्थे
विहस्तानि समाचरेत् ॥ कालेऽस्मिन् पुत्रकेनैव कर्मकर्त्ता नृपवल्लभैः ॥ नागानि कलमे ग्रन्थस्य
स्वग्रहस्य च वास्तवैः ॥ धनं तेन तु पापैः पापं मिथ्यालेपं विवर्जयेत् ॥ स्नानकर्म गुणान् व्याय
मध्याह्नः समुद्दिशेत् ॥ शुभाशुभं ततः कर्म त्यक्त्वा देहे तु पापानि तु ॥ मूले स्नानं च देहेन शुद्धैः
स्वकुलतिलकं तनु कृते ॥ वाग्रूपो मनसा वने देहो त्यक्तिलनीवते ॥ दशाहकर्म तु पापाकृ
येति चीर्णं यत्नेन सह ॥ नवकैः प्रातः शुद्धे पापानि हि करोति नरः ॥ तिले दधि च तथा वक्रे
कृतेन मनो भवेत् ॥ पंचरत्नानि युक्ते नृपेण कीर्त्येश्वराहरति ॥ परस्त्रीष्वपि न दृष्टिं न रागं
न्यसेत् ॥ यानेषु तु न नो शुभमार्गे न गर्भं प्रपापयेत् ॥ मातृपितृगुरौ जनेषु देवे शुभे गोदानं स्त्रीकेन
वा ॥ न शुद्धेन्द्रियाणां देवे चैव पञ्चधा यथासमापयेत् ॥ विप्राणां पञ्चदैवेनैव आहृतं ज्ञाप्य दीयते ॥
विना वाग्योग्यं त्याज्यं तत्पुनर्नैव करोतु वा ॥ यूपं च नौ वा न स्पृशेत् नाव श्राद्धं समुद्धापयेत् ॥
दद्याद्विधिमभ्यामापन्नो मात्सर्यादि हि येन न तपेत् ॥ पिंडं न स्पाश्यं दशाते च श्राद्धकाले भस्मनेन कः ॥

७८

78

पिंडं तु पंच वंशे श्रेये वक्रे वा पिंडं नवते ॥ श्राद्धकाले चैव संज्ञी गुणी पिंडं नमुक्तेन वापयेत् ॥ उ
च्छिष्टं वाऽन्नं स्वजनैर्नैव न नयेत् ॥ विहस्तानि तस्मिन्नेव पूर्वकैः स्वगृहे नयेत् ॥ शुद्धे
रिपि च समेनवा ॥ दिने च कारयेत् श्राद्धं हैमेन नवकमर्चयेत् ॥ गृहस्थाश्रमगतानेव नीचैरे
वालये पिता ॥ पश्चादेकाहाय ते पिंडं नष्टमर्वं समापयेत् ॥ एकादशाहे च श्राद्धं नस्नान
मात्रपूजयेत् ॥ वर्तेत् सामवर्णानां शुद्धात्मानं निषेधयेत् ॥ कृत्वा वै कालस्य श्राद्धं
तः स्नानं शुचिविधं वेत् ॥ दिनानि यानि देवस्य पश्चात् केन मोक्षदः ॥ न भवेत् पुनर्गर्भे
देवपित्रादिविधिना चरेत् ॥ नारी वा ऋतुपर्वणि शुद्धे पिंडमाचरेत् ॥ प्रथमे तु निषेधः पिंड
देयानि विधिपूर्वकं ॥ क्रमात् पुनः पुनर्नैव सर्वश्राद्धानि कारयेत् ॥ प्रथमे तु करणे श्राद्धे श्रा
द्धे नाम गोत्रतः ॥ श्राद्धे कर्त्ता तु पिंडं नान्यः पञ्चदशाहे विधानं ॥ सप्तमे च षष्ठे च तु प्रेतो
नाम पितामहः ॥ प्रथमे तु निषेधः कर्म्यमस्तेषां तु समापयेत् ॥ नीवारस्य तु श्राद्धे पिंडं करे
नियोजयेत् ॥ कृष्णे च यावदेवास्य नावतिष्ठेदेकक्रिया ॥ वर्णाश्रमे च वर्णानां
मेषपर्वविधिस्मृताः ॥ पञ्चत्रिरात्रमासोनं वत्सरादेतां श्राद्धं ज्ञापयेत् ॥ वत्सरस्य तु हि नीचे

79

क्रि दिने येन्तौ न चैव च ॥ पूर्वा पूर्वा कुर्वीत पारणं द्वादशी काहं ही रसप्त च ॥ एकादशीं न नः स्राद्वं च
न्द्रेऽहनि का स्मृत ॥ उदयस्थ तिथिः या तु न सा पूर्णा प्रत्यापने ॥ चतुःस्थाने च नभ्याव हि मो
योऽक्रमुत्थापने ॥ चतुर्थे कुर्वन्ति या गोवान नीयोऽक्षिप्रत्यापने ॥ हरयोऽक्रं कहदिरे च न पुंक्ति ४०
धनायने ॥ कोटिरथं हस्याग्नि पंच केम हतेन्वायने ॥ चघुहृष्टच विधे या सम मध्य स्थ सम्भवः
सूर्ये मेदिने सुष्टामे नैव च भव मेनरा ॥ मारो न न च मो न्यायारक्षमे वलवन्त्कथा ॥ एका
दश्या हा हुवेन स्याति रे ममे वक्रे ॥ सिद्धान्तेन च राजनृत्कृ मनरा सप्तिकाद्ययः ॥ द्वादशी
स्यावियुक्ता लो च चैयुर्व्वे च घ्यक ॥ दीप दक्ष मध्यो रस्याप्ति ग्राह स्या हृ य धर्म च घ्यको ॥ यह
शास मौपेन्नु रह्मिना सुख मासनं ॥ स्याहस्ताय तेन मासा ति आहारनेका हस्ये न तथा ॥
विघ्न ल सम भवेचैव हि पेडुस्लगा बोध्या ॥ मोक्षये नि यहा न वेष्मनाहृष्या लक्ष्मि हस्ता ॥
नभासः पूर्णमासे ये पालिचिवेकाद्या नमः ॥ चावह न ने न यच्छाद्यस्वस्थाने मोनपोहि तैः
न्दैवन्न यमेश्वाहमयमेकूरस्तेयोचिवा ॥ सालिनिष्ठिमोसिके श्रृह्मनेयु मिंदिने नरः ॥
विक्रमोम्ब विप्रदेवा नि ष्टि ने वासुदेवप ॥ एवमोमास्या मनोयोमाचन चौन स्फद न का

नव म्योवह्नेय ललि रिक्ता न स्या न नर्दशी ॥ पञ्चा रिक्ता च ति नेष्या मूंते च सीकृपाले न रः ॥ एका
दश्यांसीय स्याह्नेवकं परिस्नों निने ॥ रविदिनेन कृष्णाद्ये न कुर्याच्छिरनकेदिवः ॥ एकादश्या
केयहि ये नेनापान याचिने ॥ चन्द्रवैशस्ये नेदंत्रे च नः स्नान समाचरेत ॥ एकादश्या हारे ४१
रमावेह्नाने नलालिने ॥ दिने दिने त्रयाने वो मध्ये याव हि ज्ञानत मे ॥ मनुष्यस्य शरीरे
श्रस्थोनाचैव संचये ॥ लिह्येयन नर्वहूिके मध्याधिक धनयूथ ॥ अस्थोति स्याकूट कुंभम
भवेलि च गायिप ॥ पनस्याकारणाज्ञानं मोदीयने थ्योलिव पनः ॥ यस्मिन् दिने पूर्ने नैन र
त्यावि श्यामेव ॥ पहानन राभवेदाय मूलकं मूनपूर्वकं ॥ निलासुवेन थ्यामायमन्यः
पापिकेच यच ॥ एकादश्यां हेयान वेन शिशुदेइः प्रत्नायने ॥ तदि योहादश्यां हेन ने व स्य: प
वस्येन तथा ॥ सुदिः पुरुस्यम्पुसेनमूनकेन तु स्तनकं ॥ एवमिमासानि रावृ स्याघामास
धारामस्यापलिरिणभवेत ॥ परमेकाहमावर्षाष्टपूर्ण्ञानानां विष्णुयाति ॥ अनेनैवानुसारेण
शुद्धि स्यान्सर्व वर्णीका ॥ एकादश्याहान्यसृनिम्युत्तनः प्रतिवत्सरे ॥ वेश्यूद्वेनम स्य
एकादिरं प्रदायपेन ॥ पच्चानारागणाः सर्वेव्यापनेर विरज्यिभिः ॥ श्रुतीयस्त्वाच्य पा

पानिनयेनोभवनिष्कविन॥ याख्यानेयशुंसंनिसर्वदेवहितोत्तमः॥ यानियेनोविने
यमानयज्ञाकोमुप्रकासानि॥ नावहन्यः पिनामानयावतोविनिमानवः॥ मनानाः
वनयाणावनणावेहोनिवर्नने॥ ज्ञानमावेशवमनोवेधयेवविघ्नाउरुमुरुः॥ जोवना.
प्रतिसेयोगामत्रेधर्ममनुसरन॥ मनानाकः मनोभासानव्यायाससमपालिको॥ प
वेनानापव्रसेनकहानव्यहानयुक्तमे॥ नमाशाख्यासमासापरमयाकाश्रमयेहरू॥
हिष्यवननसमायुक्काहेमनोनेतलकृतने॥ हेमपुंलोघविहकृमाभूभशोषेपथानेकु॥ प्र
ज्ञानवनघतोषकेगतमदीपायवाकिलो॥ नमायंसेपपुपहेमहोविलक्तीसमलितन॥ चु
नपुनोघकलपागनमेदेपविकुलयेपन॥ ज्ञापवेचाम्लाननचकृत्वापारावमईनं॥ नो
भूंकेकृकमेवोहेकमंत्रगुहयहन॥ हेषकोणनहोकृयवामरामनभाजने॥ पाशेष
प्यापथेद्वरणामयधानानिलेवनाहि॥ सुख्यानमवविधिकृत्वाद्राममुणायनवेस्यन॥
कर्णकराभगुलीबाहुभूषतोः चिचभूषतोः॥ गृहीणकगुणेयुंकेगहणेलासमलितन
सपलोकायसंपूर्णस्वलोकस्वावहापक॥ वेहोत्तमपाभनेः सज्यवोलकंपविकाणय॥

तनोधनन्यपानवेपवरेनेः फलाविनेः॥ यथाहुकसतहोपाहितसूर्याहोससाग
वेः॥ प्रभोयमनसाभूपाक्ष्याणमेनिजमनि॥ हवेवमत्यमनलेहमाप्यचर्वविसलेपे
ने॥ नथावेकारहेयाहेनकणमानेमयाश्रुण॥ उपग्रुकृतननसासोनमर्वपरिकस्प
येन॥ स्पाययेनकृसूहेमकृपोपनिशुभवपः॥ मूनविलापरानबामहानयापापः
योरिना॥ पुखवहेममर्वत्पुत्रामलोयने॥ उपनिषृत्नलेपानियाप्यारानप्रभा
वनः॥ पोदयनिनेयासमृशुकृशुभोवानानाः॥ नवमेतानघोनेनवाध्यनेसकृतः
कृविन॥ शाप्यादानप्रभावेनयेनोशुद्धेनकृपलान॥ श्रीपिपापसमाश्रुकाः स्वर्गलो
कसप्रावनि॥ विमानवरमाकृढः सेव्यमानोमरागणैः॥ श्रावलसंघवपावविद्धः
सवींविवर्तिनः॥ नवकेमोहशेद्गाइश्याप्यासेवमाप्तवनया॥ यामर्नेः कृहनेनारीन.
सश्वादेसनेनकं॥ उपकारायमावर्नद्वेवनेननपाकृता॥ उद्देयोसोवमानासा
भर्नेश्रवनोसनो॥ अयोरयाप्तमापनहमेकेभसमर्पिने॥ यहंधयानपाघर
प्यामदेमेवयहापेन॥ उपकारकरेहोपापरवेहिह्राकिंवन॥ भूवणामात्रसेल.

४४

गंचस्तंभेगणाहिकंचयन ॥ नतस्यैवलभिनानस्वस्यस्थानेनियोजयेत् ॥ पुत्रपत्नो
कपालानांपुत्रपुत्रस्त्रीविनायकं ॥ ततःशुक्राभरणानीमृद्दीतकस्यमंगलैः ॥ इष
शुश्रूषयत्नैर्देवैश्चशुश्रूषाभृत्याः ॥ येनतस्यप्रतिलाभसंख्यासर्वेषांकरणेपुंसा ॥ सर्वदा
नमस्तस्मैशुक्रायनमस्तेशिवलिंगेदिव्ये ॥ आत्मसंयुक्तःशिवंमांमोक्षंकुरुस्वर्गलोकेदैवैः ॥ न
स्मादायाप्रदानेनमानमापवग्रमोदना ॥ सुखायोपप्रदानव्यानुग्रहणायकृतंमिने ॥
महात्मानःसर्वेत्याज्याः पूर्वोदत्तानिवकीर्तयेत् ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यप्रणिपत्यवि
सर्जयेत् ॥ विधिनाऽनेनयुक्तस्यहिदानमेतत्सुरापथेन ॥ वकुर्यात्तस्यदीर्घायुःश्रियाय
शायनेसदा ॥ विभजन्शेषंपुण्यंदत्तंदानंकृतंतस्यपुंसः ॥ एवंयोऽपिसर्वंनादेयंपुरु
षोत्तमयनफले ॥ सागरवर्षाणांदिव्यानांलोकेसमहीयते ॥ यस्तुयत्नपठतेपानेका
लेविधानंयनतथा ॥ ब्राह्मणानांयज्ञपुण्येनसर्वपापैःप्रमुच्यतेतथा ॥ अथागतेनिमिषेवकु
रुतेयनधेवद ॥ गंगायांकृतंपुण्यंयोवरस्यमातारंतारयमे ॥ येनसनेवसर्वेषांमनोनि
केभवेद्वत ॥ इदानिवारणाणीपहविनाशाप्रीनयेसदा ॥ सर्वपापानांप्रभावेनमुच्यतेह्

फलभाग्भवेत् ॥ यत्रासौजायतेप्राणीभुंक्तेनैवपरफलं ॥ कर्मस्वयाल्लितेनोपानिभवः
शस्त्रभृत्यानः ॥ महाकुलेषुधर्मात्मासर्वशास्त्रविशारदः ॥ पुनःसमानिवैर्जवामृता
मानवरुणवः ॥ हेमविमानमारुह्यप्रयातोभिसमाहृतः ॥ मृतोसौस्वर्गकमेषुपिन
भिःसहमोदते ॥ पुण्यकालेक्रमेणशाद्यंमावस्यादिनेतथा ॥ माघादिषुपर्वणिषु
तिथ्यादिषुनपुंस ॥ श्रद्धयादेयंयथाशक्त्याविनायकायच ॥ नोपविशत्यश्राह्मणानिस
पितृकार्याणिविना ॥ सर्वेषांकर्मणांचैवशांतिर्भवत्यापिच ॥ श्राद्धेनतृप्ताःपितरोददति
देवाश्चसर्वशः ॥ पितृणांकिंचिदुर्लभंतानानामानितयानजेपर ॥ तृप्ताःप्रयच्छन्तिकमान्पुष्टिम्
स्वर्गमक्षयंपदं ॥ सोप्यनेनाक्षतकार्यंद्वारंप्राप्यस्वर्गम् ॥ मोक्षंवेदांगपापश्राद्धंश्राद्ध
दायकस्य ॥ श्राद्धंकृत्वेनकुर्वीतसपिंडीकरणंविना ॥ अमावास्यायोगेमासिमासि
स्नानंकृत्वाक्रिया ॥ सपिंडीकरणंनतुकार्यंद्वादशाहेसपिंडने ॥ यस्यपत्नीसवर्णस्यैव
चैकाकिनोभवेत् ॥ सर्वेषांपुत्रवत्पत्नीनांकेनतमेवाद ॥ नासपिंडीनिसा
मर्थःपितृपत्नेसमाचरेत् ॥ समाचरेद्यदापापपितृपितरेसापिनाप्नोति ॥ मृतेभर्तरियाना

ग॰ ३ं॰ ४१

86

गैप्राणां शैवणोविधानेन ॥ भर्त्रैव हि समं तस्याः श्राद्धानि प्रत्येकं न सपिंडने ॥ अह्न्यागेनापि पितृद
वैश्यानां हि त्रिया पिता ॥ यस्यास्तु नो भवेज्ज्ञातो कर्या त्रिंश सपिंडने ॥ एकोद्दिष्टं स्त्रियाः कृप
कर्तव्यो हि पतिः स्वतः ॥ त्रिंशोत्पत्तिप्रमाणेन शूद्रेणाह्निनापि वा ॥ एकोद्दिष्टं पितुः श्राद्धं
तेनैव प्रमाणेन ॥ अन्यदेशास्थितेनानः स्वतो वर्णाचतु हृपात् ॥ ततः स्वतः स्वयं भूता
सपिंडीकरणं सदा ॥ अजाहि काम्य मुद्दाह्य श्राद्धं द्विजनके ॥ पितुः पृथक्कात नवं
गोत्रपि सपिंडने ॥ पितामहा प्रमाताः स्वतो ऽर्पण सपिंडने ॥ अमीना पितृक पितान
नृणां पितृकास्वतः ॥ सापिंडीकरणं कुर्याद्धि विना स्वेन मम ॥ श्वशुरापा पितृ नापात्
पितृ कर्या सपिंडने ॥ भिन्नभिन्न भिन्ना पिंड पत्नीपयेन ॥ पतिपुत्रविहीनानां
श्रीणां नामेव सपिंडने ॥ कुर्वीत देवमन्त्र सत्ताया वा पितृव्यापयं ॥ यस्यान विद्यते कश्चि
देशोनाम नोऽपना ॥ कामोऽपि हि समं प्रश्नान् मृत्यो चेद्देवं ॥ एकोद्दिष्टं न ह्यापरे ता सह
भ्रातृभिः ॥ अपुत्रानां हि पत्नीनां पतिं न पुत्रैः सपिंडने ॥ नवकं श्राद्धं पार्वणं श्राद्धं मेकांकां
पितृनः ॥ अपरेणैव कर्तव्यं भ्राता कारयेद्धुवः ॥ इत्येव लक्ष्यं न्याय्येन वा दरशा

87

वै ॥ पितृ श्रेयः कर्तव्य कुर्वीत पितृनानते ॥ पितृनैव हि कर्तव्यं सपिंडीकरणं विना ॥
तु कृत्वा पिपत्नीं पितृपुत्रैः स्मार्तवेत् ॥ नवश्राद्धं सपिंडं वा श्राद्धं न्यून्यापि सोऽपि ॥
एकेन वन कार्याणि नविभक्ता पैतृ ॥ संन्यासे कृत नैव को ऽशिभिः सपुत्रादनं
विभक्त पृथक् कार्या क्रियासंवत्सरादिका ॥ श्राद्धं संवत्सरादूर्ध्वं माकर्याच्छ्रयत्न
शक्ति ॥ एकेन वर्षकर्तव्या श्रेयसी पि वर्षवे ॥ यस्य ज्ञानि नवज्ञानि पतन् श्राद्धानि षो
डशा ॥ पिशाचत्वं स्थिरं तस्य भूतैः श्राद्धशतैरपि ॥ भूनाचा नानुपूर्व्यावा पिषाचामस्व
दाहनं ॥ सपिंडीकरणं कुर्यात् पुत्रहीनेन वेन्न ॥ सर्वेषां पुत्रहीनानां पत्नी कुर्यात् सपिंड
ने ॥ अपाहिनामृता पत्नी दृष्ट्वा पतिर्वा पिता ॥ तेनापि नर्पहमपे वा परोनायदाभवे
न ॥ पार्वणं स्वने का वेश्या दाता सो पुत्रवीनच ॥ तोष्यं श्राद्धं गर्भा श्राद्धं श्राद्धस्या एव कः
पहमपेन कर्तव्यं महाप्रहरेषि द्विजः ॥ पितृपितृनदानं सपिंडीकरणं विना ॥ पत्नीं
सन्तप्तं हनं देवा दोषो नो वचनं ॥ श्रुपूर्णा सयमपेन पितृभाव नितेवना ॥ पितृभ्यो पि
क्रियहं तं स्वगेपिंड विसर्जितं ॥ तन्मध्ये पितृदोन मेघमवदा दानः ॥ देवानां पितरोऽपि का

ग॰ पु॰ ४४

पितॄणां स्वधया तथा ॥ ऋषयो ये पितरो देवा ग्रहा नागयजनिनेनेषु ॥ पितृदेवमनुष्याणां च
तनानां विश्वभवेत ॥ यजता ग्रहमयहं त्रं इन्द्रसर्वदेहिनो ॥ तेन पितृयज्ञमयाय यः ग्राड्
कारयेदथ ॥ मम तेन मङ्कनेशुल्पेदहनेनानवसाधः ॥ प्रेती भूतान्वा पितरो लक्षमुपैति दः
कक्रियः ॥ प्रमतिनाव पुनाम वे द्रुहवन्नास्त्र लवयोरिन्नुः ॥ पितरो येषु समायं मोलायुनेत
तको क्रियः ॥ अथमातः पितृनिनां पितृकार्यं तामुक्ते ॥ न वा मा पितापितानिहतीव
नेषु पितामहो ॥ मातृस्ते ननः कुर्यात्पितामहःसहवनन ॥ सर्वसत्वपुत्रः पयः
यज्ञावमवने मम ॥ सर्वपिण्डे नेकृतेऽपि पोषणानन्तां भुवि ॥ उपनिष्ठन्ते वे नेषा परमेष्व
मनुकमा ॥ इन्नकारैः सर्वं ददेत श्राद्धं नेवाम लोक लिम ॥ इति श्रीगारुडे तत्त्वदीपे
पितृ श्राद्धाध्यायः ॥ गरुड उवाच ॥ धर्मवर्म मयेदेहेक धनपुत्रकलत्रादेन
वृकम सर्वाणिकस्य ते मनानाये च समागतः ॥ जीवति पितृतुमहीवान्यत्र यो वयिनामहो
वृत्तायो पितामहो नङ्गु ननकादयो जीवति ॥ कथं संपिण्डनं कुर्यान्मातः कुर्यात्ननादेन
प्रवेमातामहो रोनामेन नक्ष कथयनः प्रभोः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणु तार्क्ष्य प्रवक्ष्यामि ४४

पितृरीकरणो वया ॥ ममलक्ष्मीर्यथा पत्नी सापुत्राना यथाव्यया ॥ गायत्री वा यतसावित्री
नेषवनमर स्मृती ॥ गायत्र्या मेल पितृना हि नतनी मासत्रिश्रान ॥ सावित्र्यां तानेथिन्या
हि सर्व लोकेन मस्यत ॥ मेरिपितानकृतनेपरम सनो सारगुरुम ॥ तापनेना बृमेन्दः सूनन
सापिण्ड्यन कले ॥ पितामहस्यातितिथिश्रात्नेगोपनेच पितामहः ॥ देहमहानाडम मो ये पत्न
स्याश्च पितामहः ॥ स्याद्दि स्मतमेता यथा हिरन्मपि पितामहः ॥ कृतेस्याद्गुणाहेति पितृ
णालपीलोस्तुतः ॥ पितृपत्यायोमे याम श्राद्धे कृत्वैतिनाहान ॥ प्रजालोपभवेने ज्ञोपुषन
कर्तव्यो निशु ॥ नसेन निति निनाको पुष्य श्रुनेन रका द्वष ॥ श्राद्धार्थस्य लोकोमुशनाय रु द्रोपि
हिगाथ्रला ॥ पापितमोहूश्रुते नामाक श्रुतेरिकानिदेवरति ॥ नरायणमालिकृत्वा पोनन
प्रोन शक्तिः ॥ नरायणोमृणापेम्पायोन नाकेत्वपितृभिः ॥ पितामहस्य पितामहाया
लिम्पः सत्पंचके ॥ पौरमातनमये वैमनुष्य सुभाग्य वामश्रा ॥ यदहस्तमनकमेवाविद्याः
पितृपितामहि ॥ येपते नमलेन समृतृभ्रजा पृथनेतृणा ॥ लोकायात्रानकर्तव्या दः खानाम
जनो यदि ॥ पितृकोनानेनम सकृनमन्सवमनयथा ॥ श्राणं गो तिणं समर्पितापोत्ता

89

ना॰ ९४

नेधनं ॥ गृहे हानिर्भवेद्विप्र हेते श्रेष्ठमनन्तमः ॥ अथवा करहस्तस्थे नक्षत्राख्यविधिपर्वके
मूलकस्यममी येन हिमवते च लोवलाः ॥ स्वर्गमाया भुव बराः शिवोमायाभिमिताः त्रिनः ॥
नतो हानः प्रकर्तव्याने श्रवणनक्षत्रे मह ॥ मन्नकाले नस्याश्रः कार्योयम नक्षत्रमे ॥ विधे
नियमतो कार्यमेतेन विधिपूर्वकं ॥ तिलवाश्राद्धिशिनं पवनस्था हिमपहलनहपूर्वे ॥ विप्रा
णो देयं दाने सर्वोपद्रवनाशनं ॥ मन्नकाले चन्द्रसूर्ये मपृथीलभतेनराः ॥ भाननो
पानदेशा श्राद्धे मघराचवासमी ॥ दहिमा देयं नेविन्न सर्वपापकनाशनं ॥ वालस्तद
महनमपंचकेश्चमनस्तव ॥ विधानेनोन उर्वीनविकनस्य प्रनायते ॥ पुत्राद्दत्तोनिव
हृत्या नैपेनश्राद्धेविहनपेन ॥ आधिपोहिश्रुताद्भोस्वमन्य प्रणावनेणा ॥ पुत्रोकन्या पु
त्रि हैश्चात्र बैवेपंचेन के ॥ विकृतेनन्यासापिपि नस्याशोनपोव्येन ॥ पुत्रपाद्देनकर्मान
नवाहनमयोक्षके ॥ सा सीना देनकुर्वीनमहनविमर्दने ॥ नकुर्यातिलदोसेचहि
नः पूर्णो कृतिनपा ॥ नकुर्यादेशस्वविचित्रयोसौव्रहलके ॥ समशाने वासिखनेभ्यः
पंचमं प्रनिवेद्धिके ॥ षष्ठे च वर्जनेनप्रोक्तः दयापिदयाह्निके ॥ श्राद्धे घोर शाके वे कन्यप

मेपाश्विकौ निने ॥ चन्यन्त्रोरः पाकेम थोहितोपुनार्समिवद ॥ कर्तव्यानीह विधिना श्राद्धा
न्येकादशोवन ॥ वसन्तविद्युनोवायेबनस्यावे श्राद्धपंचमं ॥ पंचमेघोरशालाद्यायाः पुत्रानन्व
विप्रोनलः ॥ दाहस्यावनिमासानिश्चान्नान्येकादशेन च ॥ त्रिपक्षाभेभवेपूर्वं हितेके भ
वोन्यथा ॥ श्रोदन्नपूर्वश्राद्धं येकलालनपश्च विधादरा ॥ विनपैन्ति विश्वद्रष्टुं शान्तायेनव
योनयुन ॥ शानाधं श्राद्धं दशनेद्ववीलिनः पाकभीनहि ॥ वत्नाविशानयावाहांश्राद्धेपु
नलयोधने ॥ मक्षहेत्यानान्नेनभवेपितृसान्निध्यं ॥ मेतनीयः शानाधनमहिः श्राद्धे
नतन्नः ॥ इत्याशौच भः ॥ आदप्रानेन मृतकनकपंचनाणवन्यन ॥ नरककर्तव्यस्वपेवचेत
हिपानेविधीयते ॥ नविपुत्राविभुवनसेनायने ॥ नानापावविनिर्गमनेन वराजभय ॥
शूद्राणां वनमृदेवनर्मपुत्राणकृत्यं निविवेन ॥ [illegible] स्थिते तेपेन श्रुलाधेके यह व्यया ॥
नरकेमोमृत [illegible] नमोयहाधि नभवेन ॥ माभूलेहनकाधेयभोललामननसेवन ॥ स्नानं
दानेनपोहोम नपंतो स्वस्ननने ॥ [illegible] नेपेनवर्जयेसिद्धयानन ॥ स्नानिसं
बन्धिनोमवेन्माव [illegible] ॥ विलनयमेला निस्ताधेनः पापनाशने ॥ इतिश्री

गरुड उवाच ॥ येन स्वाराज्य विस्तीर्णं तीर्थे येन महाराज वर्णितेनामय कोनरविशेषा या पः ॥ गरुड उ-
वाच ॥ कस्माद्दानेन सम्भूतं मे महर्यं तत्तिर्हायकं ॥ मृताः प्राणन्नस्त्रनानां तु कार्यं नित्यहिषान्नमे
श्रयहेतव विसृष्टा तीर्थे वापि यतेन यः ॥ न यापत्नी तीर्थे स्त्रियने मृत हेमन्न सुवर्णदानतः ॥ मृत्वा
कदो चुये पुरुष सकाशात्तिमवाप्नुयात् ॥ संन्यासे कृतके तु यत्फलं तीर्थे वापि महत्पिबा ॥ निय-
मवक्तु त्वं देव चिन्तनभागो द्विजात्तत ॥ केनन सफभवे सुद्धि वा सुते रत्नयाकृतेः ॥ श्रीभ-
गवानुवाच ॥ कृत्वा निरशनं यो वै नरस्समामानितः काशिचेतन ॥ साडषोनत्र शुकस्त्यमम-
नस्यो विमानेने ॥ पाचेन्यहानि तीर्थे तिष्ठेन निरशनेन कृते ॥ कर्तीभुमालानतु तुल्या तीर्थ समा
ममस्तु हिताः ॥ तीर्थे न महेश्वान्येन्या सकृत्वा चाश्रियते नरः ॥ गन्यहेतु भनेसोपि पूर्वोक्त
हि फलं ॥ महान्वेतीर्थे गो ब्रह्महीनेन प्राने नृतः ॥ पुनर्नेनायने तीर्थे ह्येव विद्वि-
विनाने ॥ ज्ञान यः समसं न्यासे मृत्युमानिय हि मानवः ॥ विप्रकं सत्तु पापे भवेद्धि
गेस्तु यानकैः ॥ ब्रह्मन्यु हन्ति दान तुवत्सम्पालनाल भोजनं ॥ तिलपात्र पयसा ग्रन्यादी
परानेस्वार्थनं ॥ पञ्चेव नस्य स्त्रहस्ते का परम्स्त्राव यांगि हि ॥ मनोस्तु किम वामो-

नियस्या स्वर्गे हम घेयः ॥ नस्मात्स्नानावंतरानं वेकुंठं पदहायकं ॥ नस्मात्स्वस्यस्थान
गोलासाप ये मोहलन्ते ॥ कस्मात्याहि समस्ती तीर्थे वन नियोनरः ॥ वसायोत्स्व नालं-
स्यातु हिश्वाह्यिदर्शनिहि ॥ मृत्तो तीर्थे मम्मा विधूताखिलपापानां नृपाने कृते ॥ योग्यायानरः सोपि प्र-
वीणामत्स्य स्वयम्भुते ॥ ब्रह्मानि गत्वा नकृत्वा स्वरहे पि हनत्याते ॥ स्वकृत्वा निषु तित्यस्य प-
काकोनिविरस्ति ॥ एवं चैव तथा नोगपनि न्यत्यन गोपदा ॥ कालग्रमे मम वामो निनबनलो
यनेहिनो ॥ एनायस्मे तीर्थे गतागत मृत्वानि यदि वेनरः ॥ यमहन्ता विप्रोविष्णुलक्ष्मीनिन स्यको
निकं ॥ तीर्थे सर्वनरं नाना सर्वे कैविल्ल ज्ञानान्यकृतं ॥ नत्वाप्रियतन हस्तेन मनो तीर्थे फलमवा-
ने ॥ सर्वेन्नापि मता तीर्थे गोन्यत्र प्रियतेनराः ॥ स्नभवेसो कनपोमा सभवेन्मंकि मानवः
कृत्वा निरशनं नाहं उनमीति विनिवः त्र मानु ॥ तयाणानिस्मारुप सर्वस्व नन्यरिकूनेन ॥
वाह्मयणोपवेल कृत्य मन्त्र सान स्वि तेः हितेः ॥ एनायेवहद्दन्तु ब्रह्मा सर्वतीर्थ मममाचरेत ॥
तीर्थे गत्वा तु यः कोपि उनरा यांति वे गृह ॥ प्रवृत्तानस्तुभः विप्रश्राप श्विन्न मथास्तेन ॥
मरत्वा स्वर्ग स्नानानि गो महाँ गन वाजिनः ॥ तीर्थे यदि लभ्यते मृत्युकाले सभाग्यवान्

५५ क

ग्रहाम्बवलितं नीर्णं समशरीरं समुपस्थिते ॥ पदे पदे तु गोदानं फलमाप्नोति मानवः ॥ यदि देहः कृते
त पद्माय दत्तो पुण्यात्मा विष्णुश्च ति ॥ नीरपूर्णानां निरन्नानां च श्रमं भेषजं दापयेत्तदा ॥ कृत्वा तु यत्नतः
चक्र लेपसंस्कारं ॥ ह्रियमाणमनात्रं सर्वं हीयमानं च पुण्यार्कं तारकं ॥ ज्ञात्वा स्वमानसं तस्य निश्चयं
मानसं पापमानवः ॥ मातृपितृ विहीना ये पुत्रहीनाः च विशेषतः ॥ तेषां च गतिरेवेह पुण्यहीनाः सर्वे
हि लोके नः ॥ ऋषिभिः सह यमेन विधियुक्तमनल्पवेदं ॥ ज्ञात्वा यत्ने यत्नेन फलं लभेत् हि पुण्यवान्
दीयते ॥ पदपौत्रस्नेहादि पूर्वे पापपिण्डं तस्य निवृत्तये ॥ पितृदेवादयः पुत्रैः पनविप्रकल्पितः ॥
श्राद्धानि सपिण्डानि कृत्वा स्वयं प्रतिपक्षे ॥ पितृः श्रवणात् सर्वेषां सपापानं कृत्वाने ॥ भविष्यं
पौत्रसहस्रेण कार्यं न तस्य ॥ यदि लोभात् पञ्चानि काले दानानि मन्त्रके ॥ ततः श्राद्धं
नित्यं सर्वं कर्तव्यं पापिनः विनिवृत्तये ॥ सपिण्डके काले लक्षयुक्तं प्रकृत्या वेदवचनं ॥ तानि केचि
वन्ति स्वपुण्यानस्मात् पदं पदम् ॥ तस्य पापं विनाशयति ध्रुवं तत्र ॥ रक्षाविधानानि
पुनिस्थापनिपुत्रस्य कृत्वा ॥ उत्सवः धार्मिकः सोमपापाविधिवत् लभते ॥ नृपश्चैव सम्यक्तेन
संयोजनानि विधिवत् सम्यक् ॥ नचैवोपरतं वा तस्य मोहजालं न वैवाहि ॥ मृत्युकाले नचमपुत्र

४९

यमहनमसृज्ज्वं ॥ समासहस्राणि च समसंख्येनैवरोकमनोपनं नेवधारणा ॥ मृतादेवं
परिहरणीनि गोग्रहे रत्नादाने भागवत्यायामिन ॥ इति श्रीगारुडे प्रेतकल्पे
सप्तमोऽध्यायः ॥ गरुड उवाच ॥ एकमपरं भे मेकप्रापयत्युपयाना नया
विधिनैकदानं भोक्ता कोनिमित्तं ॥ किंलक्षणः किंस्वरूपः कस्मै देयोऽन्नदानं
हरे ॥ कस्मिन् काले प्रदातव्यः श्रेयसे सुखप्रदायकः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणु तात प्र
वक्ष्यामि एकं भयदायकं ॥ अनादेयं न दातव्यं पापानां सेवनः ॥ विशेषणमस
विहितेन तु श्रेष्ठं प्रदायकं ॥ दानपात्रं घोषणा कृत्स्नः विपरीतकार्यव्यवस्थाय ॥ एकमपरं
नखानि गानेन पत्रभावेन ॥ सहस्रफलनिदानं च कुरुते भक्तिलेशेन ॥ स्वालिमभूमिः
भागेन एका नूतनलसूनिनः ॥ श्रेनस्वानं दानं तथा भानुनैव यदि श्रद्धया ॥ श्रद्धानोपेन
दानेन तस्मै नास्ति च कामानि ॥ दारकानि विशेषाण्युत्कृष्टं भांडदानं यथेन ॥ विप्रदानानं
संकल्पं च दाहदानं शोभनं ॥ एको विधिमेन लक्षं पक्वान्नं प्रविसृजिनः ॥ विष्णुमुद्दिश्य
दानं ब्राः संकल्पयामासतः शुभैः ॥ एको वै धर्मं तस्मात्प्रयोजनं नवधं कृत्वान् ॥ विप्रशोधं

सं.९६

यवैकं तगति लक्षवात्तो भवेत् ॥ कोटिधाय: प्रदानस्य मासाधान्नि लक्षश: ॥ उक्तं निषा
द्मसम्भूत्राह्मे कोटि फलकस्य च ॥ कोटिशाश्वानामानीतु एकैकं विनिवेदयेत् ॥ एकादश्या
हात्म्यमूर्तिसंख्यानित्यचराहिकः ॥ पद्मानन लक्ष्मी शिलाग्रावस्थवत्सवरी हरिं ॥ तुलपात्रा
लोत्रहानिरुद्धालिखते कांनिच ॥ एकादयापूर्णमेनीन त्रिकांस्यपात्रे परिविस्थितो ॥ वैशाखा
द्यातिनालक्षसंख्याकानि स्वर्गाधिपै: ॥ वासुतालभ्याविशाखेशानं तु शुभानिरापयेत् ॥
यद्रन्यद्दलिसंकल्पावि धिपूर्वं लोपरं ॥ आलता पंक्तलीनापवेदस्वननपुनाखच ॥ ए
वेयामावदेहिसानतनसूतैकदावत ॥ सम थीरिदाविज्ञापन्नवावातनसेतायिव ॥ शुन
श्रीगुरुः इश्वरोत्तपुत्रकल्पस्कंभप्र शानोनामैकविंशोध्यायः ॥ श्रीकृष्ण: ॥ शातेनोर्थ:
शामेमोहंस्वाविवदस्मप्रभो ॥ केनमोहसवामोतिकेलक्ष्वगृंवेसंस्थिते ॥ केनयोध्या:
भवेनंतस्वलीलास्त्रलोकनः ॥ मानुषंकेनलभतेनरकेशालिमज्जति ॥ एतन्मेवदति
श्विनाभक्तानांमोहनायकं ॥ श्रीभगवान् ॥ मानुषंभारतेवर्षेत्रयोदशास्वजाति
षु ॥ तन्मध्याविपवेदेदेवनरसंम्मातिविपतेः ॥ श्रयोध्यामथुरामायाकाशीकांचीअवंत

ॐ

तिका ॥ पुरुषार्थादेवेति सर्वेनामोहनायकः ॥ कपोशालीवैमीनितुपाल्याहोः कालकोत्तं
रीपि ॥ स्नान: शिवशेषापानिनरनतायतेर्थाि ॥ सकृद्दसानेतयेनसूर्योविस्तारेहया ॥ वेद:
पविकरलेनमोहापापामनंग्रति ॥ श्रीकृष्णस्कृत्मितिस्कृताया मासमवतितित्यपाः ॥ तुल
सिकावयापाद्मेनरकादहृदयस्यहं ॥ शालिग्रामशिलाएवयत्रहमवतीशिला ॥ उभयोसंगा
मेपयनवस्तुसिनंसंशयः ॥ शालिग्रामशिलापत्रपादहास्वरूपावहा ॥ तन्मसिघानमशा:
शुरूतिबवनितिस्थिता ॥ रोपणात्पालनात्सम्यकाप्पानस्पर्शकीर्तनात् ॥ तुलसीदहती
पापंकृत्यानमानितवत्तान ॥ स्नानाहृदेस्मृयतनलेवागृहेषमहापणे ॥ यःस्नातिमानसेनी
र्थैनसलिप्यतपातकैः ॥ नकार्यविषयैदेवानपुष्पाणामतत्प्रमेव ॥ भावेषुविषनेदेवा: न
स्त्राज्ञावाहिकारणा ॥ प्रातःप्रातःपुष्पासंतितमेवाममस्यवरूकः ॥ प्रातःप्रातःप्रशंसंति
नमनोरोकेरतिव ॥ शालिगवधुसुलामेपेननयानियमालयं ॥ गंगागंगेतियोसुपायोजनानां
नेश्वानेरापि ॥ गंगास्नानंद्रुर्गेपिगामोतिवगास्वम ॥ ननेशिनरयानिरतिसमत्वमिश्रानेरपि
यारहितियनीतिस्यानात्स्वमंपदेलतां ॥ परलोकगानिस्याददेवीरवीरविचारवान ॥ श्रा

ग ४५ ब्राह्मणार्थे गवार्थे च स्त्रीणां बालवधेषु च ॥ प्राणान्त्यागी परो यत्न सर्वैर्मोदम वाप्नुयात ॥ एतेवे 94
मूह मर्मा श्रुस्वर्गमार्गलग्रेव च ॥ गोग्रहे देशविध्वंसे मरणे वणनोद्यतः ॥ उत्तमा पमम ध्या
नामोहा स्नो र्थ तु ग्रागिना ॥ ग्रात्मा मे नत्रमतर्पजन्य स्वर्गवास्व लभेद्ध्रुवं ॥ होरऊरुचेन नस्य भ्र
वेचेन पैवच ॥ प्रभासे श्रीस्थले चैव व्रयर्बुदे च त्रिपुष्करे ॥ विरोस्थवा मनो धवल्लसर्वोव सतिमा
नवः ॥ ब्राह्मणो दिवसं यावत्वश्रात्यतनि भूतले ॥ वर्षं वृत्ति नयोद्यपा ब्राह्मणांनुतिसेवने ॥
सर्वेकुलं समुद्धृत्य स्वर्गलोके महीयते ॥ कन्याविवाहे यो यत्नं ब्राह्मणो वर्टाव नम ॥ इहलो-
के वसेत्स्याधि स्वकुलैः परिवेष्टितः ॥ महाहालानि दत्तानि तत्र पुण्यफलमाप्नुयात ॥ वापीकू-
पतडागानां मन्दिराणां मठेषु हा ॥ जीर्णोद्धारं प्रकुर्वाणः पूर्वकर्तृफलं लभेत ॥ जीर्णोद्ध
रेण वै तेषां नश्यान्ति हि गृहे भवेत ॥ शीतवाता तपक्षेत्र स्वावपी वकुटीर के ॥ कृत्वा विप्राय वि
ज्येष्ठ दत्वा निकर्षे भवेत ॥ निरशःको दोषधका यत्न शरत्स्वर्गे महीयते ॥ यात्रोपनेयाविस्य स्य
कृतेपतिमशुद्धमेनेन ॥ मानस्नास्थीमाम्रोति वर्षाणां सर्वसंस्थया ॥ वृषभोत्सदिके कृत्वा
पवृषपतिया हि तेहनि ॥ स्वर्गे समे नौ नौ चैव कुले त्रिविध लक्ष्मी ॥ कृत्वा पापान्यनेकानि ५८

भक्ते देहमतिः सदा ॥ पश्चात्यजति सर्वाणि पापानि स्वपतिमनुव्रतेन ॥ महापापसमाचारो भक्ती-
योऽसुकृतो भवेत ॥ नश्यन्ति नाना रोगाश्च येन सर्वकिल्बिषं ॥ पञ्चानश्यचगा ग्रामलि-
नारोनेको ऽनिपः ॥ चतुःश्रामसेपुर्के विमानेषाधिगच्छति ॥ इच्छन्तेपम नुष्ठा श्रुपाप-
मामनयो निके ॥ तस्य वेला स्त्रियापानि वर्षेर्निपदानतः ॥ दक्ष कृपमभा वापी ह्रस्वाद-
पीसमेसः ॥ दश्यानां सर्वसामञ्ज्यका यानानिनिर्लेसे ॥ योवापी निर्ने लेदस्यायी यो दस्याक्षि- 99
पनिहिते ॥ प्राणिनां पोष्यं कर्या नमभेयमापकापकः ॥ एवमादिभिरत्ये स्त्रस्वकृतैः स्वर्ग-
भाग् भवेत ॥ तत्र सर्वफलं प्राप्य ग्रनिष्टं वोत्तमां लभेत ॥ नीचकार्य परित्यज्य स्थानेऽधर्मस-
मावेरन ॥ पतने समोस्यात्रितिमारमेनन्यस्य भवि ॥ दाने सोपमी वित्तस्य सोलिग्रामाणिशार्द्धने
श्रनाथप्रेतसंस्कारादौ हि पतनफलं लभेत ॥ इति श्रीमहद्भवतारोद्धनकल्पे श्रवपर्वको-
नामह्राविंशो ध्यायः ॥ नारद उवाच ॥ स्तनकानो विविधं हि कृपो कन्यामनुसोपारि ॥ वि-
वेकाः ह्र विनस्यमानवानां हिताय च ॥ श्री भगवानुवाच ॥ श्रतेननमानिपदेशाह-
नकस्य धनविधि ॥ वत्तगमिणिवर्णानां सर्वसाकर्मवर्जनं ॥ उभयोजरसाहानिकुलस्या

गु॰प्रे॰ ५१

सेविवर्जयेत्॥ सार्द्धं प्रतिगृहे होमः सा यावच्छुद्धिर्लिवर्त्तते॥ देशकालं तथात्मानं द्रव्यं द्रव्यप्रयो-
जनं॥ उत्पत्तिं चापवत्स्थानं ज्ञात्वा ताश्चापि समाचरेत्॥ गृहाद्वह्निप्रवेशान्तं देशान्तरमृतेष्वपि
स्नानं सचेलकं सर्वेषां स्युः शौचविधौ यतेत्॥ आमगर्भाश्च ये जीवा येषां गर्भाद्विनिर्गताः॥ तेषां
[illegible] संस्काराश्च तास्तेषां दृक् क्रिया॥ यस्यापि नाम त्रियाणां यथा सौ सामकल्पयेद्बुधः॥ गर्
भानां [illegible] सुत्युः शौचविधौ यते॥ स्वधा नाम च पुत्रस्य आहिताग्निः स्वकल्पया॥ पश्
वे [illegible] निरथात्तेषां॥ तानेतं तत्समये यथात्रास्नाणानां दशाह्निके॥ दशा-
हात्सूतकी विप्रो द्वादशाहेन क्षत्रियः॥ वैश्यः पञ्चदशाहाद्वै शूद्रो मासेन शुद्ध्यति॥ विवाहो-
त्सवयज्ञेषु चान्तरा मृतसूतके॥ आमेहेनान्नशेषः स्यादाता नाक्षेत्र सूतके॥ नीयन्ता तं पु-
रे सूतकी नो [illegible]॥ दशाहमेव तमाशौचं तत आपि सूत्रं वत्स्यतीन॥ सूतके मृतकं चे-
त्स्यात्सूतकं वापि सूतके॥ तत्राधिकृत्य मृतकं शौचं कार्यं न सूतकं॥ समानं शौचं सं-
पाते प्रथमेन समाप्यते॥ असमानं द्वितीयेन धर्मराजवचो यथा॥ ब्राह्मणार्थे विपन्नानां
बन्दीगोग्रहणे तथा॥ आहवे च विपन्नानामेकरात्रं तु सूतकं॥ नैवाशौचं न गृहीम किंचिद्दिप्रप्र- प्रे॰

100

णेषु भक्तानि सतो॥ जलावगाहमात्रेण येषां सद्यः शुचिक्रिया स्मृता॥ पूर्वं संकल्पितं वित्तं भोक्त्ये तत्
स्मान्न दोषोऽन्नवान॥ सर्वेषां समृतमासौ च मातापितरौ शुद्धे सूतके॥ सूतकं मातुरेवं स्यादुपस्पृश्य पि-
ता शुचिः॥ श्वेतकं दशाहं स्यात्तावेत् सूतकमंगलं न स्मृतं॥ नागन्यस्य स्पृश्यविधिर्विप्रो यावन्न स्याद्द-
शाहकं॥ उदकेन तिलैर्मिश्रं दानेन शुद्धि वै स्थितं॥ तथैव ऋषिभिः प्रोक्तं यथाकालेन शु-
ध्यति॥ न एकेन तत्पाके गन्तिले मिश्रं जलैस्तत्र॥ कृमिकामसहवोत्पन्ने स्वाती पीता [illegible] विभ-
वेत्॥ रात्रं परिपवेद्दया स्वर्णं वेणा महर्षिभिः॥ कृतिस्यो हि गुणां यत्स्या हि पूर्वस्या हि गुणं तथा॥
वत्सगुणोत्तरसूत्रं दानं यत्समागापां यत्॥ एवं चापि मतो लेख च वर्णो विशुद्ध्यति॥ वि निर्द-
ग्धस्तद् शुद्धस्य कालस्पृष्टोपस्थितः॥ तदा विशेषाद्दशाहं शिष्यं विशेष विद्व॥ इति श्री गारु-
डे महापुराणे प्रेतकल्पे सूतकाध्यायो नाम त्रिविंशोऽध्यायः॥ वैनतेय उवाच॥ भगवन्सर्वभूतानां
केचिदपमृत्युवशं गताः॥ कथं तेषां भवेन्मार्गः किंस्थानं का गतिर्भवेत्॥ किंकृत्यं च भवे-
त्तेषां विधानं वापि कीदृशं॥ तदहं श्रोतुमिच्छामि ब्रूहि मम प्रसादतः॥ येन भूतहिताय तेषां
सम्पन्नं सर्वे स्मृते॥ श्रीभगवानुवाच॥ तेषां मार्गं विधिः स्थानं विधानं कथयामि ते॥ शृणु ता

101

र्यपुरंगयेक्तनेदमेरगोश्च॥ लेचनायदृनाविप्राद्दृष्टिभिर्चीनितानालय॥ कायवाहविल 102
ह्रालाकहृतनपतिनाग्रपि॥ विभानिनृषविप्रायेविप्रवाध्यानमेवनसः॥ पतनोह्मपतोन
लेःकृतानानाग्रागुसंस्थितः॥ यांतितेनिरयेचोरंयेचम्लेच्छादिभिःहतः॥ ...
[illegible]

[illegible]

103
[illegible]

ग॰ ष॰ ५५

मघेहि वाणगर्भैः नमस्तमे ॥ यत्नायनीति नवमीदशमेषु या फाल्गुनी निच ॥ स्याश्च विश्वतः
चकः पिरीवृकारशीनयो ॥ भद्रंकतीभिरिति चकृतीनिः शविसर्जनं ॥ कृत्वैकारसोदेवः
न्यः श्राद्धे कृपान्ये रहवि ॥ विषानावाहयेन्मृत्राचन्नवेद्दविश्वारदाः ॥ विषाशीलगणोपन्
त्वकालः शीलसत्ववान ॥ सर्वांगाश्चन्द्रपांश्च नद्धलेः कृत्ये हि धिमायेनः ॥ विमुखत्वं
मुखा कार्पोहरत्ना मृपवलना ॥ अस्मारोष्यमयलव यमो लाहमृपेभवेत ॥ सुहिनसाम्
वेदेन गो विलंपोस्त्रमयमेसन ॥ इ मित्वेनीनिमं ये तारहिगा स्थापयेयमः ॥ धामोरवीनिम
येताकरश्वनरलोमसेन ॥ मध्यमंडलकं कृत्वा स्थापोरमेस्थानरः ॥ वस्त्रा विश्वस्थाण
डोयमः पूनलत्वं पंचमः ॥ इत्थं कुंभोनृनः स्थाप्या पंचरत्नसमन्विता ॥ वस्त्रयन्नोपवीतम्
निहत्य कल्करागनानिव ॥ नवकृपोन्मृष्य कवष्वामादौ देवताश्च ॥ पंचब्राह्मणानि क्वी
नरेवतानां गपातो विधि ॥ नलपानानलः कपीपिरोविटुः पृथक् राष्ट्र ॥ तोप्यवानानाम
श्रेवा च्यालमे मृणमये पि च ॥ निलोत्कमं समाहाय सर्वौषधिसमन्विता ॥ आसनोपानेरो
क्रंगरुहिकावकमेरलः ॥ मानंते माक्तना गाबेवला नरघविधं पदं ॥ नात्रपात्रे निलेः

५५

श्रीः सहिरण्यं सचलिनाः ॥ इत्याह्वानमुखो यथाविधिपूजनं लोकमार ॥ करावेष्ठावुकेस्या
पाने षायाय वस्त्रमर्प ॥ प्रत्येकं समेषविशेषाक्षहयोपयथाविनो ॥ नामगापापोशोवादेशोघ्रा घृत
गाश्च लयीनकं ॥ घमो देशो नि लालो है न नोदयाश्चर विणं ॥ पश्चाद्वस्त्रलिकाः कार्याः स
वौसधिसमन्विताः ॥ पालाशपानपाणीनां विभागः शृण्वक श्यप ॥ कलानि न सम सतां
त्रक्षश्वोप्रजहाश्राकृतिः ॥ प्रानत्येशाहिवृक्षपर्ती प्रोक्तो विनेषवि ॥ विन्यसेन्निपर्णी
निविभागेनलहयपकृष्यके ॥ चत्वारि शाखाभागी ग्रीवा योरस्या विन्यसेत ॥ विंशतिवःस्या
लेस्या विंशतिर्नेवृनया ॥ बाहो हि विंशतिर्दृष्याक्क टिदेशे च विंशतिः ॥ कुरुहदेयसा
नेवा प्रिविंशजेहेद्यो न्यसेत ॥ इत्याश्च न ह पोक्षिद्ध वक्ष्य स्याश्च फरपदे ॥ इत्याफाले विंशली
भागपंच पंच कराङ्गलीः ॥ नारिकेलं शिरः स्यान्नेत्रर्दे स्याश्च नालुके ॥ पंचवक्त्रेकं स्या
जिह्वायां कदलीफले ॥ मेदेन नालिकेरं स्यात् वालकं [illegible] ॥ [illegible] कादस्या
गन्धकं गुह्यके नथा ॥ पादे [illegible] स्यात् [illegible] नलेन नथा ॥ मनः [illegible]
निलकल्कं च मन्दिरे ॥ [illegible] ॥ केशेषु वज [illegible]

104

105

ग०
९
५२

स्वर्णचूर्णं तु स्वर्णसह ॥ कार्यो पञ्चालपत्रं च तन्मयोश्चैव पूजकं ॥ नाभ्यग्रशान्तये चक्रमले
नाभिमंडले ॥ कार्तिकेयस्य गणेशस्य लिंगी स्यात्स्वगणप शुभं ॥ हृते न नाभ्यां प्रदेयं स्यात्सूर्यपरु
कर्कं केन्युमेन ॥ मौक्तिकं तन्मयमेव चार्घ्यं कुंकुमेन विलीयते ॥ कर्पूरागरुधूपैश्च धूपैर्भिः मालैः
सुगंधिभिः ॥ वर्णिध्यानेन दद्यात्स्वं हृदयस्य स्कन्दकं केन्युमेन ॥ कृत्वा हृदिस्थं ज्ञेयो हो चवकं भोग्यं
कर्पूरिकं ॥ सिंदूरेण नेत्रकोणेन नाभौ लाञ्छपहारके ॥ सर्वौषधिमिश्रेण तेन स्नात्वा पूजनाय या
रिते ॥ सालिके वा पिधिविधिना यत्नपात्रान्यसेत्क्रमान ॥ यामिनी मे स्थापना तत्र सममेव वर्णी
नवी ॥ प्रेतस्य पावनेकृत्वा सालिग्रामशिलादिके ॥ विसृज्य हि प्रपदानं च स्वशीला गो
गृध्यस्मिनी ॥ तिलालोहहिरण्यं च कर्पासं लवणं तथा ॥ सप्तधान्यं हि तिलगां वृषके केषा व
नस्त्वन ॥ तिलपात्रं तु नेतारं पात्रादानेन पेषज ॥ नत्वा वैनाय योद्देया सर्वाभरणभूषिता
कन्येकैव सवत्सा वेयेन मुक्तार्ण्यमात्मनः ॥ प्रेतमोक्षं ततः कुर्याच्च द्विविधं प्रकल्पयेत
उविसृज्य निमंत्र्य स्नात्वा पूतेन तत्क्षणमेव च ॥ आरंभदाहं ततः कुर्यात्सूतकं च दिनत्रयं ॥ द
शाहं गर्भपिंडं चक्रतर्पणेन स्नातकम् ॥ सर्ववर्षविधिं कुर्यात् वैश्येन मुक्तिभाक् ॥ १ ५२

इति श्रीगरुडपुराणे नरनारदे नारायणवलि विधानं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ श्रीवि
ष्णुरुवाच ॥ वृषोत्सर्गं प्रकुर्वीत विधिदृष्टेन खगेश्वर ॥ कार्तिके चाश्विने मासे पूर्णमास्यां शु
भे दिने ॥ विवाहोत्सवने नृश्राद्धे नारीसुत उपक्रमान ॥ कुर्याद्वनसंस्कारान्प्रतिस्थापनमे
व च ॥ वापीकूपतडागानां गोगृहस्थानि विधिवन्नरः ॥ विवाहविधिना सर्वं कुर्याद्ब्राह्मणमेव
च ॥ पाद्याच्छादनसंपन्नाउपनीय कन्यादिकं ॥ पश्चात्तु गणनाहोमाश्च कुर्याद्वेदोक्तलक्षणेन च ॥
स्थापयेद्वान्यभागानचरणापेक्षयायेन ॥ प्रथमे हरिनिमंत्रणं च ग्रहान्पूजयेत्ततः ॥
स्वाहा वा वान्यभागानपायसेन हृतेन च ॥ अनयेपशावोपहरायपश्चुपनये हरयायभीषणा
य ॥ भवायमहादेवायईशानायपमायच ॥ पितृकेन सहस्रोमः पुषागावः समंत्रविन ॥
उभयोः सिद्धकहोमः चरुणापायसेन च ॥ प्रथमं व्याहृती होमः प्रायश्चित्तं च होमयेत ॥ सं
स्राइप्राशनं कुर्यात्पुण्यानापरिमोक्षणं ॥ पवित्रप्रतिमश्चैव ब्राह्मणेरालंभने ततः ॥ षडंग
गहन्नाध्येनयेतमोहेमवाम्रपात ॥ एकेचनपंडकार्योविशिष्ट मेत्रसर्वके ॥ एकवर्णो
वृषश्चैवमहस्वतमनरोभवा ॥ स्थापयित्वा ततः कुर्यात्सर्वालंकारभूषितं ॥ प्रतिस्थापयत्

ग॰ पु॰ ५३

शृंगं येन मोक्षमवाप्नुयात्॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दक्षिणाभिश्च तोषयेत्॥ ततः आद्यं समा
रभ्य एकोद्दिष्टं यथाविधिः॥ जलमन्नेन संपूर्णं पंचदशाहेऽथवा द्वादशाहे ततः ऊर्ध्वमा
से मासि पृथक् पृथक्॥ एवं विधिसमायुक्तं येन मोक्षं करोति हि॥ इति श्रीगारुडे पुराणे प्रेत
कल्पे वृषोत्सर्गविधिर्नाम पंचविंशोऽध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥ वृषोत्सर्गप्रकर्षं नु वि-
धिपूर्वं खगेश्वर॥ येन केन वृषोत्सर्गो विधिना मानवो वसेत्॥ यथा पापं सहस्रेषु वत्सा-
दि दानेषु मानवः॥ तथा पूर्वकृतं कर्म कर्ता स्वर्गं गच्छति॥ आदित्यवरुणौ विष्णुर्ब्रह्मा सोमो
हुताशनः॥ शूलपाणिश्च भगवान्निर्दिष्टा निर्भूमिदः॥ नास्ति भूमिसमं दानं नास्ति भूमिसमः
सो विधिः॥ नास्ति सत्यसमो धर्मो नान्यता पुण्यकं परं॥ सर्वेषामेव दानानामेकं जन्मानु
गं फलं॥ हाटकक्षितिगौरीणां सप्तजन्मानुगं फलं॥ अजेयत्वं प्रथमे ह्यवनीं भूमिभृत्स्वमी स
र्वस्य स्वभावः॥ लोकत्रये तेन भवेत्सर्वं तेनः काचनेनो न मही च दयान्॥ महतीं श्रीं
दानानि शावः पृथ्वी महती॥ नरकाद्दृष्ट्वा तेन नूनं निमग्नं च वचो मम॥ कन्यावहनिःसृषा
निरीक्षणानि विश्वसानि च॥ अपि तीर्थसमानि भूमिदानेन शुद्ध्यति॥ हरनाम निलोभेन ५३

निवर्तते नैव निवार्ययेत्॥ स्थाने न नर्कं स्वर्गं परं पापं नरकं परिहरेयेत॥ अकर्तव्यं न कर्तव्यं
प्राणैः कण्ठगतैरपि॥ कर्तव्यमेव कर्तव्यमिति धर्मविदो विदुः॥ अकार्यकारणात्पा
पेनाश्रुत्सवदोऽश्व॥ इति श्रुत्वैतदन्यथा निकारणेऽल्पधेनुकं॥ वरमेकाऽनपत्यानां न
दन्नां गवतस्यन्न॥ स्वयमेव तनयो हरणात्स्वयमेव प्रबाधने॥ न पापी नरके यानि यावदाभू-
तसंप्लवं॥ न चाश्वमेधेन न चान्यविधिवद्धि हिंसावतां॥ अर्चयित्वा कर्षितेऽयं तेन वा सुरेश्वर हिते
यथा॥ न तत्र वनिर्वितस्युर्यतोविश्वलवल्लभितां॥ यस्य संपन्नं बलिदत्तं वा स्मरणे परिहरेन॥ स्व-
स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुन्धरां॥ षष्टिवर्षसहस्राणि विष्ठायां जायते कृमिः॥
ब्रह्मस्वं प्रणयाद्भुक्तं दहत्यासप्तमं कुलं॥ तदेव चोर्यरूपेण दहत्यासमसंकुलं॥ लोहचू-
र्णाश्मचूर्णं च विषं च जरयेन्नरः॥ ब्रह्मस्वं त्रिषु लोकेषु कः पुमान्जरयिष्यति॥ न विषं
विषमित्याहुर्ब्रह्मस्वं विषमुच्यते॥ विषमेकाकिनं हन्ति ब्रह्मस्वं पुत्रपौत्रकः॥ देव-
स्वाविनाशेन ब्रह्मस्वहरणेन च॥ कुलान्यकुलतां यान्ति ब्राह्मणातिक्रमेण च॥ वि
प्रमेव नितं प्रख्यातं तेरयोऽश्वदक्षिणां॥ नलं न मर्षेत्प्रकृत्यनच भस्मानिरूपते॥

गु॰ पु॰
५४

संक्रान्तौ यानि दानानि हव्यकव्यानि यानि च ॥ आकल्पं न क्षयं यान्ति यावदर्केषु नः श्रुतः
मन्त्रयुक्तानि यान्यन्नानि यानि नेष्टप्रतिग्रहैस्तोषितमेव वदति ॥ प्रतिग्रहस्य सूक्तेन ज्ञातहोमेन तैः
याजनेन कर्मशतिप्रवेदाः ॥ इति निदानमहिमा नाम षड्विंशोऽध्यायः ॥ श्रीभगवानुवाच
जलानि च बलानि श्रुत्वा प्रवृत्तास्सनकसूनुः ॥ इदं नाम्नापि विष्णुर्ज्ञानिदक्षो पेऽनुतथाप्युवे ॥
ऊनेन्द्रादशवर्षस्य चान्द्रवर्षादिकस्य च ॥ प्रायश्चित्तं चरेन्मातानाम्नो नाबान्यो पिबान्धवः ॥
अतो बालस्य रक्षार्थं पितापराधो नृपातके ॥ राजदंडं न तस्यास्ति प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥
अतः परं त्वशीत्यास्तु पञ्चवर्षहरा स्मृतः ॥ रक्षस्य रक्षणे नेह द्वियार्द्धे स्त्रीयदाभवेन ॥
वृतदेहं निषेधस्य शौचेव वज्र स्थला ॥ आर्तिस्नान शुभं नेत्रशाकन्यो स्वतनावः ॥ स्वा
नेवाक्रयनेसं स्वनास्त्रा नाद्यनात्तरम् ॥ इति श्री आर्तस्नान विशुद्धि नाम सप्तविंशो
ऽध्यायः ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ महत्स्नमरणोत्था पापा श्रेयोदेहिमरीसृपैः ॥ वेदनाशा स्वाम
कामे श्रुता विषाहस्य कस्यनाः ॥ जलानि कुरुहवे वापिकं च ग्राहादिभिस्तथा ॥ स्त्रिया
व्याधिभिराग्यारा स्वारूढाम्भनिना मृता ॥ ये षां मेवं भवेत् कस्य श्राद्धकाले पाथितः खगः

पापाप्रयस्माश्चिन्ताश्रेवमहापातकनस्तथा ॥ न तेषु स्याच्चवश्राद्धं मसंस्कारसपिंडने
श्राद्धनिषेधशम्भा निलभं निवनात्यपि ॥ वैनानश्चलिपदमृगुहाशिव चनषध्ये
पापानिनि ईदृहे वनैमासिके पापकर्मणा ॥ कृतोमेव नृपे नेषामिवं कार्यो न बान्धः
वैः ॥ एकादशीसमा मासा यत्कृष्णपक्षं च कस्य पापा ॥ विस्तयम चरौ स्त्रनागन्धश्चद्यादिभिः
तथा ॥ एका दिव्यशे चूर्णोभिकोशु स्वभे श्रमपंसत्तुनाम् ॥ पत्रोपवीतसहितान्यास्पेवि
क्षयमनथा ॥ हविशाहिद्विजलोकेकेन निवेधस्वतो ॥ उच्छृ याति सिहना नास्याना तीर्थम
स्यानि निहितिपन ॥ हिव्ये सोकोर्न येन्नाम गोत्रे च महनकस्य च ॥ पतनुरभ्य च यो हि सपमे
कृष्णमवेदनैः ॥ हयपतुसो तेनैव या भत्त्वभोज्यास्समान्विनैः ॥ एवं संस्कृत्य वैपादिविः
प्राश्चैवानि मत्र येन ॥ जलविषाणपीत्कारा साधमौलसमविना ॥ नवसद्भनथापवः
स्वसाम पार्थो तु सा वनः ॥ अपरेहनि मध्याह्ने यमे विसूज्य तथा च येन ॥ उद्धृत्य स्वधा स्वना
न्विषाना सपेक्ष पद्धरापयन ॥ स्वाहा हनार्थे हना नाकविस्तद्वया समवर्पयेत ॥ यज्ञोप
वीतेऊवीन श्रेननाम प्रकीर्तयेत ॥ धनेयमवविसृज्य च स्मरत्याद्वसमाचरेत ॥ अपो

ग॰ ९
५५

भव्यापि सर्वेभ्यः पिंडदानार्थमुद्देशेन॥ दशाहकार्याणि पिंडान्पंच दद्यात्क्रमेण तु॥ प्रथमं
विलवेदद्यात्स्नात्वा गच्छन् शिवालये॥ मध्यमं तु पथमार्गे पिंडेन तथापिंडं पंचमं॥ नाम गोत्र
मुद्दिश्य वस्त्रविशुद्धाहं दक्षिणे सपिंडेन॥ नमस्कारांजलिं वस्त्रेण वंशमप्युद्देशेन॥ दशाहं तेन दि
नानाद्यन्नाद्यमूलं दृष्ट्वा निर्णयतथा॥ एकं विप्रं शिवहृदमेहि दृष्ट्वा तन्मयं मृन्मयेन॥ गौर्ध्वजितवह्नि
दानाद्यैः पायसान्नपानं समर्पयेत्॥ ततः सिलाभ्यन्तरविप्रागात् दर्भमुद्रां केशपाणिषु॥ नानागो
त्रैः क्रमेण दग्धावि सपिंडे नीतेन सवीत॥ पूर्वद्युरथ हिंसात्मनः शांतिलोभादहितेषु वर्तनं॥
कार्यं पिंडदानं सोऽपि सपिंडीकरणे स्थितं॥ मित्रवंशधने संपूर्णे पृथक् शंभुं नरं वापतेतः॥
प्राप्ते सकलं मन्त्रं तु मित्रं केन दृष्टं विधानतः॥ एवं कृत्वा नरो मुक्तो निर्गतो लोकपालेभ्यः स्वर्ग
प्रदिष्टिकं वस्त्रयं महत्तेन भवति नं॥ श्राद्धक्रियाणां मध्ये तु नरः प्रियतनयं दत्वाद्विभिः
संस्कारस्तु वृत्तेन सम्यक् कुर्याद्यथाविधि॥ प्रथमादाहिकयाम्भाप्यसपर्यद्दक्षिणे भवि॥
मृतिपितृसिनेः पुत्रैः स्नात्वा स्त्रुत्स्नेनेन च॥ एकादशाहमपि तारं पंचमी प्रपन्नजयेन॥
कुर्यात्पितृमहिपालानानास्थितिकाभुवि॥ मृतिपितृसिनेः पुत्रैः स्नात्वा स्त्रुत्स्नेनेन

112

च॥ दद्यात्पिंडंतु दशगंधं तंडुलं शुद्धं तिलान्वितं॥ ग्रामात्पिंडं तस्थेवायं दीरवरविनिवेशयेत्
ऊर्ध्वं स्नात्वा देवदेवं पुत्रं केशकृत्य हन्ति॥ मध्याह्ने मिलन स्त्रीयादेवमहे समर्पयेत्॥ सोऽवरां
भार्यां कुर्वीत न कामहत्यया पापानि मुच्यते॥ गाढं स्नानेन तोयपाणिना नागराहिनि॥ यथावि
नत्वा नमो वयं यत्स्वर्गमार्गे नेपन्नगाः॥ सासावोकविधानेन तच्चुर्णं कुर्याद्यथान्यथे॥ विधानेनैव तेन कुर्यात्कोटिहितं च शास्त्रतः॥ प्रे
इति श्रीगरुडपुराणे प्रेतकल्पे नवकोद्दिष्टश्राद्धनिरूपणं नाम एकादशोऽध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥ अथ ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि वृत्तिं नामात्र॥ २२॥ प्रे
यश्चित्तं नाम॥ श्रीभगवानुवाच॥ अन्यद्दहं श्राद्धमेवं तेन कथयामि खगोत्तम॥ अन्यद्देपाः
बैतानैव कर्तुं नाहन्त्योरसौ॥ एकोद्दिष्टं च यत्कुर्यात्तत्पूर्वं न तथा वैतानि॥ यस्मान्नरः
रःसामिन शुद्धेवावाप्य यथावपिना॥ अन्यद्देपाव संस्कार्यानाहन्त्योरसौ॥ स्नानंनःसामि
कोवाप्य शुद्धे वावाप्य नरोपिवा॥ एकोद्दिष्टः स्वनैः कार्यं नरनैः अन्यकेपि नः॥ भत्तोक
ऐनिमायायेः भर्याव्यामन्तरेव च॥ दशनालेव नेयस्यापेन यहेयवाज्ञनः॥ अन्यद्दपाः
वैतान्याहं न स्यामवैः स्वनैरपि॥ एकोद्दिष्टमवश्यं नागोऽवसाने यो विनामयि॥ एकोः

113

एकोहिष्टे कृष्णाख्याया समस्तलायत्तकर्मणा ॥ अन्यत्वं पाठीतां आइं मयो चेत्नायने ग्रहि ४ अ॰
वीचेतिर्मि कर्षी आइं हिंतटं नेनं ॥ एको हि ष्टेव संघामे यस्त्रिषो चेयत्नायने ॥ मासेन्य॰
स्मि तु थेन स्यो कर्षी आइं तथैव न ॥ .... उक्तो क्षिपशास्यते ॥ आइस
मागनेवन्तु यशो चेयवनीने ॥ अयो चांतेयकर्तवे आइं हिमग्रुस्कीन ॥ दयान्सृ॰
वेम्नास्यारो हि तीयस्य तनः अनः ॥ ततीयस्यततः कर्षां न्स्त्रिया ने नेपो विधिः ॥ प्रय
श्रेमवपुः कर्षो स्त्रः आडामने हितः ॥ नावेषिलापितन्ससंबीयाम्नोति परमां गतिं ॥ इति
प्रमसुकहरणा ॥ उतिअस्सुकरणानलायनेस्ताहस्रुमसीनेश्राषितेम्रृति ॥ मामसे
न्नपनिस्तानादक्षोविस्याम्नाक्रिक ॥ यशमासोनतुविदानाद्वप्रान्तस्तिनुमेवनन ॥ न
द्यामार्गप्रियोमासिसमषिवानतहिनेमवेन ॥ नदामार्गप्रियोमासिविधानतदिनेमवन
मृनावानोक्त तिर्योत्यासर्वबसुम्नाक्रिकं ॥ नरसूरणः प्रांहतेनपस्त्रिकस्मिष्याम्पिप्तेत्र
हे ॥ अयोचनिर्मीमेनद्रयानमेत्र्यादकमनन ॥ आइरागनेप्रसानानिमपत्रेपापपर्वाद्दः ४
सपेचयार्हस्योनतनद्रत्यानेनपापभवन ॥ मंरहिगांतनपचारम्हेआईविधिपसमनिने

116